

บทที่ 3

นวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้การสอนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักการและเหตุผล

คนไทยมีภาษาของตนเองใช้พูด ใช้เขียนเพื่อสื่อสารกันมาโดยตลอด การมีภาษาของตนเองและการมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามนี้ เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเอกราช ดังนั้นการศึกษาภาษาไทย จนถึงขั้นที่สามารถเขียนหรือแต่งได้อย่างถูกต้องจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

การเขียนหนังสือให้ดีขึ้นไม่ใช่ของง่าย เพราะจะต้องใช้ไหวพริบให้เหมาะแก่ระดับภาษาและกาลเทศะ เช่น ในการเขียนจดหมายราชการ จะต้องใช้สำนวนและแบบแผนตามที่กำหนดไว้ ไม่สมควรที่จะใช้ภาษาแบบที่ใช้ในจดหมายส่วนตัวที่เขียนถึงญาติพี่น้องเพื่อนฝูง การเขียนบทความหนังสือพิมพ์ ประกาศข่าวทางราชการ การเขียนเรื่องอ่านเล่นหรือการเขียนบทความทางวิชาการย่อมต้องใช้ภาษา ศัพท์ สำนวนต่างกัน การเขียนบทโฆษณาและบทความหนังสือพิมพ์ ถ้าใช้ศัพท์สำนวนเรียบหรือยากเหมือนเขียนบทความวิชาการก็จะไม่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านเท่าที่ควร การเขียนหนังสือที่มุ่งความไพเราะ อันได้แก่ หนังสือวรรณคดีนั้น จะใช้ศัพท์สำนวนอย่างพริ้ว ๆ เหมือนหนังสืออื่นก็หาควรไม่ อีกประการหนึ่งหนังสือวรรณคดีนั้นยังแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ กัน เช่น แบ่งเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง และยังมีรูปแบบต่าง ๆ กันไปอีก นักเรียนผู้ใฝ่ใจในการศึกษาจะต้องฝึกฝนการเขียนการแต่ง และเลือกอ่านหนังสือที่ดีเพื่อเป็นแบบอย่าง ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในค่านำหนังสือพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2453 มีความตอนหนึ่งว่า

“... วิธีศึกษาต้องศึกษาในทางที่ถูกคือเอาใจใส่อ่านให้มาก แต่อย่าไปหลงเลียนไหวพริบการอ่านหนังสือที่แต่งดี จะเป็นพระนิพนธ์ก็ตาม หนังสือผู้อื่นแต่งซึ่งนับถือกันว่าสำนวนดี เช่น หนังสือสามก๊ก เป็นต้นก็ตาม ถ้ายิ่งอ่านมากเรื่อง การอ่านนั้นเองจะอบรมไหวพริบของตนดีขึ้นในการแต่งหนังสือ”¹

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 - 2453 ค่านำ

ปัจจุบันนี้มีผู้แต่งหนังสือมากขึ้นและมีวิชาการสาขาต่างๆ เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน ผู้ใฝ่ใจในการศึกษาภาษาไทย ทั้งที่เป็นนักเรียนและมีไชนักเรียนบางคนอาจจะไม่มีเวลาว่างที่จะอ่านหนังสือทุกเล่มได้จนครบถ้วน การอ่านหนังสือน้อยเล่มหรืออ่านเพียงเล่มเดียวจะไม่ทำให้ความรู้แตกฉานกว้างขวาง การอ่านหนังสือที่จะให้ได้ประโยชน์จนถึงอาจนำความรู้และสำนวนโวหารที่ดีจากหนังสือที่อ่านไปเป็นแบบ เพื่อให้เขียนได้ดีขึ้นนั้น จำเป็นที่ผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างเข้าใจต้องแท้ อ่านได้เนื้อถ้อยกระทงความ เข้าใจทั้งถ้อยคำสำนวนที่เขียนไว้อย่างทะลุปรุโปร่ง และจะต้องเข้าใจเนื้อความของเรื่องทีอ่านอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งต้องรู้จักสังเกตรูปแบบวิธีการเขียนเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างได้ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงทดลองสร้างนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยนี้ขึ้น เพื่อให้เป็นคู่มือการศึกษาของผู้ที่สนใจในภาษาไทย ให้ได้เพลิดเพลินในการอ่านเรื่องหลายประเภท โดยจะคัดเอาตัวอย่างบทประพันธ์ต่าง ๆ ที่นักเรียนควรจะอ่านมาประกอบและทดลองทำแบบฝึกหัดท้ายบทหนึ่ง ฟังกำหนดว่าแบบฝึกหัดที่ยกมานี้เป็นแต่เพียงจำนวนน้อย เพื่อเป็นแนวทางเท่านั้น นักเรียนควรหมั่นอ่านเพิ่มเติม โดยค้นหาหนังสือตามรายชื่อเรื่องที่ให้ไว้หรือจะหาจากหนังสืออื่น ๆ ประกอบอีกตามทัศนะของตนก็ย่อมทำได้ การอ่านบทความในนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยนี้ นอกจากจะทำให้ได้ความรู้จากเนื้อหาของเรื่องแล้ว ยังจะนำไปเกิดความอยากรู้เพิ่มเติมในวิชาการต่าง ๆ ทำให้รู้จักประสานความรู้หลายแขนงเข้าด้วยกันในลักษณะการศึกษาแบบสหวิทยาการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในสังคมอีกด้วย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. อธิบายบทประพันธ์ทั้งความเรียงและร้อยกรองให้เป็นที่เข้าใจง่าย ๆ
2. อธิบายเนื้อเรื่องของบทประพันธ์ และศัพท์ที่ใช้อย่างถูกต้อง เป็นการฝึกให้อ่านมากฟังมาก มีประสบการณ์ มีความสังเกตจดจำที่ถ้วน เพื่อนำออกใช้เมื่อจำเป็น
3. แสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์บทประพันธ์นั้น ๆ ได้ โดยเขียนแสดงความคิดเห็นของตนอย่างมีขั้นตอน ใช้ภาษาถูกต้อง และมีความหมายตรงกับจุดมุ่งหมายตามกาลเทศะ ในกรณีนี้จะต้องรู้ว่าความหมายต่างกัน เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันอย่างไร
4. อ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองได้ชัดเจน ถูกจังหวะและทำนอง
5. แต่งบทประพันธ์ เขียนเรียงความ หรือบทความตามแบบเรียนได้
6. พูดย่อแสดงความคิดเห็นประเด็นสำคัญในเรื่องที่เรียนได้
7. เขียนหนังสือให้สวยงาม สะอาด ชัดเจน อ่านง่าย รู้จักแยกหัวข้อ ย่อหน้า เว้นวรรค จัดรูปให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

ความรู้พื้นฐาน

มีความสามารถในการอ่านเขียนภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

การประเมินผลเบื้องต้น

ตรวจสอบความรู้นักเรียน โดยการอภิปรายซักถามเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องที่จะเรียนในแต่ละบทเรียน ถ้านักเรียนมีความรู้และทักษะครบตามจุดมุ่งหมายทุกข้อของแต่ละบทเรียนโดยมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินผลอย่างน้อย 80 % ก็ให้เรียนบทเรียนอื่นต่อไปได้

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 อ่านเอกสาร
- 1.2 ทำกิจกรรมบังคับที่ระบุไว้ในแต่ละบทเรียน

2. กิจกรรมเลือก ให้เลือกทำกิจกรรมอย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 ครูอาจจะเลือกบทประพันธ์หรือบทความอื่น ๆ ที่มีความยาวและความยากง่ายเท่ากันกับบทความที่ยกมาให้ศึกษา แล้วให้ทำแบบฝึกหัดในลักษณะเดียวกัน
- 2.2 ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามที่ระบุไว้ในกิจกรรมเลือกของบทเรียน
- 2.3 นักเรียนอาจเสนอให้ทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจ โดยมีเกณฑ์พิจารณาว่ากิจกรรมนั้น ๆ ต้องมีความยากง่ายใกล้เคียงกับกิจกรรมเลือกที่ได้กำหนดไว้เป็นแนวทางแล้วในบทเรียนนั้น

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินจากกิจกรรมที่ให้ทำในแต่ละบทเรียน โดยงานที่ทำจะต้องมีความถูกต้องผ่านเกณฑ์ประเมินผลอย่างน้อย 80 %

การเรียนรู้ซ่อมเสริม

ถ้านักเรียนคนใดไม่ผ่านการประเมินหลังการเรียนรู้ในแต่ละบทเรียน ให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครู และเลือกทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ระบุไว้ในแต่ละบทเรียนใหม่ หรืออาจคิดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นใหม่ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้มีสมรรถภาพตามจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้

หมายเหตุ บทเรียนทั้งสิบบทนี้ ครูอาจพิจารณาเลือกสอนบทใดบทหนึ่งก่อนหรือหลังก็ได้ตามความเหมาะสม

บทเรียนที่ 1

โคลงประกอบพระราชพงศาวดาร¹

เวลา 2 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ถอดโคลงเป็นร้อยแก้ว (ความเรียง) ได้
2. แสดงความคิดเห็นวิจารณ์บทประพันธ์นี้ได้
3. แต่งโคลงสี่สุภาพได้
4. อ่านทำนองเสนาะบทประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพได้

บทอ่าน

รูปที่ 26 แผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช

ภาพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นค้ายพระเจ้าหงสาวดี (ปัจจุบันเขียน หงสาวดี)

ปิ่นมอญมาตั้งค้าย	บางปหัน
พระนเรศวรนำพลขันธ์	ทัพม้า
สามกองนับรวมกัน	ร้อยยี่สิบแสน
เศษอีกหกหาญกล้า	ดาบคล้องทนายทวน ฯ
สวนพันมอญแตกเข้า	ค่ายแฝง ตนนา
พระเสด็จโดยกำแหง	เหิมกล้า
ป็นค้ายข้าศึกแทง	ถูกท่าน ตกแฮ
กลับปายใหม่ไขฆ่า	เข่นนั้นหลายคราว ฯ
หนาวจิตโรมิตรร้อง	เออออะไร นเรศวรฤ
องอาจปลอมไพร่ใน	เด็กสู้
พิมเสนแลกลือไกล	กันนัก นาพ่อ
ขรอยบิตรท่อนรู้	เร่งให้จับแปน ฯ
ควรเห็นพิริยภาพท้าว	หนนรงค์ ท่านเฮย
สยามหย่อนอิศริยลง	ราบแล้ว

¹สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช โคลงภาพพระราชพงศาวดาร หน้า 33

เอกสารกลับคืนคง
ข้าขาดอริราชแค้น

โดยเดช พระแล
นับร้อยปีปลาย ฯ

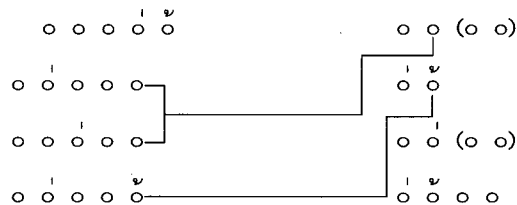
คำอธิบาย

ตัวอย่างที่ยกมาเพื่อการเรียนรู้คือโคลงสี่สุภาพ

1. โคลงที่ยกมาข้างต้น เป็นโคลงประกอบภาพพระราชพงศาวดาร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกสรรบางตอนจากพระราชพงศาวดาร แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ช่างเขียนที่มีฝีมือเขียนรูปภาพแสดงเรื่องนั้น ๆ ทรงพระราชนิพนธ์กำกับภาพเป็นบางตอน บางตอนก็โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการแต่งถวาย บทที่ยกมานี้เป็นโคลงประกอบภาพเหตุการณ์ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชตอนสมเด็จพระนเรศวรปีนค่ายพระเจ้าหงสาวดี โคลงบรรยายภาพเป็นพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช

ควรสังเกตรหัสต่าง ท่านผู้นิพนธ์แต่งโคลง 4 บท บรรยายภาพและแสดงจินตนาการของท่าน บทแรกบรรยายความที่เกิดขึ้น บทที่สองแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วในการปีนค่าย บทที่สามแสดงความคิดของฝ่ายพม่า บทที่สี่ผู้ประพันธ์สรุปว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระปรีชาสามารถกล้าหาญและทรงมีความเด็ดขาด ทำให้ศัตรูครั้นคร้าม ไม่อาจมารุกรานประเทศไทยอีกเป็นเวลาช้านาน

2. โคลงสี่สุภาพมีวิธีแต่งคือ บทหนึ่งมี 4 บรรทัด บรรทัดหนึ่งเรียกว่าบาทหนึ่ง บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้าของแต่ละบาทมี 5 คำ วรรคหลังของบาทที่ 1, 2 และ 3 มีวรรคละ 2 คำ ส่วนวรรคหลังของบาทที่ 4 มี 4 คำ ในวรรคหลังของบาทที่ 1 และ 3 อาจมีสร้อยได้อีกสองคำ มีการบังคับรูปวรรณยุกต์เอกโท และสัมผัสตามแผนดังนี้

หมายเหตุ

1. ตำแหน่งเอกและโทในบาทที่ 1 สลับกันได้ คือให้คำที่ 4 เป็นโท และคำที่ 5 เป็นเอกก็ได้
2. คำที่ 7 ของบาทที่ 1 และคำที่ 5 ของบาทที่ 2 และที่ 3 ห้ามใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์
3. ตรงที่บังคับวรรณยุกต์เอก อาจใช้คำตายแทนได้
4. คำสุดท้ายของบทห้ามใช้คำตายและคำมีรูปวรรณยุกต์

ท่อนรู้	ไม่รู้
แปน	แปน (โบราณไม่นิยมเขียนไม้ไต่คู้)
พิริยภาพ	ความเพียรมุ่งมั่น, ความกล้าหาญ
ห้าว	หาญ, ความเก่งกล้า
หนนรงค์	ทางรบคือในการทำสงคราม
อิศรีย	(อ่าน อิ-สะ-ริ-ยะ) ความเป็นใหญ่ (ปัจจุบันเขียน อิศรีย)
อริราช	ศัตรูผู้เป็นใหญ่, พระราชาผู้เป็นข้าศึก
แผ้ว	ปลอดโปร่ง สะอาดหมดจด
ร้อยปีปลาย	ร้อยปีกว่า

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 ให้ถอดความจากโคลงบทนี้เป็นร้อยแก้ว
- 1.2 แสดงความคิดเห็นวิจารณ์เกี่ยวกับโคลงบทนี้ เช่น เนื้อเรื่อง ตัวละคร ลักษณะคำประพันธ์ รูปแบบ คำศัพท์ แนวคิดในเรื่อง
- 1.3 ฝึกอ่านทำนองเสนาะบทประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ
- 1.4 ให้แสดงความรู้ความเข้าใจในลักษณะการแต่งโคลง
 - 1.4.1 ให้เลือกคำที่กำหนดไว้เติมในช่องว่างในโคลงข้างล่างนี้ ตามที่เป็นจริงในต้นฉบับเดิม

ถึงกรมจัก (1) ได้	ฉัน (2) พระเอย
กรรมบ่มีมี (3)	ฆ่า (4)
กุศลส่งสนองไป	ถึง (5) สุขนา
บาปส่งจำตกข้า	ช่วย (6) ฉันใด

(ลิลิตพระลอ)

คำที่กำหนดให้

- (1) ยั้ง, ยอม, อยู่
- (2) ไต, นั้น, กรรม
- (3) คน, ใคร, ผู้
- (4) ข้า, เจ้า, ท่าน
- (5) สถาน, ที่, ได้
- (6) หยุต, ท่าน, ได้

1.4.2 เติมคำลงในช่องว่างในโคลงข้างล่างนี้ ตามที่เป็นจริงในต้นฉบับเดิม

เสียดินสงวนศกดีไว้	วงศ์_____
เสียดักดิ์_____	สิ่ง_____
เสียวรุ้งดำรงค์	ความ_____ ไร่นา
เสียดัตย์อย่าเสียดู	ชีพ_____มรณา

(โลกนิติ)

หมายเหตุ

ครูอาจเลือกโคลงอื่น ๆ ที่เห็นว่ามีความดี เป็นโคลงที่ดีเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ซึ่งนักเรียนควรจะได้อ่านหรือได้อ่านมาไว้ในกิจกรรมได้อีก คำที่เว้นไว้ควรเลือกเว้นเฉพาะคำที่ใช้ทดสอบความรู้ของนักเรียนได้ เช่น ถ้าหลังคำว่า “วงศ์” นักเรียนเลือกคำที่มีได้ผสมสระโอะสะกดด้วยแม่กงแล้ว ก็แสดงว่ายังไม่เข้าใจแผนของโคลง (คำที่ให้เลือกในแบบ 1.4.1 ควรมีลักษณะที่บอกได้ชัดว่าเลือกผิดหรือถูกต้องตามแบบแผนของโคลง)

1.4.3 ทดลองแต่งโคลงสี่สุภาพ โดยเติมคำที่ถูกต้องตามแบบแผนลงในช่องว่าง และให้ได้ใจความ

อายุ ยืน _____ ร้อย	พรรษา _____
วรรณะ ผ่อง _____	เพริศแพรว _____
สุชะ _____	เริง _____
พละ กำลัง _____	_____ กว่าใคร

1.5 ฝึกแต่งโคลงสี่สุภาพ

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 อภิปรายหรือเขียนบทความในหัวข้อ “อย่าเอาพินเสนไปแลกเกลือ” หรือหัวข้ออื่น ๆ ตามเนื้อหาสาระที่คล้ายกันนี้
- 2.2 ค้นคว้าประวัติศาสตร์ในตอนนั้นแล้วเขียนสรุป
- 2.3 อภิปรายในเชิงประวัติศาสตร์ตามท้องเรื่องถึงค่านิยม ความรักชาติ ความกล้าหาญ ความเสียสละ การกู้ชาติ ฯลฯ
- 2.4 แต่งบทละครสั้น ๆ และให้นักเรียนแสดงตามท้องเรื่อง ผลัดกันเป็นตัวละครตามความเหมาะสม จะมีการแต่งตัว หรือหาเครื่องประกอบอื่น ๆ ด้วยก็ได้ ตามที่จะไม่เป็นการลำบากหรือบังคับแก่ผู้เรียน
- 2.5 ครูและนักเรียนร่วมกันหาภาพ อุปกรณ์ บทความ หรือวัสดุใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหรือเพิ่มความรู้ความเข้าใจในพงศาวดารตอนนี้ให้แตกฉานลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้ให้สมกับวัยและคุณวุฒิของนักเรียน

2.6 อภิปรายในเรื่อง ความงาม ความไพเราะ จินตนาการ มโนคติ อรรถรส ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้กับเนื้อเรื่อง

2.7 อภิปรายเชิงค่านิยมของไทยตามความที่ปรากฏในโคลงในข้อ 1.4.1 และ 1.4.2

ฯลฯ

หมายเหตุ

กิจกรรมตั้งแต่ข้อ 2.3 ถึง 2.7 นี้ นำเป็นแนวไปดัดแปลงใช้ได้กับบทเรียนทุกบทตามเนื้อหา ความคิด และเจตคติที่จะสอดแทรกสอนได้ในแต่ละบทเรียนนั้น ๆ

การประเมินผลหลังการเรียน

ประเมินผลจาก

1. ให้นักเรียนแต่งโคลงสี่สุภาพส่งครูคนละ 2 บท
2. ให้นักเรียนอ่านทำนองเสนาะให้ครูฟังเป็นรายบุคคล ให้ครูวิจารณ์หรือติชมเพื่อให้นักเรียนนำไปปรับปรุงตามเกณฑ์การประเมินดังต่อไปนี้

2.1 อ่านเสียงตัว ร และ ล ชัดเจน

2.2 อ่านเสียงควบกล้ำถูกต้องชัดเจน

2.3 อ่านทำนองเสนาะถูกต้องตามวิธีฉันทลักษณ์ คือ โคลงสี่สุภาพ

2.4 อ่านด้วยลีลา จังหวะ และใส่ความรู้สึกเหมาะสมกับเนื้อความ ในที่นี้คือไม่ทอดยาวเกินไปและไม่สั้นห้วนเกินไป

(ข้อนี้เป็นการประเมินผลระหว่างเรียนและแก้ไขไปในตัวด้วยได้)

หมายเหตุ

เกณฑ์ในข้อ 2.2 นี้ใช้สำหรับประเมินผลการอ่านทำนองเสนาะของบทเรียนที่ 2, 3 ด้วย ส่วนเกณฑ์ข้อ 2.4 ให้ใส่ความรู้สึกตามลีลาของท้องเรื่องในบทเรียนแต่ละบท

3. ทดสอบปากเปล่าเรื่องความหมายของศัพท์ในบทเรียน โดยไม่ดูตำรา
4. ให้ถอดความโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้พร้อมทั้งอธิบายความหมายและวิจารณ์

เบ็กรัพย์วันละบาทซื้อ	มังสา
นายหนึ่งเลี้ยงพยัคฆา	ไปอ้วน
สองสามสี่นายมา	กำกับ
บังทรัพย์สี่ส่วนถ้วน	บาทสิ้นเสียดาย

(โลกนิติ)

5. ให้นักเรียนเขียนข้อความที่ถอดโคลงโลกนิติในข้อ 4 ลงในกระดาษแล้วครูตรวจ ดี ชม ตามเกณฑ์ต่อไปนี้
- 5.1 ความหมายของข้อความที่ถอดโคลงนั้นถูกต้องสมบูรณ์
 - 5.2 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย
 - 5.3 เว้นวรรคตอนถูกต้อง
 - 5.4 ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง
 - 5.5 ลายมือสวยงาม สะอาด ชัดเจน เป็นระเบียบ และอ่านง่าย

หมายเหตุ

เกณฑ์การเขียนตั้งแต่ข้อ 5.2 - 5.5 ให้ได้ตลอดไปกับทุกบทเรียนในการประเมินการเรียนของนักเรียน

บทเรียนที่ 2

กาพย์คำกลอน¹

เวลา 2 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ นักเรียนสามารถ

1. อธิบายเนื้อเรื่องของบทประพันธ์ที่ยกมาได้
2. แสดงความคิดเห็นและวิจารณ์เกี่ยวกับบทอ่านได้อย่างกว้างขวาง
3. ถอดความบทอ่านในบทเรียนนี้เป็นร้อยแก้วและเรียบเรียงเป็นภาษาที่สละสลวยได้
4. แต่งกลอนได้ตามแบบแผน
5. อ่านทำนองเสนาะบทประพันธ์ประเภทคำกลอนได้

บทอ่าน

ครุฑพำยังตั้งฤทัยแค้น
 เสแสร้างสุนทราวาทิ
 เราได้ฟังกังวานประสานสาย
 อึ้งนัยก็เป็นชายแต่เดินดิน
 เราแจ้งทางทุเรศเขตสิงขร
 แม้จะขว้างแววทางมยุรี
 ด้วยน้ำนั้นสุษุมละเอียดอ่อน
 ประกอบหม่อมจางุมภภาพาล
 ผู้ใดข้ามนทีสีทันดร
 แสนมหาพระยาครุฑยังเต็มบิน
 นี้แน่่นายไปได้ไฉนเล่า
 ฤๅหะเหินเดินได้ตั้งใจปอง
 ฤๅประกอบกายสิทธิฤทธิเวท
 เราก็อหังอยู่ด้วยยังไม่เคยไป

ตั้งหนึ่งแสนอัคนิรุทธมาจุดจี
 ว่าดูก่อนเสนี้เสนาะพิน
 บรรยายหลากจิตคิดถวิล
 ไฉนรู้เสรีจสิ้นในสิมพลี
 ในสาครลี้กกว้างทางวิถี
 ก็จะมีถึงที่แผ่นดินดาล
 จึงชื่อสีทันดรอันไพศาล
 คชสารเงือกน้ำและนาคินทร์
 ก็ม้วยมรณ์เป็นเหยื่อของสัตว์สิ้น
 จึงลวงสินธุถึงพิมานทอง
 ฤๅโดยเดาว่าเล่นพอเห็นคล่อง
 จึงไปเห็นห้องพิมานชัย
 วิเศษด้วยมนตราเป็นไฉน
 คิดจะใคร่ศึกษาเป็นอาจารย์

คำอธิบาย

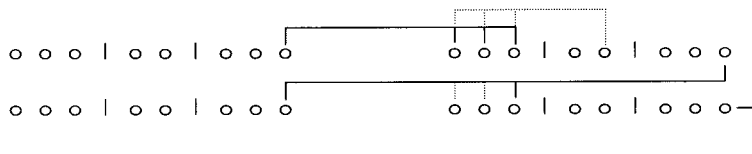
1. กลอนที่ยกมาข้างต้นคัดมาจากกาพย์คำกลอน บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กวีสมัยรัชกาลที่ 1 ผลงานของท่านที่เป็นที่รู้จักกันดีได้แก่ สามก๊ก และราชาธิราช นอกจากนี้ยังมีร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี โคลงพยุหยาตราเพชรพวง เป็นต้น บทประพันธ์เรื่องแรกสุดคือลิลิตเพชรมงกุฎ แต่งในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เรื่องกาพย์คำกลอนนี้เนื้อเรื่องเป็นนิทานเอามาจากชาดก มีเรื่องว่า
นางกาก็เป็นอัศวมเหสีของพระเจ้าพรหมทัต เป็นผู้มีความงามเป็นเลิศ พระเจ้าพรหมทัตโปรดเล่น สะกา พญาครุฑแปลงกายเป็นชายหนุ่มมาเล่นสะกากับพระเจ้าพรหมทัตอยู่หลายครั้ง วันหนึ่งได้เห็นกาก็เกิดความพอใจในนาง เมื่อเล่นสะกาแล้วก็แอบเข้าไปหานาง และลักพานางไปวิมานสิมพลีอันเป็นที่อยู่ของตน (สิมพลี - ต้นจันทน์) ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตเมื่อนางกาก็หายไปก็โศกเศร้ามาก คนธรรพ์ชื่อนาฏกุเวรซึ่งมีหน้าที่ติดพิณอยู่ในราชสำนักกราบทูลว่า ได้สังเกตเห็นมาณพที่มาเล่นสะกาสวดกับนางกาก็ ต่อมาเกิดพายุขึ้นแล้วนางก็หายไป พระรอยมาณพนั้นเป็นครุฑแปลงตัวมา นาฏกุเวรรับอาสาจะหาวิธีตามนางคืน อีก 7 วันต่อมาถึงกำหนดที่ครุฑจะต้องเล่นสะกา ครุฑคิดว่าถ้าไม่มาพระเจ้าพรหมทัตอาจจะสงสัยได้ ก่อนไปได้อ่านมนตร์ผูกบานประตูไว้ เมื่อเล่นสะกาแล้วลากลับ นาฏกุเวรสะกดรอยตามไปถึงต้นไทรก็เห็นมาณพกลายร่างเป็นครุฑ นาฏกุเวรก็แปลงเป็นตัวไรแทรกอยู่ในขนครุฑ ครุฑบินไปสู่วิมานและอยู่ร่วมกับนางกาก็ ระหว่างนั้นเมื่อครุฑบินไปเที่ยวหิมพานต์ตามวิสัย นาฏกุเวรก็กลับร่างตามเดิมมาอยู่ร่วมกับนางเวลากลางวัน พอถึงเวลากลางคืนครุฑก็กลับคืนมาหานาง เป็นเช่นนี้จนถึงกำหนดที่ครุฑจะต้องไปเล่นสะกาในเมืองพาราณสี คนธรรพ์แปลงตัวเป็นไรแทรกขนครุฑกลับมาเล่าเรื่องถวายพระเจ้าพรหมทัต และอาสาจะทำอุบายให้ครุฑส่งนางคืน ครั้นเมื่อถึงกำหนดที่ครุฑจะมาเล่นสะกาอีกครั้งหนึ่ง คนธรรพ์ก็ติดพิณขับเพลงคร่ำครวญถึงการที่เคยอยู่ร่วมกับนางที่วิมานสิมพลี ครุฑได้ฟังความที่กระทบตนก็โกรธ ได้กล่าววาจาต้งบทกลอนที่คัดมาข้างต้น คนธรรพ์ก็ขับเพลงเยาะเย้ยว่าได้แทรกขนครุฑไป ทั้งยังพรั่นพรอนนางกาก็ต่อไปอีก ครุฑได้รับความอับยศอดสูก็กลับวิมานสิมพลีอุ้มนางมาส่งคืน ส่วนพระเจ้าพรหมทัตเห็นนางเข้าทรงพระพิโรธและรังเกียจ ปล่อยให้นางกาก็ไป
2. กลอนตามแบบนี้คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง เรียกว่ากลอนสุภาพ (ซึ่งต่างกับกลอนเพลงพื้นเมืองหรือกลอนหัวถ้วน) ไม่บังคับเอกโทและครุฑหู แต่มีบังคับเสียงสูงต่ำบ้าง กลอนบทหนึ่งมี 4 วรรค แต่ละครคอาจใช้คำ

‘กลอนหัวถ้วน หมายถึงกลอนเพลงพื้นเมืองซึ่งทุก ๆ แบบจะลงท้ายคำของแต่ละบรรทัดด้วยสระและตัวสะกดมาตราเดียวกัน จะเป็นแบบนี้เรื่อยไปตั้งแต่ต้นจนจบ สัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 2 เลือกลงให้ตรงจังหวะ ไม่มีกฏตายตัว การจับต้องจบลงด้วยคำว่า “เออ” เสมอ เช่น

เออระเหยลอยมา	วันนี้จะว่าเพลงพวงมาลัย
พี่มาประสบพบพักตร์	แม่งามน้องรักผ่องใส
คิ้วโค้งดำขำเนตรดำวิจิตร	ยิ่งมอยิ่งพิศชวนให้หลงไหล
สองแก้มเปล่งปลั่งดังผลมะปราง	ลักยิ้มสองข้างช่างงามวิไล
พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	แม่งามชื่อใดบอกหน่อยเออ

ได้ระหว่าง 6 - 9 พยางค์ กลอน 2 วรรคเรียกว่า 1 บาท หรือ 1 คำกลอน บาทแรกเรียกว่าบาทเอก บาทที่สองเรียกว่าบาทโท เว้นแต่กลอนเพลงยาวหรือกลอนนิราศซึ่งขึ้นต้นด้วยวรรคที่สองเฉพาะในบทแรก กลอนสุภาพย่อมมีสัมผัสบังคับระหว่างวรรค ซึ่งเรียกว่าสัมผัสนอก ส่วนสัมผัสในหรือสัมผัสภายในวรรคนั้น ไม่บังคับจะมีหรือไม่ก็ได้ ถ้ามีจะเพิ่มความไพเราะยิ่งขึ้น

ตัวอย่างแผนของกลอนสุภาพโดยถือกลอนแปดเป็นหลัก ดังนี้

หมายเหตุ

1. คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 กิติ คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 กิติ ไม่ควรใช้คำที่มีเสียงเหมือนกัน
 2. คำที่รับสัมผัสในวรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 ควรให้ตำแหน่งสัมผัสตกอยู่ที่คำสุดท้าย (ตามเส้นโยงในแผน) ไม่ควรให้สัมผัสตกอยู่ที่คำแรกหรือคำที่สอง ยกเว้นกลอนบางประเภท เช่น กลอนสุภาพหรือกลอนบทละคร สัมผัสอาจตรงคำที่หนึ่งหรือที่สองก็ได้ ยิ่งเป็นกลอนขับร้องยิ่งต้องระวัง เพราะอาจจะทำให้เสียความเวลาขับร้อง
 3. คำสุดท้ายของแต่ละวรรค ควรใช้คำเต็ม ไม่ควรใช้คำครึ่ง ๆ
 4. นอกจากคำสัมผัสที่เขียนโยงไว้ในแผนแล้ว ในวรรคเดียวกันถ้ามีคำสัมผัสอีกจะทำให้ไพเราะยิ่งขึ้น อันเรียกว่าสัมผัสใน สัมผัสในนี้จะใช้ได้ทั้งสัมผัสสระและพยัญชนะ
 5. คำที่สุ่ปลายวรรคที่สองไม่ควรเป็นเสียงสามัญหรือตรี ปลายวรรคที่ 3 ควรเป็นเสียงสามัญจึงจะไพเราะ และปลายสุดวรรคที่ 4 ควรเป็นเสียงสามัญหรือคำตายเสียงตรี
3. ศัพท์และสำนวน
อัคนิรุทธ	สายฟ้า (อัคนิรุทธ - ความโกรธแห่งพระอัคนี)
สุนทรา	ไพเราะ สวยงาม (สุนทร)
วาที	ถ้อยคำ
เสนี	ข้าราชการสำนัก
เสนีเสนาะพิน	ข้าราชการสำนักผู้มีความสามารถในการตีพินอย่างไพเราะ
หลากจิต	สงสัย
สิมพลี	จ้าว ป่าจ้าว ตามตำนานว่าครุฑอาศัยอยู่ในวิมานบนยอดจ้าว ในที่นี้หมายถึงวิมานสิมพลี (โดยมากเรียกเพี้ยนเป็นฉิมพลี)

แจ้จ้ง	ทราบว่่า
ทุเรศ	ไกล
สิงขร	เขา
สาคร	ห้วงน้ำ ทะเล
วิถี	ทาง
	“เราแจ้จ้งทางทุเรศเขตสิงขร ในสาครลึกกว้างทางวิถี” มีอีกสำนวนว่า
	“เราแจ้จ้งทางทุเรศเขตอรัญ สัตตภันท์คั่นสมุทรใสสี”
อรัญ	ป่า
สัตตภันท์	ภูเขา 7 เทือก มีชื่อต่าง ๆ กัน ที่ล้อมเขาพระสุเมรุ ทะเลที่อยู่ระหว่างเทือกเขาทั้ง 7 นั้น เรียกว่าทะเลสีทันดรเหมือนกันทั้งสิ้น
มยุรี	นกยูง
ดาด	พื้น
	“แม้จะขวางว้าวทางมยุรี ก็จมถึงที่แผ่นดินดาด” ถ้าขวางว้าวทางของนกยูงลงไปใต้น้ำ ว้าวทางนั้นจะจมลงไปถึงพื้น แสดงว่าน้ำใสสะอาด ไม่มีสิ่งเจือปนเลย แม้แต่ของเบา ๆ อย่างว้าวทางนกยูงก็ลอยอยู่ไม่ได้
สุขุม	ละเอียด
สีทันดร	ทะเล 7 สาย คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงอธิบายว่า อยู่ระหว่างเขาสัตตภันท์อันล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
ไพศาล	กว้างใหญ่
มัจฉา	ปลา
กุมภ	จระเข้ (เพี้ยนจากคำบาลีว่า กุมภีล)
พาล	ร้าย
คชสาร	ช้าง
เงือกน้ำ	สัตว์น้ำชนิดหนึ่งมีกล่าวในนิยาย
นาคินทร	พญานาค
นที	แม่น้ำ
ม้วยมรณ	ตาย
แสนมหา	เป็นคำเดียวกับ สามทา = แม้, แม้แต่ สามทาอะไร = จะกล่าวไปไย เพราะฉะนั้นคำว่า แสนมหาพญาครุฑ จึงเท่ากับ แม้แต่พญาครุฑ
เต็ม	เต็มที่, สุดกำลัง

ยังเต็มบิน	ยังต้องบินเต็มที, ยังต้องบินสุดกำลัง แสนมหาพญาครุฑยังเต็มบิน แม้แต่พญาครุฑ (ซึ่งมีกำลังมาก) ยังต้องบิน อย่างสุดกำลัง ข้อความนี้มีใช้ภาพพจน์ เพราะมิได้เขียนแจ่มแจ้งจนเห็นภาพ ชัดเจน เพราะใช้ความเปรียบเข้าช่วย แต่เป็นการเน้นความหมายมากกว่า
ล่อง	ผ่าน
สินธุ	น้ำ
พิमान	ที่อยู่ของเทวดาและอมมนุษย์ชั้นสูงบางประเภท
กายสิทธิ์	มีฤทธิ์เดช
ฤทธิ์เวท	มีความรู้และฤทธิ์อำนาจ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

1.1 ถอดความบทประพันธ์ในบทอ่านเป็นร้อยแก้วและเรียบเรียงเป็นภาษาที่สละสลวย ข้อที่ควรสังเกตคือ มีศัพท์ที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกันเรียงไว้ใกล้กัน เรียกว่า คำซ้อน ซึ่งแปลความหมายเพียงคำเดียว ตัวอย่างเช่น คิดถวิล ทางวิถี สุขุมละเอียดอ่อน หลังจากนั้นให้แสดงความคิดเห็นวิจารณ์กลอนบทนี้

1.2 ฝึกอ่านออกเสียงและอ่านทำนองเสนาะ การอ่านจะต้องให้ชัดถ้อยชัดคำ รู้จักจังหวะและคำสัมผัส เช่น

ครุฑพั่ง ยี่งคั่ง ฤทัยแค้น ดั่งหนึ่งแสน อัคนิรุทธ มาจุตจี
เสแสสร้ง สุนทรธา วาที ว่าดูก่อน เสนี เสนาะพิณ

แต่เวลาเขียนไม่ต้องเขียนแยกเป็นตอน ๆ ในวรรคเดียวกัน ถ้าเขียนแยกเป็นช่องไฟ เวลา

มองดูจะรู้สึกขัดตา เช่น

“มีหูอยู่ ก็ปี มีศักดิ์ แมนหุหา ไม่ปี ไม่มีฤทธิ์”

1.3 ฝึกแต่งกลอน

1.3.1 ให้เลือกคำที่กำหนดไว้เติมในช่องว่างในกลอนข้างล่างนี้

อันความคิดวิทยาเหมือน (1)	ประเสริฐสุดซ่อนใส่เสียดใน (2)
สงวนคมสมนึกใคร (3)	จึงค่อยชักเชือดฟันให้ (4)
จับให้มันคั้นหมายให้วาย (5)	ช่วยให้รอดรักให้ขิด (6)
ตัดให้ขาดปรารณาหาสิ่ง (7)	เพียงจริงได้ดังประสงค์คงจะ (8)

(สุนทรภู่ - เพลงยาวถวายโอวาท)

คำที่กำหนดให้

- (1) พระขรรค์, มีดดาบ, อาวุธ
- (2) หีบ, ห่อง, ฝัก
- (3) ฮึกฮัก, มุ่งร้าย, มารบ
- (4) วายวาง, บรรลัย, ม้วยมรณ์
- (5) วอด, ปราน, วาง
- (6) สนิตสนม, พิสมัย, อยู่ด้วยกัน
- (7) นั้น, ไต, ไทน
- (8) ตี, อยู่, ได้

1.3.2 ฝักแต่งกลอนเล่าเรื่องหรือบรรยายภูมิภาพใด ๆ ก็ได้

1.4 ตอบคำถามต่อไปนี้ เช่น (อาจมีคำถามอื่น ๆ อีกได้ตามที่ครูเห็นว่าเหมาะสม)

1.4.1 ทางไปวิมานสิมพลี¹ซึ่งเป็นที่อยู่ของครุชนั้นยากลำบากอย่างไร

1.4.2 ขณะที่ครุชพบกับนางกุเวรตามกลอนที่ยกมาข้างต้นนั้น ครุชแสดงหรือไม่ว่าตนเองเป็นครุช ท่านทราบได้อย่างไร

1.4.3 ท่านคิดว่าครุชเชื่อว่านางกุเวรได้ไปถึงวิมานสิมพลีจริง ๆ หรือไม่ จงอธิบายเหตุผล

ฯลฯ

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

2.1 ให้อีกตัวอย่างที่พรรณานาธรรมชาติ หรือสถานที่ จากวรรณคดีใดก็ได้ที่เห็นว่าไพเราะจับใจ มีจินตภาพดีมาสัก 2 - 3 บท แล้ววิจารณ์บทกลอนที่ยกมานั้นว่าเหตุใดจึงเรียกว่าเป็นกลอนที่ไพเราะ โดยมีหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

2.1.1 การเลือกถ้อยคำมาใช้พรรณนาทำให้อ่านแล้วเกิดจินตภาพ¹ วาดภาพในใจได้แจ่มชัด

2.1.2 ข้อความที่พรรณนาสละสลวย กะทัดรัด ทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตามโวหารที่พรรณนา

2.1.3 หากมีการเปรียบเทียบหรือใช้ภาพพจน์² ก็ทำให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจหรือกินใจ

2.1.4 มีรูปแบบถูกต้องตามฉันทลักษณ์ มีสัมผัสนอก สัมผัสใน

¹จินตภาพ หมายถึง การอ่านข้อความที่แต่งดีจนผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนตามที่ตั้ง เห็นตามได้โดยไม่ต้องมีความเปรียบเป็นเครื่องประกอบก็ได้

²ภาพพจน์ (Figures of Speech) หมายถึง ถ้อยคำที่กวีพรรณนาอย่างดีจนผู้อ่านมองเห็นภาพชัดเจนตามตัวอักษรที่บรรยายโดยมีการเปรียบเทียบให้เห็นแจ่มชัดยิ่งขึ้น ความเปรียบดังกล่าวนี้มีหลายอย่าง เช่น อุปมา อุปลักษณ์ อติพจน์ อนุนามนัย บุคลาธิษฐาน และอื่น ๆ ถ้าไม่มีความเปรียบอย่างใดอย่างหนึ่งหาเรียกว่าภาพพจน์ไม่

- 2.2 ให้ศึกษาเรื่องประวัติของครุฑ ตลอดจนความหมายที่มาของการใช้สัญลักษณ์ครุฑในวัฒนธรรมไทยตราบถึงปัจจุบัน แล้วเขียนรายงาน
- 2.3 ให้ศึกษาประวัติเรื่องราวของเขาพระสุเมรุ คนธรรพ์ ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ มาประกอบความรู้พอเป็นสังเขป แล้วเขียนรายงาน
- 2.4 ในการสอนวรรณคดีที่เป็นคำกลอนนี้ นอกจากครูจะให้นักเรียนอ่านทำนองเสนาะแล้ว ถ้าทำได้ อาจจะสอนให้นักเรียนร้องเพลงไทยง่าย ๆ เช่น ทำนองนางนาค นาคราช ช้างประสานงา ลีลากระทุ่ม แยกบรเทศ ฯลฯ จะทำให้นักเรียนจำคำกลอนที่ใช้เป็นเนื้อร้องได้ สำหรับคำกลอนเรื่องกาก็นิยมใช้เป็นบทร้องมโหรีมานานแล้ว เรียกว่าเพลงดับกาก็ เพลงสองบทต้นของดับกาก็ เนื้อร้องเป็นบทพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นอกจากนั้นคัดจากบทกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ส่วนที่นิยมร้องกันแพร่หลายเป็นต้นว่าตอนที่ใช้ร้องทำนองพดดา มีเนื้อว่า

รินรินชื่นจิตที่จำได้	เหมือนเมื่อไปร่วมภิรมย์สมศรี
ในสถานพิमानฉิมพลี	กลืนซาบทรงพุ่มไม้เว้นวาย
นิจจาเอ๋ยจากเขยมาเจ็ดวัน	กลืนสุคันธสรสีนก็เหือดหาย
หรือว่าใครแนบน้องประคองกาย	กลืนสายสวาทซาบอุรามา

บทที่ยกมาในบทเรียนนี้เป็นเนื้อร้องเพลงพม่าน้อย และต้นตะนาว เพลงละสี่คำกลอน ที่เหลืออีกหกคำกลอนใช้ร้องเพลงทวาย

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. การถอดความตามกิจกรรมบังคับข้อ 1.1 ถูกต้องตามเกณฑ์ดังระบุในบทเรียนที่ 1 ข้อ 5
ครูอาจยกงานชิ้นที่ดีมาอ่านให้ทั้งชั้นฟังเป็นตัวอย่าง อาจให้นักเรียนฟังและเปรียบเทียบสำนวนหลายสำนวน แล้วตัดสินวิจารณ์ว่าชิ้นใดดี เพราะเหตุใด และยังขาดสิ่งใดจึงจะดียิ่งขึ้น บางชิ้นอาจจะด้อยหรือเด่นกว่าบางชิ้นเพราะเรื่องใด ฝึกให้นักเรียนหัดประเมินงานไปด้วย โดยอาศัยคำแนะนำของครู เพื่อจะได้หลักเกณฑ์ไว้ปรับปรุงงานของตนต่อไป
2. การอ่านทำนองเสนาะเพื่อประเมินความชัดถ้อยชัดคำ จังหวะและสัมผัสให้ถูกต้อง เสนาะหู ตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ในบทเรียนที่ 1 ข้อ 2 และอาจมีรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ดินสอ ยางลบสวย ๆ ฯลฯ ให้ผู้ชนะการประกวดที่อ่านได้มาตรฐาน
3. การทดสอบความหมายของศัพท์ที่ได้เรียนรู้ใหม่ในบทนี้ อาจให้นักเรียนถามและตอบกันเอง หรือให้แต่งประโยคด้วยปากเปล่าโดยใช้ศัพท์บางศัพท์ และครูประเมินว่าการเรียนรู้ศัพท์ ตลอดจนการนำศัพท์นั้น ๆ ไปใช้ให้ถูกความหมายจัดอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้แล้วหรือยัง

4. การแต่งกลอนประเมีนตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้
 - 4.1 ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของกลอนทั้งในด้านวรรค จำนวนคำ และสัมผัส
 - 4.2 การเลือกใช้คำและความเหมาะสม ถูกต้อง ไพเราะ
 - 4.3 การดำเนินเรื่องชัดเจน เข้าใจ และมีจินตภาพ
5. ความเข้าใจและความซาบซึ้งในรสวรรณคดีตอนที่นำมาใช้เป็นบทเรียน โดยให้นักเรียนยกความดีเด่นและความพึงพอใจที่ได้รับจากเรื่องที่ได้อ่านว่ามีลักษณะพิเศษทางด้านการพรรณนาจนทำให้เกิดจินตภาพหรือเห็นภาพพจน์เพียงไรในถ้อยคำที่จำกัด และครูควรแนะนำให้เห็นความไพเราะ

บทเรียนที่ 3
บุญโณวาทคำฉันท์¹
เวลา 2 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ถอดความบทประพันธ์เป็นร้อยแก้วได้
2. แสดงความคิดเห็นวิจารณ์บทประพันธ์นี้ได้
3. แต่งกาพย์เล่าเรื่องนิทานพื้นบ้านได้
4. อ่านทำนองเสนาะได้

บทอ่าน

เบื้องบรรพยังมีพระดา- ว่าสัจพันธโคดม	บศหนึ่งสมญา
สถิตเขาสุวรรณไพโรพนม สุนาปรินตคาม	แทบสถานนิคม
แวนแคว้นกรุงเทพทวา- ดิลกเลิศไพบูลย์	รวดีมหา-
ปางสมเด็จพะพุทธางกูร รยาตรยังห้องทาวผจง	ทรงบุษบกยูร-
จากกรุงสาวถีกับสงฆ์ อดิเรกประดับบริวาร	ห้าร้อยหย่อนองค์
ล้วนทรงบุษบกพิमान เป็นอนุกรมบวร	มาโดยคัคณานต์
เพียงพญาเหมราชเทิรจร หมู่หงส์ท่อมระเห็จมา	ประดับด้วยนิกร
ตระบัดดลด้วยนุภาวี ร อนุเคราะห์มหาบุญ	พระพิชิตมา-

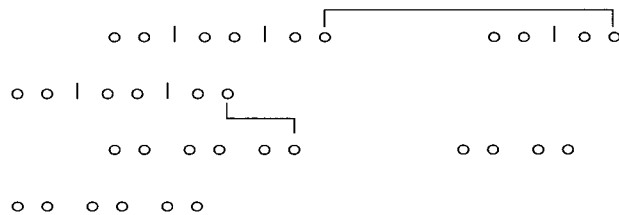
¹พระมหานาค วัดท่าทราย บุญโณวาทคำฉันท์ หน้า 18 - 19

ให้ลดแดนमारคอดุลย์	เดชด้วยพุทธคุณ
คัมภีร์รัตนโอฬาร	
แล้วโปรดพระสังข์พันธดา-	บศลุถึงอา-
รียมารคศิवालย์	
ครั้นพระสรรเพชญเสด็จไคล	โปรดสรรพลโย
ก็ตรัสด้วยพุทธพจนา	
แก่พระสังข์พันธเถรา	ว่าพระศาสดา
ประโยชน์จะโปรดเวไนย	
ท่านจงสติดีเกิดอย่าไป	เลยจงเนาใน
นิคมโปรดประชา	
สังข์พันธรับพุทธฎีกา	ก่อนแล้วจึงอา-
ราธนทูลทศพล	
ว่าพระจักเสด็จไปกล	ไต่ข้าเคยยล
ที่นี้จะเปล่าเปลี่ยวใจ	
เคยสดับรธรรมอันไพ-	เราะที่เริ่มนี้ใคร
จะอนุเคราะห์ก่อนมี	
เคยเคารพทุกนาที่	นี้จักอัญชลิ
ลอองก็ลวงลับตา	
ขอจงโปรดปราณีรา	รอยพุทธบาทา
ประดิษฐ์สติดีในสถาน	
หวังไว้อภิวัตน์สักการ	ทุกทีวาราร
บยลพระองค์ต่างองค์	
สมเด็จพระสุดคี่ทรง	การุญโดยจง
แก่พระสังข์พันธภักดี	
จึงเหยียบบรรบาทมูนี้	ยังยอดศิขรี
สุวรรณพรายเจษฎา	
ด้วยบงกชบาทเบื้องขวา	ลายลักษณวรา
ทั้งร้อยแปดประการงาม	
เฉลิมโมลีโลกทั้งสาม	ปรากฏในคาม
นิคมชนบทบุรา ฯ	

คำอธิบาย

แบบแผนคำประพันธ์ที่ยกมานี้คือกาพย์ฉมัง หรือฉมังลำนำ บางทีเรียกฉมัง 16

1. เรื่องบุณโณวาทคำฉันท์นี้ ผู้ประพันธ์คือพระมหานาค วัดท่าทราย ออยุธยา ประพันธ์ขึ้นในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ ถือว่าเป็นหนังสือคำฉันท์ที่แต่งดีในด้านการพรรณนา เนื้อเรื่องเป็นนิทานกล่าวถึงรอยพระพุทธรูปที่พระบุรีว่ามีตาสดหนึ่งชื่อสังข์พันธโคดม อาศัยอยู่ที่เขาสวรรณบรรพต ในสุนาปรันตปนิกม ขณะนั้นพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาจากกรุงสาวัตถีโดยทางอากาศ แวดล้อมด้วยพระอรหันตสาวกอีก 499 องค์ ตามคำอาราธนาของพระปุลณเถระ ระหว่างทางได้โปรดตามสให้บรรลุความเป็นพระอรหันบุคคล สังข์พันธโคดม เลื่อมใสบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก่อนที่พระพุทธรูปเจ้าจะเสด็จกลับได้ตรัสสั่งให้สังข์พันธเถระ อยู่โปรดเวไนยสัตว์ ณ ที่นั้น พระสังข์พันธเถระทูลอาราธนาให้ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้เป็นที่สักการะ เนื้อเรื่องต่อไปกล่าวถึงพระเจ้าทรงธรรมทรงสร้างพระมณฑปสวมรอยพระพุทธรูปที่พระมณฑปนั้น ตลอดจนรมณีสถานบริเวณพระพุทธรูป และสุดท้ายกล่าวถึงการนมัสการพระพุทธรูปในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ หนังสือเล่มนี้ใช้คำที่เรียบ ง่าย สั้น แต่ได้ใจความทั้งเรื่อง ตอนที่คัดมาเป็นตอนแสดงตำนานพระพุทธรูป
2. กาพย์ฉมัง เป็นคำประพันธ์ที่มีสัมผัส ไม่มีบังคับเอกโทครุหลุ แต่ละบทมี 3 วรรค วรรคแรกมี 6 พยางค์ วรรคที่สองมี 4 พยางค์ วรรคที่สามมี 6 พยางค์ ฉมังแปลว่ารบบพุ่งหรือทำสงคราม กาพย์ฉมังจึงแต่งพรรณนาการรบ การยกทัพ ฯลฯ ในภายหลังใช้แต่งบรรยายขมบ้านเมือง ป่าเขา หรือใช้ดำเนินเรื่อง มีสัมผัสตามแผนดังต่อไปนี้

หมายเหตุ

1. อาจจะมีพยางค์เกินกว่าในแผนข้าง แต่ส่วนมากจะเป็นพยางค์สั้นหรืออ่านให้เสียงสั้น
2. กาพย์นี้อาจใช้แต่งร่วมในวรรณคดีคำฉันท์ได้
3. เช่นเดียวกับกลอนสุภาพ กาพย์ฉมังไม่เขียนเว้นช่องไฟในวรรคเดียวกัน แม้เวลาอ่านจะมีจังหวะหยุดตามแผนก็ตาม

3. ศัพท์และสำนวน

เบื้องบรรพ	สมัยโบราณ
ดาบศ	(ปัจจุบันเขียน ดาบส) ฤๅษี นักบวช
สมญา	ชื่อ, คำเรียก
สังพันธโคดม	ชื่อฤๅษีตนหนึ่ง
สถิต	อยู่
เขาสุวรรณ	สุวรรณบรรพต
ไพธ	ป่า
พนม	เขา
แทบ	ใกล้
สถาน	ที่
นิคม	หมู่บ้าน
สุนาปรินตคาม	ชื่อหมู่บ้านสุนาปรินตคาม
กรุง	กรุง
เลิศ	ดียิ่ง, ยอดยิ่ง
ไพบุลย์	เต็มเปี่ยม กว้างขวาง
สมเด็จพระพุทธางกูร	พระพุทธเจ้า
บุษบก	เรือนยอดขนาดเล็กที่อาจเคลื่อนย้ายได้
ยุรยาตร	เดิน, เดินทาง
ท้องหวา	ท้องฟ้า
ผจง	ตั้งใจ
กรุงสาวดี	กรุงสาวดี
ห้าร้อยห้อยนองค์	จำนวน 499
อดิเรก	ยิ่งกว่าหนึ่ง, นับจำนวนมาก
ประดับ	ตกแต่ง ประกอบด้วย (ในที่นี้ควรแปลว่า แวดล้อมด้วย หรือ แวดล้อมเป็น)
บริวาร	ผู้แวดล้อม ผู้รับใช้หรือผู้ห้อมล้อมติดตาม
ทรง	ในที่นี้หมายถึงขี่ หรือใช้เป็นพาหนะ
พิมาน	ที่อยู่ของเทวดา วิมาน
คัคณานต์	ท้องฟ้า (ปัจจุบันเขียน คัคณานต์)
อนุกรม	ลำดับ ระเบียบ

บวร	ประเสริฐ ล้ำเลิศ
เพียง	ประดุจดัง
พญาเหมมราช	พญาหงส์ทอง
เทียร	เหาะ, บิน ปัจจุบันเขียนเหิน
จร	ไป
นิกร	หมู่ พวก
ห้อม	ห้อมล้อม แวดล้อม
ระเห็จ	ไปโดยเร็ว
ตระบัด	ประเดี้ยว, ในทันที
ดล	ถึง
นุภาว	อานุภาพ ฤทธิ (กร่อนจากคำ อานุภาวะ)
พระพิชิตมาร	พระพุทธเจ้าผู้ทรงชนะพญามาร
อนุเคราะห์	เอื้อเพื่อ ช่วยเหลือ ในที่นี้แปลว่าโปรด
มหาบุญ	หมายถึง พระบุญณเถระผู้เชิญเสด็จ ฯ พระพุทธองค์ไปสู่แคว้นสุนาปรันตปะ อันเป็นภูมิลำเนาของท่าน
มารค	ทาง (มรรค 8)
อดุลย์	อันเปรียบเทียบไม่ได้
ให้ดลแดนमारคอดุลย์	ให้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล
เดช	อำนาจ
คัมภีร์	ลึกลับ
รัตนโอฬาร์	กว้างใหญ่เป็นเลิศ
พุทธคุณคัมภีร์รัตนโอฬาร์	ทรงมีพระพุทธานันลึกลับและกว้างใหญ่เป็นเลิศ (เหนือผู้อื่น)
ลู	ถึง
อารยमारคศิवालัย	ทางอันประเสริฐนำไปสู่สถานที่อันบรมสุข (พระนิพพาน)
พระสรรเพชญ	พระพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ทั่ว
โคล	ไป
สรรพโลไทย	สัตว์โลกทั้งหมด
เวไนย	ผู้ที่ควรแนะนำสั่งสอน
สติดย์	อยู่ (ปัจจุบันเขียน สติด)
เนา	อยู่

พุทธปฏิภา	คำสั่งของพระพุทธเจ้า
อาราธนา	เชิญ
ทศพล	พระพุทธเจ้าผู้ทรงกำลังสิบ คือ กำลังบารมี 10, กำลังความรู้ (ญาณ) 10 และกำลังสิบเท่าพญาช้างฉัททันต์
กลใด	อย่างไร
ยล	เห็น
อัญชลี	ไหว้
ล่อง	ปัจจุบันเขียนละออง แปลว่าฝุ่น ผง ผงละเอียด ในที่นี้เป็นสรรพนามเรียกผู้ที่เคารพนับถือ (คือพระพุทธเจ้า) ในปัจจุบันมีใช้อยู่ในศัพท์ว่าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทหรือได้ฝ่าละอองพระบาท อันเป็นคำใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดิน พระราชินี และเจ้านายชั้นสูง (เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2)
รา	ทิ้งไว้
อภิวาหน์	กราบไหว้
สักการ	เคารพบูชา
ทิวาวาร	วัน
ต่างองค์	แทนพระองค์
สมเด็จพระสุด	ผู้เสด็จไปได้แล้ว หมายถึงพระพุทธเจ้า
การุญ	ความกรุณา
มุนี	ผู้มีความเจียมสงบ, นักบวช ในที่นี้เป็นคำที่ยกย่องพระพุทธเจ้า
ศิขรี	ภูเขา (ตามศัพท์แปลว่า ผู้มียอด)
พราย	แวววาว สวยงาม
เจษฏา	เป็นใหญ่ที่สุด
บงกชบาท	เท้าอันงามประดุจดอกบัว
ลายลักษณะ	มีลายเป็นเส้นแสดงสัญลักษณ์หรือรูปภาพต่าง ๆ
วรา	ประเสริฐ
เฉลิม	ทำให้เป็นเกียรติยศ
โมลี	ยอด
โลกทั้งสาม	มนุษยโลก เทวโลก พรหมโลก
คาม	หมู่บ้าน
ชนบท	หมู่บ้าน บ้านนอก
บุรา	เมือง

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 ถอดความบทประพันธ์เป็นร้อยแก้ว พร้อมทั้งเขียนแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณบทประพันธ์นี้
- 1.2 ทัดอ่านทำนองเสนาะ
- 1.3 ทัดแต่งกาพย์เล่าเรื่องนิทานพื้นบ้าน ถ้าไม่ใช่แบบกาพย์ฉมังอย่างของเรื่องนี้ อาจใช้แบบกาพย์ชนิดอื่นคือกาพย์ยานี หรือกาพย์สุรางคนางค์ก็ได้ เพราะมีความยากง่ายพอ ๆ กัน
- 1.4 หาศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกัน เช่นในกาพย์ที่ยกมานี้มีคำที่แปลว่าพระพุทธเจ้าหลายคำ ให้จตรวบรวมไว้และหาเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการประพันธ์ต่อไป เนื่องจากในการประพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำประพันธ์ร้อยกรองจะต้องใช้ศัพท์ต่าง ๆ ให้ดูแปลกตา เพราะการใช้ศัพท์เดียวซ้ำ ๆ กันนั้นทำให้ผู้อ่านเบื่อ และขาดการเสริมความรู้ในเรื่องการใช้คำอีกด้วย นอกจากนั้นจะต้องเลือกศัพท์ที่จะสัมผัสคล้องจองกันด้วย
- 1.5 ตอบคำถามต่อไปนี้ เช่น
 - 1.5.1 ใครเป็นผู้อาราธนาพระพุทธเจ้าให้ประทับรอยพระบาทไว้
 - 1.5.2 มีเหตุผลอะไรจึงทูลอาราธนาเช่นนั้น
 - 1.5.3 พระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทข้างไหน

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 ให้นักเรียนค้นดูในหนังสือประวัติวรรณคดีไทย ว่าพระมหานาค วัดท่าทราย ได้แต่งหนังสือเรื่องอะไรไว้บ้างหรือไม่ แล้วเขียนรายงาน
- 2.2 ให้นักเรียนค้นดูในหนังสือตำนานทางพุทธศาสนาว่า นอกจากรอยพระพุทธรบาทสระบุรีแล้วยังมีรอยพระพุทธรบาทแห่งอื่น ๆ ที่ใดบ้างในประเทศไทย เลือกตอบเฉพาะรอยพระพุทธรบาทจำลองที่นับว่าสำคัญและเป็นที่ยูจักกันแพร่หลาย แล้วเขียนรายงาน
- 2.3 ให้นักเรียนพากันไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทแห่งใดแห่งหนึ่ง ถ้าอยู่ใกล้พอที่จะไปได้ ให้สังเกตดูว่ามีลักษณะอย่างไร แล้วกลับมาเขียนรายงาน

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. การถอดความบทประพันธ์เป็นร้อยแก้ว และการเขียนแสดงความคิดเห็นวิจาร์ณ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 1.1 ได้รับความสมบูรณ์ถูกต้อง
 - 1.2 ใช้ภาษาถูกต้องและสละสลวย
 - 1.3 เขียนหนังสือได้สวยงาม สะอาด ชัดเจน อ่านง่าย

- 1.4 จัดรูปแบบของการเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแยกหัวข้อ ย่อหน้า และวรรคตอน ได้ถูกต้องเหมาะสม
- 1.5 เขียนแสดงความคิดเห็นวิจารณ์ได้อย่างถูกต้อง แสดงว่ามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียน
2. การอ่านทำนองเสนาะว่าไพเราะ อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ และเสนาะหูหรือไม่ โดยใช้เกณฑ์ในบทเรียนที่ 1 และตามฉันทลักษณ์ของกาพย์
3. การแต่งกาพย์เล่านิทานพื้นบ้าน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 3.1 มีวรรคและจำนวนคำในแต่ละวรรคถูกต้อง
 - 3.2 มีสัมผัสถูกต้องทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน
 - 3.3 การเลือกใช้คำและเสียงของคำมีความไพเราะ ได้ลักษณะ “เสียงดี ความเด่น”

หมายเหตุ

ครูควรพิจารณาความใส่ใจที่นักเรียนไปเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตามกิจกรรมบังคับข้อ 1.4 หรือกิจกรรมเลือก ซึ่งอาจจะได้ศัพท์ หรือเรื่องราว ความรู้มาต่าง ๆ กัน ให้แผ่แผ่ความรู้ซึ่งกันและกันและสนับสนุน ชมเชยผู้ที่ชวนขวย

บทเรียนที่ 4

หลักพุทธศาสนา¹

ศรัทธา-ปสาทะ

เวลา 3 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. แสดงความคิดเห็นวิจารณ์เรื่องที่อ่านได้
2. แสดงความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคุณธรรมในเรื่องศรัทธาอันนำมาซึ่งปสาทะ
3. ย่อความจากเรื่องที่อ่านได้
4. แต่งเรียงความแบบเทศนาโวหารได้

บทอ่าน

เครื่องชักนำอันแรกให้เกิดไตรสรณาคมน์ หรือให้เป็นพุทธศาสนิก ผู้นับถือพระพุทธศาสนาคือสิ่งที่เกิดขึ้นในใจ 2 อย่าง ได้แก่ศรัทธากับปสาทะ ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ ปสาทะ แปลว่าความเลื่อมใส

ทุกคนคงเคยได้ยินคำว่าศรัทธา หรือศรัทธาปสาทะ เพราะนิยมพูดกันทางศาสนา หรือในการทำบุญ เช่น มีศรัทธาบูชาพระรัตนตรัย มีศรัทธาฟังพระธรรม มีศรัทธาบริจาคทาน เป็นต้น เห็นใครทำบุญทำกุศลทุกอย่าง ก็มักพูดว่า เขามีศรัทธา การพูดอย่างนี้ก็เป็นความจริง เพราะจะทำอะไรทุกอย่างต้องศรัทธาชักนำให้ทำ แต่มีปัญหาว่ศรัทธาที่มีเครื่องชักนำนั้น คือเชื่อว่อย่างไร ดังเช่นในที่นี้ ถ้าจะตั้งปัญหาถามทุก ๆ คนว่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือไม่ ทุก ๆ คนที่เป็นพุทธศาสนิกก็คงตอบว่มี คราวนี้ถามต่อไปว่มีว่อย่างไร ให้ทุก ๆ คนตั้งปัญหานี้ถามตนเอง และตอบให้ด้วยตนเองว่บัดนี้เรามีศรัทธา คือมีความเชื่อว่อย่างไรในพระพุทธศาสนา

เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธปฏิมาซึ่งเป็นที่นับถือว่ศักดิ์สิทธิ์ใช่หรือไม่

เชื่อในความขลังของคาถาอาคมใช่หรือไม่

เชื่อในอาจารย์ผู้เสกคาถาใช่หรือไม่

เชื่อในการบนบานอ้อนวอนใช่หรือไม่

ถ้ามีความเชื่อดังเช่นที่กล่าวข้างบนนี้ ก็พึงรู้ว่ยังมีใช่ศรัทธาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาและอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือพุทธศาสนา ดังเช่นเมื่อบนบานอ้อนวอนแล้วไม่ได้สมประสงค์ หรือต้องพลาดพลั้งวิบัติเสีย

¹สมเด็จพะญาณสังวร หลักพุทธศาสนา หน้า 87 - 95

หาย ก็เลยมหาว่าพระพุทธศาสนาช่วยอะไรไม่ได้ พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียเสื่อมสิ้นไป ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาบางประเทศต้องเสียเอกราช และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งในขณะนี้ ผู้ที่เชื่อในทางศักดิ์สิทธิ์ หรือผู้ที่มุ่งกล่าวปรีกปรัาก็อาจกล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาช่วยอะไรไม่ได้ บางทีก็กล่าวหาว่าเป็นเครื่องถ่วงให้ล่าช้า ไม่เจริญเร็วเหมือนประเทศนอกพระพุทธศาสนา ศรัทธาที่ไม่ถูกต้องอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือพระพุทธศาสนาอย่างนี้ เมื่อศรัทธาไม่ถูกต้อง ปสาทะก็ไม่ถูกต้องเหมือนกัน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงศรัทธาให้และให้ถูกต้องก่อนว่าควรทำความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างไร

ศรัทธาอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนามีดังนี้

เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง

เชื่อว่าบุญบาปมีจริง

เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง

เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำเป็นของตนจริง

ข้อที่ 1 เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่สงสัยลังเลใจในพระธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอน เป็นพระพุทธศาสนา ไม่สงสัยลังเลใจในพระสงฆ์ โดยตรงกันข้ามยิ่งเกิดความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ความเชื่อความเลื่อมใสนี้เกิดเพราะตั้งใจสดับฟังพระธรรม หรือศึกษาพระพุทธศาสนาให้รู้ชัดขึ้น โดยเฉพาะให้รู้จักบุญ บาป หรือกรรมดีกรรมชั่ว ยิ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พิจารณาให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ก็ยิ่งเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เหมือนอย่างฟังคำสั่งสอนของครูเข้าใจแจ่มแจ้งก็ทำให้เชื่อในภูมิรู้ของครู ความเชื่อข้อนี้เรียกว่าตถาคตโพธิสัทธา แปลว่า ความเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงนั่นเอง เป็นเหตุให้เชื่อในคำสั่งสอนของพระองค์ที่แสดงบุญบาปคุณโทษ เป็นต้น เหมือนอย่างเมื่อเชื่อภูมิรู้ของครูแล้ว ครูจะแนะนำอะไรก็ย่อมจะเชื่อ

ข้อที่ 2 เชื่อว่าบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในเรื่องบุญและบาปหรือกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบุญ เป็นกรรมดี ก็เชื่อว่าเป็นบุญเป็นกรรมดีจริง เช่น ความมีใจเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ ช่วยเหลือ เป็นต้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบาป เป็นกรรมชั่ว ก็เชื่อว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่วจริง เช่น ความมีใจละโมภ โหดร้าย หลงใหล ประพตติชั่วร้ายต่าง ๆ มีฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ความเชื่อข้อนี้ เรียกว่า กัมมสัทธา เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการที่บุคคลทำด้วยเจตนา คำว่ากรรมเป็นกลาง ๆ มีไฉ่หมายความว่าไม่ดีจึงเรียกว่ากรรม ทำดีหรือไม่ดีเรียกว่ากรรมทั้งนั้น เมื่อต้องการจะให้อุบัติหรือไม่ดี ก็เติมคำนั้นเข้าไปว่า กรรมดี หรือบุญกรรม กรรมชั่วหรือบาปกรรม ฉะนั้น เชื่อกรรมก็คือบุญบาปหรือกรรมดีกรรมชั่วมีจริง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอนไว้

ข้อที่ 3 เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าบุญบาปที่ตนจะไม่มีผลสนองตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้ว่ากรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว ไม่สับสนกัน เหมือนอย่างทว่านพืชเช่นใด ก็ได้รับผลเช่นนั้น ความเชื่อข้อนี้ เรียกว่าวิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่าบุญบาปที่ทำให้ผลจริงตาม

ประเภท บุญก็ให้ผลดี บาปก็ให้ผลไม่ดี

ข้อที่ 4 เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำก็เป็นของตนจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าตนจะต้องรับผลของบุญบาปที่ตนเองทำไว้หรือไม่ ตามที่พระพุทธศาสนาตรัสสอนให้ทุก ๆ คนนึกคิดอยู่เสมอว่า เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นทายาทรับผลของกรรม เราทำดีจักได้ดี เราทำชั่วจักได้ชั่ว ความเชื่อข้อนี้เรียกว่ากัมมัฏฐตา สัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมที่ตนทำไว้เป็นของของตน เหมือนบริโภคาอาหารเองก็อิ่มเอง เรียนเองก็รู้เอง

ศรัทธาทั้ง 4 ข้อนี้ สำคัญอยู่ที่ข้อ 1 คือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง เพราะตั้งใจสดับศึกษาพระพุทธศาสนาจนเกิดความรู้สึกว่า พระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้เป็นความจริงทุกอย่าง ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยก็จะเกิดตั้งมั่นขึ้นทุกทีที่ทำให้เชื่อมั่นว่า บุญบาปที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้มีจริง ผลของบุญบาปตามที่ตรัสสั่งสอนไว้มีจริง บุญบาปที่ผู้ใดทำไว้ก็เป็นของผู้นั้นจริง ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวมความว่าทำให้เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา

ศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนา เมื่อมีลักษณะดังกล่าว จึงเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ผู้ที่มีศรัทธาที่ถูกต้อง จึงจะเป็นพุทธศาสนิกผู้ถึงไตรสรณคมน์ที่ถูกต้อง การปลูกศรัทธาที่ถูกต้อง หรือการปรับปรุงศรัทธาให้ถูกต้อง

ก. บุคคลผู้ชักจูงศรัทธา

ข. ตนเอง

ก. **บุคคลผู้ชักจูงศรัทธา** เริ่มตั้งแต่มารดาบิดาอบรมบุตรธิดาตั้งแต่เล็ก ๆ ด้วยวิธีสอนให้เชื่อฟังอย่างมีเหตุมีผลเท่าที่เด็กจะเข้าใจ มิใช่ด้วยวิธีลลอกให้เข้าใจผิด หรือขู่ให้กลัว เช่น ขู่หรือลลอกด้วยเรื่องผีต่าง ๆ และโดยที่แท้ ที่ว่าผีลลอกนั้น คนลลอกต่างหาก เมื่อเด็กถูกลลอก หรือขู่ให้เชื่อผิด ๆ มาตั้งแต่เล็ก ความเชื่อก็ฝังแน่นติดเป็นสันดาน เป็นการแก้ยากในภายหลัง เมื่อโตขึ้นแล้ว ถึงจะมีความรู้ใหม่มากขึ้นอย่างไร ความเชื่อในสันดานก็ยังไม่หมด จึงยังมัวกลัวผิด ๆ อยู่ ฉะนั้น เมื่อจะห้ามมิให้เด็กทำอะไร ก็พยายามแนะนำให้เด็กรู้เหตุผลถูกผิด หรือใช้วิธีแก้ร้ายให้กลายเป็นดีอย่างมีเหตุผล ดังเช่น มารดาบิดารายหนึ่ง ส่งบุตรไปศึกษาฝากไว้กับครอบครัวหนึ่ง บุตรแจ้งไปว่ารู้สึกไม่ค่อยชอบลูกของเจ้าของบ้าน ทั้งที่เด็กนั้นก็มิได้ทำอะไรให้มารดาบิดาจึงแนะนำไปให้บุตรของตนหาอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ มาให้ลูกเจ้าของบ้าน ต่อมาบุตรก็แจ้งมาว่าได้ปฏิบัติตามแล้ว และหายความรู้สึกไม่ชอบแล้ว นี่ก็เป็นการสอนให้สร้างมิตรจิตมิตรใจต่อกันให้เกิดขึ้นนั่นเอง เมื่อมีจิตใจเป็นมิตรต่อกันแล้วอื่น ๆ ก็เรียบร้อย เมื่อจะสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก ก็สอนอย่างถูกต้อง ปลูกความเชื่อที่ถูกต้องให้แก่เด็ก ต่อมาถึงวาระครูอาจารย์สั่งสอนอบรมศิษย์ และพระภิกษุสามเณรอบรมกุลบุตรกุลธิดาเป็นต้น เมื่อผู้อบรมเหล่านั้นอบรมให้เกิดความเชื่ออย่างมีเหตุผลในทางต่าง ๆ ทั้งในทางโลก และทางธรรม ก็จะทำให้เกิดศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เพราะเชื่อด้วยความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง กล่าวโดยเฉพาะศรัทธาทงพระพุทธศาสนา เมื่ออบรมให้รู้ให้เข้าใจว่า พระพุทธศาสนามีใช่เวทมนตร์คาถาล้างอย่างทางไสยศาสตร์ มิใช่เป็นตำราทำนายโชคชะตาอย่างโหราศาสตร์ มิใช่เป็นตำราเล่นแร่แปรธาตุผสมธาตุ สร้างรด สร้างเรือ สร้างปรมาณู เป็นต้น อย่างวิทยาศาสตร์ แต่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดง

ทางแห่งความบริสุทธิ์ไว้อย่างถูกต้องครบถ้วน ซึ่งทุก ๆ คนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง จึงจะได้รับผลดีตามแต่จะปฏิบัติได้ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติก็ไม่ได้รับผล หรือไปทำชั่วทำผิดที่ตรงกันข้ามก็จักได้ผลชั่ว เพราะทุก ๆ คนมีกรรมเป็นของตนเอง พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรมแล้วตรัสบอกเปิดเผยพระธรรมนั้น มิได้เป็นเทพเจ้าผู้สร้างผู้คลบ้นดาลให้ใครเป็นอะไร พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วตามพระธรรมและช่วยบอกเปิดเผยพระธรรมมิใช่บอกให้อะไรอื่น เมื่อรู้เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและปลุกศรัทธาอย่างถูกต้องให้เกิดขึ้นแล้วก็จักไม่หวังอะไรผิด ๆ จากพระพุทธศาสนา เช่น หวังความศักดิ์สิทธิ์ป้องกันภัยต่าง ๆ ภายนอก อำนวยโชคลาภ เป็นต้น เมื่อหวังอะไรผิด ๆ แล้วไม่ได้สมหวังก็จักเสื่อมความนับถือลงไป ฉะนั้นเมื่อมีศรัทธาที่ถูกต้อง เมื่อหวังจะพ้นชั่วได้ดี ก็ไม่ต้องเสียเวลาไปอ่อนวอนบนบานอะไรที่ไหน ถ้าจะอ่อนวอนก็อ่อนวอนตนเองให้เว้นจากการทำชั่วให้ทำความดีก็จักเป็นคนดีขึ้นและจักได้รับผลดีด้วยตนเอง บุคคลผู้มีหน้าที่ขังจูงศรัทธาแม้จะพยายามอบรมปลุกหรือปรับศรัทธาให้ถูกต้อง แต่ความสำเร็จจะมีได้ ก็ต้องอาศัยบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับการอบรมที่ถูกต้องนั้น คือ

ข. ตนเอง ได้แก่ตัวเราเอง ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ เพราะตัวเราเองจำต้องคอยตรวจสอบดูศรัทธาของตัวเองว่าเป็นอย่างไร ถูกต้องหรือไม่ ถ้ายังไม่ถูกก็ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ถูก คือ ให้

เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง

เชื่อว่าบุญบาปมีจริง

เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำก็เป็นของตนจริง

พยายามคิดทำความเข้าใจในหลักของความเชื่อเหล่านี้ เพราะตัวเราเองต้องเห็นจริงด้วย ความเชื่อจึงจะตั้งมั่น เมื่อมีความเชื่ออย่างนี้ สิ่งที่เราว่าเป็นบาป เป็นความชั่ว ก็จักไม่ทำ จักทำแต่สิ่งที่เป็นบุญ เป็นความดี ใครมีศรัทธาอย่างนี้ ก็พึงหวังได้ว่าจักเป็นคนดีได้จริง ๆ ในขั้นต้นเมื่อยังไม่อาจเห็นจริงได้ด้วยตนเองในหลักของศรัทธาดังกล่าว ก็ทำความเชื่อฟังไปก่อน ไม่ต้องถือมั่น ความถือถือมั่น ไม่อยู่ในโอวาทของมารดาบิดา ครูอาจารย์ตลอดถึงพระพุทธเจ้าเป็นการไม่ดี ดังเรื่องเห็นกงจักรเป็นดอกบัวในคัมภีร์ชาดก เรื่องมีว่า

ในกาลของพระกัสสปพุทธเจ้า บุตรของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงพาราณสีชื่อว่ามิตตวินทุกะ เป็นเด็กไม่มีศรัทธา ฝ่ายมารดาบิดาเป็นผู้มีศรัทธาเป็นพระโสดาบัน ต่อมาบิดาถึงแก่กรรม มารดาจึงเป็นผู้จัดแจงทรัพย์สมบัติ วันหนึ่งจึงแนะนำบุตรว่า เจ้าเกิดมาเป็นมนุษย์มีข้ง่าย จงไปรักษาศีลฟังธรรม มิตตวินทุกะตอบว่าไม่มีประโยชน์อะไรในการรักษาศีลฟังธรรม แม้อย่างพูดอะไรอีกเลย ผมจะไปตามกรรม ในวันอุโบสถวันหนึ่งมารดาได้กล่าวกะบุตรว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถเจ้าจงไปวัดฟังธรรม กลับมาแล้วแม่จะให้ทรัพย์แก่เจ้าพันหนึ่ง มิตตวินทุกะรับคำจึงสมาทานอุโบสถศีลบริโภคอาหารเช้าแล้วก็ไปวัด แต่ไปหลงงานเสียในที่แห่งหนึ่งไม่ได้ฟังธรรม กลับมาแล้วก็รับทรัพย์จากมารดา ในวันอุโบสถต่อมาก็ได้ปฏิบัติอย่างนี้จนรวบรวมทรัพย์ได้เป็นอันมากจึงคิดจะโดยสารเรือข้ามทะเลไปทำการค้าขาย ได้บอกลามารดา ฝ่ายมารดาก็ห้ามมิให้ไปเพราะว่ามีบุตรอยู่คนเดียวและทรัพย์ก็มีอยู่มาก มิตตวินทุกะก็ไม่ยอมจะออกไป มารดาก็จับมือดึงไว้ มิตตวินทุกะก็ทำร้ายมารดาให้ล้มลง แล้วโดยสารเรือออกทะเลไป เมื่อเรือออกทะเลไปได้ 7 วัน ก็หยุดนิ่งอยู่ ในสมัยนั้นเชื่อกันว่า เมื่อเกิด

เหตุเช่นนี้ต้องมีคนกาลกัณเณอยู่บนเรือ และต้องจับสลากกันทุกคน ใครจับถูกสลากกาลกัณเณก็ต้องถูกล่อยลงแพให้ล่อยไปตามยถากรรม ฉะนั้นจึงมีการจับสลากกัน สลากกาลกัณเณได้ตกแก่มิตตวินทุกะถึงสามครั้ง ขนทั้งหลายจึงกล่าวว่าคน ๆ เดียวอย่าทำให้คนเป็นอันมากต้องวินาสเสียเลย จึงให้มิตตวินทุกะลงแพล่อยไปในทะเลเรือก็แล่นต่อไปได้ ในขณะที่นั้นฝ่ายแพที่มีตตวินทุกะลงไปอยู่ได้ล่อยไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง ได้ขึ้นไปบนเกาะนั้นพบเมืองเข้าเมืองหนึ่งมี 4 ทวาร ได้ยินว่าที่นั่นเป็นนรกของสัตว์นรกจำพวกหนึ่ง แต่มิตตวินทุกะเห็นเป็นเมืองที่สวยงาม จึงเข้าไปในเมืองนั้น ได้เห็นสัตว์นรกคนหนึ่งสวมมงจักรคมกริบเหมือนมิดโกนหมูนบดอยู่บนศิระะ มิตตวินทุกะได้เห็นกงจักรบนศิระะของสัตว์นรกนั้นเหมือนอย่างดอกบัว ได้เห็นโชตรวนที่รัดรัดตัวสัตว์นรกนั้นเหมือนอย่างเครื่องประดับ ได้เห็นโลหิตที่ไหลจากศิระะของสัตว์นรกนั้นเหมือนอย่างแป้งลูบไล่สีแดง ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญเหมือนดังเสียงร้องเพลงที่ไพเราะ จึงเข้าไปหาสัตว์นรกนั้น พูดขอดอกบัวที่สวมอยู่บนศิระะ สัตว์นรกนั้นจึงบอกว่า นี่ไม่ใช่ดอกบัวแต่เป็นกงจักร มิตตวินทุกะก็ไม่เชื่อยังยืนยันขอให้ได้ สัตว์นรกจึงคิดว่าขรอยบาปของเราจักสิ้นแล้ว ชายคนนี้จะทุบตีมารดาเหมือนเรา มารับผลของกรรมต่อไป จึงถอดกงจักรจากศิระะกล่าวว่าอยากได้ดอกบัวนี้ก็จงรับเอาไป แล้วก็สวมมงจักรลงบนศิระะของมิตตวินทุกะ กงจักรนั้นก็หมูนบดกระหม่อมของมิตตวินทุกะ ในขณะที่นั้นก็รู้ว่า เป็นกงจักรไม่ใช่ดอกบัว แต่ก็ไม่สามารถจะถอดออกได้ ต้องได้รับทุกข์ต่อไปบนเกาะนั้นจนสิ้นกรรม นิทานในชาดกตามที่เล่ามานี้ เป็นนิทานสุภาษิตแสดงให้เห็นโทษของความไม่มีศรัทธาที่ถูกต้อง มีความดื้อถือรั้นไม่อยู่ในโอวาทของท่านที่สมควรเชื่อฟัง ประพฤติตั้งตนไปตามใจของตนเอง หรือเรียกว่าเชื่อใจของตนเอง หรือเชื่อตนเองไปอย่างผิด ๆ ซ้ำยังทำร้ายผู้มีพระคุณที่ตนควรจะเชื่อฟังเคารพนับถือ จึงต้องประสบความทุกข์เดือดร้อน และเมื่อเห็นกงจักรเป็นดอกบัวนั้นก็เชื่อว่าเป็นดอกบัวจริง ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผิดอย่างฉกรรจ์ จึงอ้อนวอนขอเอากงจักรมาสวมศิระะ เป็นการอ้อนวอนขอเอาทุกข์มาให้แก่ตนเอง คนที่มีความเชื่ออย่างผิด ๆ และมีความดื้อถือรั้นเอาแต่ใจของตนเอง ต้องประสบความทุกข์วิบัติเหมือนเช่นนี้ บางทีได้คิดเมื่อสายไปเสียแล้วก็เหลือที่จะแก้ไข อย่างมิตตวินทุกะรู้ว่ากงจักรก็ต่อเมื่อสวมอยู่บนศิระะแล้ว ไม่สามารถจะถอดออกได้

ส่วนผู้ที่อยู่ในโอวาท แม้ที่แรกจะยังไม่มีความศรัทธา แต่ภายหลังอาจมีความศรัทธาได้ ดังเรื่องในอรรถกถาธรรมบทว่า ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวันารามใกล้กรุงสาวัตถี นายกาลละบุตรอนาถบิดนทิกเศรษฐีไม่มีศรัทธาจะฟังธรรม บิดาจึงกล่าวว่าให้ไปฟังธรรมอย่างเดียวกับมารดาของมิตตวินทุกะและให้เรียนจำพระธรรมให้ได้บทหนึ่ง นายกาลละจึงตั้งใจฟัง เมื่อจำก็ได้ความรู้ความเข้าใจพระธรรม จนได้ธรรมจักษดวงตาเห็นธรรม สำเร็จประโยชน์ตามที่บิดาประสงค์

ผู้ที่เข้าใจพระธรรมซาบซึ้งดังนั้น ย่อมมีความศรัทธาอย่างถูกต้องและตั้งมั่น ดังบุรุษโรคเรื้อนผู้ยากจนชื่อสุปปพุทธะ ท้าวสักกเทวราชคิดจะทดลองศรัทธา จึงมาตรัสว่า “เจ้าเป็นคนยากจนขัดสน เขาเกิดเราจักให้ทรัพย์มหาศาลแก่เจ้า เจ้าจงกล่าวว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ใช่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เล็กกันนี้” สุปปพุทธะกล่าวว่าท้าวสักกะเป็นอันธพาล ตนมิใช่คนขัดสน แต่เป็นคนมีสุข มีทรัพย์ มีศรัทธา

เป็นต้น ศรัทธาที่ตั้งมั่นให้สำเร็จประโยชน์ดังเช่นที่กล่าว พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้ สหฺวา สาธุ ปติฏฺฐิตา ศรัทธาดังมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จแล.

คำอธิบาย

1. บทความนี้คัดจากหนังสือพุทธศาสนาสำหรับเด็กของสมเด็จพระญาณสังวร เนื่องจากเป็นหนังสือสำหรับสอนเด็ก จึงต้องเขียนอย่างเรียบง่าย และชัดเจน หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ยาก ถ้าจำเป็นต้องใช้จะต้องอธิบายความหมายให้แจ่มแจ้ง การอธิบายข้อธรรมในบทความที่ติดมานี้ ท่านผู้แต่งได้อธิบายเป็นข้อ ๆ มีการยกตัวอย่าง (สาธก) เป็นนิทานจากชาดกและอรรถกถาธรรมบท
2. บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อสั่งสอน จึงใช้โวหาร (ชั้นเชิงหรือกระบวนการในการแต่งหนังสือหรือพูด) แบบที่เรียกว่าเทศนาโวหาร หนังสือที่ใช้เทศนาโวหารไม่จำเป็นจะต้องเป็นหนังสือสั่งสอนศาสนาอย่างเดียว แต่อาจจะสอนจริยธรรมอื่น ๆ อธิบายสุภาสิต ปลุกใจให้รักชาติ สรุปลงแล้วคือชักจูงสั่งสอนผู้อ่านให้มีความเห็นคล้อยตาม
3. เมื่อพิจารณาบทความนี้ จะเห็นว่าท่านผู้แต่งเริ่มต้นด้วยการแนะนำคุณธรรมที่คู่กันคือศรัทธาและปสาทะ ชั้นที่สองอธิบายความหมายและชี้ให้เห็นว่าศรัทธापสาทะที่ถูกต้องเป็นอย่างไร โดยยกตัวอย่างศรัทธापสาทะที่ผิดมาแสดงเป็นการเปรียบเทียบด้วย ชั้นที่สามแสดงศรัทธาที่ถูกต้องในพุทธศาสนา 4 ประการ และอธิบายขยายความทีละข้อ ชั้นที่สี่อธิบายว่าการปลุกศรัทธาที่ถูกต้องจะต้องอาศัยผู้ชักจูงให้ศรัทธาอย่างหนึ่ง ตนเองอย่างหนึ่ง และอธิบายปัจจัยทั้งสอง โดยยกตัวอย่างการชักจูงเป็นเรื่องประกอบปัจจัยแรก ในการอธิบายปัจจัยที่สอง ได้อธิบายแนวทางว่าจะปรับปรุงตัวเองอย่างไร และยกชาดกมาเป็นตัวอย่างแสดงโทษของความดีอันไม่อยู่ในโอวาท และแสดงประโยชน์ของการอยู่ในโอวาท ชั้นตอนสุดท้ายคือการสรุป การสรุปบทความมีหลายวิธี ในที่นี้ เมื่ออธิบายคุณของศรัทธาว่าเป็นทรัพย์อันประเสริฐ ให้ประโยชน์แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์แล้ว ก็จบบทความด้วยพุทธภาษิตสั้น ๆ ที่กล่าวสรรเสริญความมีศรัทธา
4. เราได้นำศัพท์บาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยเป็นอันมาก ทั้งในภาษาสามัญที่เราใช้พูดเขียนกันอยู่เป็นประจำ และศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใช้เฉพาะในวิชาการต่าง ๆ บางคำเราใช้รูปสันสกฤตแต่ไม่ใช้รูปบาลี เช่น

บาลี (ไม่ใช้)	สันสกฤต (ใช้)
สัตถา	ศาสตา
อาจารย์	อาจารย์
สัตตุ	ศัตรู
บุตตี	บุตรี

บางครั้งเราใช้ทั้งรูปศัพท์บาลีและสันสกฤต เช่น

บาลี (ใช้)	สันสกฤต (ใช้)
อิทธิ	ฤทธิ์
อุตุ	ฤตุ

อัคคี	อัคนี
วิชา	วิทยา
ฐาน	สถาน

5. การสังเกตว่าคำไหนเป็นรูปศัพท์บาลี คำไหนเป็นรูปศัพท์สันสกฤต มีหลักเบื้องต้นดังนี้

5.1 สระบาลีมี 8 ตัว คือ อะ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ถ้ามีสระอื่นคือ ฤ ฦ โไอ เอา ก็ไม่ใช่บาลี มักเป็นสันสกฤต

5.2 พยัญชนะบาลีมี 33 ตัว

ก	ข	ค	ฌ	ง		
จ	ฉ	ช	ณ	ญ		
ฎ(ฏ)	ฐ	ฑ	ฒ	ณ		
ด(ต)	ถ	ท	ธ	น		
ป(บ)	ผ	พ	ภ	ม		
ย	ร	ล	ว	ส	ห	ฬ

ถ้ามีตัว ศ และ ษ ถือว่าศัพท์นั้นเป็นสันสกฤต

5.3 ตัวสะกดในบาลีมักมีพยัญชนะตามเป็นพยัญชนะตัวเดียวกับตัวสะกด หรือพยัญชนะในวรรคเดียวกันกับตัวสะกด เช่น กังขา สันติ กัตตุ แต่ตัวสะกดสันสกฤตไม่มีพยัญชนะตามหลังหรือพยัญชนะที่ตามหลังอยู่ต่างวรรคตอนกันได้ เช่น มนัส หัสติน อัคนี ภักดี

5.4 ตารางแสดงตัวอย่างเปรียบเทียบรูปศัพท์บาลีและสันสกฤต

ลำดับ	สระ - พยัญชนะ		รูปศัพท์	
	บาลี	สันสกฤต	บาลี	สันสกฤต
1	อะ	ฤ	อมต	อมฤต
2	อิ	ฤ	อิทธิ	ฤทธิ
3	อุ	ฤ	วุฒ	วฤต
4	กก	กร	จักก	จักร
5	ข	กษ	เขม	เกษม
6	คค	คร	อัคค	อัคร
7	จ/จจ	ตย	จาคะ นิจจ	ตยาคะ นิตย
8	ชช	ทย	วิชา	วิทยา
9	ชณ	ธย	มัชฌิม	มัธยม

ลำดับ	สระ - พยัญชนะ		รูปศัพท์	
	บาลี	สันสกฤต	บาลี	สันสกฤต
10	ญ/ญญ	ขญ/ณย/นย	บัญญัติ การุญ กัญญา	ปรัชญา การุญย์ กันยา
11	ฐ/ถ (ที่เป็นพยางค์หน้าบางคำ)	สถ/สต	ฐาปนา ถาวร ถัมภ์	สถาปนา สถาวร สตมภ์
12	ฎฐ	ษฎฐ/ษฐ/สฎ	อฎฐ อธิษฐาน คหฎฐ	อษฐ อธิษฐาน คฤทส์ถ
13	ตต	กต/ตร/ตว/ปต	ยุคติ เขตต สัตต	ยุคติ เกษตร สัตว์, สัปต
14	ท	ทร	อินท	อินทร
15	ป (ที่เป็นพยางค์หน้าของคำซึ่ง ไม่มีตัว ร ตามหลัง)	ปร (ภาษาไทยเป็น ประ)	ปการ	ประการ
16	ปป	รป/ลป	สัป สิปป	สรربی (ง) ศีลป
17	ส	ศ/ษ/สว	ศีล วิเสส สามี	ศีล วิเศษ สวามี
18	มม	ร - หัน	กัมม ธัมม	กรรม ธรรม
19	ณณ	ร - หัน	วัณณ	วรรณ
20	พพ	ร - หัน	สัพพ	สรรพ

ภาษาบาลีมักใช้เป็นศัพท์เฉพาะในพุทธศาสนา เมื่ออ่านบทความเรื่องศรัทธา - ปสาทะนี้ หรือบทความทางพุทธศาสนาอื่นๆ อาจจะมีศัพท์หลายศัพท์ที่สะกดต่างจากที่เราใช้กันทั่วไป เช่น ใช้ กัมม แทนที่จะใช้ กรรม ใช้ สัทธา แทนที่จะใช้ ศรัทธา

6. ศัพท์และสำนวน

ไตรสรณาคมน์	การถึง (ยึดถือ) ที่พึ่งสามประการ หมายถึง การเคารพนับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
สันดาน	อุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิด
ชาดก	เรื่องราวแสดงการเกิดแต่ละชาติของพระโพธิสัตว์ในอดีตกาล ก่อนจะบำเพ็ญบารมีได้ครบถ้วน และมาเกิดชาติสุดท้ายเป็นพระพุทธเจ้า การเกิดมามีชีวิตในชาติหนึ่ง ๆ ของพระโพธิสัตว์เพื่อบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ นั่นก็คือชาดกหนึ่ง ๆ ในพระไตรปิฎก เรียกนิบาตชาดก มี 547 เรื่อง ถือว่าเป็นถ้อยคำแท้ ๆ ของพระพุทธเจ้า แต่ชาดกอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า พาทริกนิบาตชาดก เป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นภายหลัง เช่น ปัญญาสชาดก 61 เรื่องนั้นแต่งในเมืองไทย รวบรวมจากนิทานพื้นบ้านพื้นเมือง และข้อมูลจากที่อื่น แล้วแต่งเลียนแบบนิบาตชาดก เป็นต้น
กาลกัณณี	กาลกัณี ไชคราย เสนียด จัญไร
อรรถกถาธรรมบท	หนังสืออธิบายพระธรรมบทซึ่งเป็นพุทธภาษิตในพุทธศาสนา ว่าด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล
ท้าวสักกเทวราช	พระอินทร์
เห็นกงจักรเป็นดอกบัว	เห็นว่าสิ่งที่ชั่วเป็นสิ่งที่ดี เห็นว่าการกระทำชั่วเป็นของดี กงจักรเป็นของที่คมมีมีอันตรายเปรียบกับความชั่ว ส่วนดอกบัวนั้นเป็นดอกไม้ที่มีความสวยงามเปรียบเทียบกับความดี

(ศัพท์อื่น ๆ ไม่ได้อธิบายไว้เพราะส่วนมากท่านได้อธิบายไขความไว้ในบทความนี้แล้ว)

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

1.1 จงตอบคำถามต่อไปนี้ เช่น

- 1.1.1 ศรัทธาแปลว่าอะไร ปสาทะแปลว่าอะไร
- 1.1.2 ศรัทธาอย่างถูกต้องในพุทธศาสนาคืออย่างไร
- 1.1.3 ทำไมจึงถือว่าศรัทธาข้อที่ 1 สำคัญที่สุด
- 1.1.4 ปัจจัยสำคัญในการปลูกศรัทธาที่ถูกต้องได้แก่อะไร

ฯลฯ

1.2 ย่อความบทความนี้ (อาจจะอาศัยคำตอบในข้อที่ 1 เป็นแนวทาง เก็บแต่ใจความสำคัญ) แล้วเขียนแสดงความคิดเห็นวิจารณ์บทประพันธ์นี้

- 1.3 แต่งเรียงความใช้เทศนาโวหารตามแบบแผนที่ใช้ในบทความนี้ ในหัวข้อต่าง ๆ เช่น สติสัมปชัญญะ ความรักชาติ ปัญญา จริยธรรมของครู จริยธรรมของศิษย์ ฯลฯ
- 1.4 ให้อีกตัวอย่างที่เป็นไปได้ เพื่อทดสอบความเข้าใจในคุณธรรมทั้งสองดังกล่าว ตลอดจนยกตัวอย่างของการปลูกศรัทธาที่ถูกต้องทั้ง 4 ประการในพุทธศาสนา
2. **กิจกรรมเลือก** ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง
 - 2.1 สมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้แต่งหนังสือสอนพุทธศาสนาไว้หลายเรื่อง อาจจะมีเรื่องสั้น ๆ เรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเขียนย่อ โดยเก็บแต่ใจความสำคัญ
 - 2.2 หากโอกาสไปฟังสมเด็จพระญาณสังวรเทศน์ในวันธรรมสวนะถ้าทำได้ ถ้าไม่มีโอกาสหรืออยู่ไกลจากวัดบวรนิเวศวิหาร ครูอาจพานักเรียนไปฟังพระที่วัดใกล้โรงเรียนเทศน์ในวันธรรมสวนะ และให้จับใจความในพระธรรมเทศนามาเรียบเรียงเขียนขึ้นใหม่ โดยใช้สำนวนการเขียนของตนเองแบบเทศนาโวหาร
 - 2.3 ลองหัดอ่านบทความทางพุทธศาสนาเป็นทำนองอย่างที่พระภิกษุใช้เทศน์ทั่ว ๆ ไป ที่เรียกว่า ทำนองธรรมวัตร
 - 2.4 หาคำศัพท์บาลีและสันสกฤตที่มีความหมายอย่างเดียวกันในภาษาเดิม แต่สะกดต่างกันมาอย่างน้อย 10 คู่

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. การแสดงความคิดเห็นวิจารณ์เรื่องที่อ่านได้ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 1.1 สรุปประเด็นสำคัญได้
 - 1.2 แสดงความคิดเห็น วิจารณ์ และให้เหตุผลต่อประเด็นสำคัญได้
2. การย่อความโดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 2.1 เก็บใจความสำคัญได้ถูกต้อง
 - 2.2 เรียบเรียงและสรุปใจความได้ถูกต้อง
 - 2.3 ใช้ภาษาถูกต้องและสละสลวย
3. การแต่งเรียงความโดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 3.1 เรียบเรียงเนื้อเรื่องได้ถูกต้องตามแบบเทศนาโวหาร
 - 3.2 ใช้ภาษาถูกต้องตามแบบเทศนาโวหาร
 - 3.3 เขียนหนังสือได้สวยงาม สะอาด ชัดเจน อ่านง่าย
 - 3.4 จัดรูปแบบของการเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแยกหัวข้อ ย่อหน้า วรรคตอนได้ถูกต้องเหมาะสม

4. ความเข้าใจที่ถูกต้องของนักเรียนเกี่ยวกับคุณธรรมที่คู่กันคือ ศรัทธาและปสาทะในพระพุทธศาสนา โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปของนักเรียน เช่น ให้นักเรียนยกตัวอย่างที่เป็นไปได้ ตลอดจนตัวอย่างของการปลุกศรัทธาทั้ง 4 ประการในพุทธศาสนา เพื่อทดสอบความรู้สึกและความเข้าใจที่ถูกต้องในคุณธรรมทั้งสองดังกล่าว

หมายเหตุ บทเรียนนี้มีเนื้อหาสาระสำคัญหลายประการที่เหมาะสมในการปลูกฝังความเข้าใจ ตลอดจนนำมาอุปนิสัย การประพฤติปฏิบัติของนักเรียน ครูพึงหาวิธีหลาย ๆ วิธีที่จะใช้ประโยชน์จากการทดสอบหลังการเรียน ให้ได้ผลตามความมุ่งหมายทั้งโดยตรง และที่แอบแฝง ซึ่งคงมีใช้แต่ในด้านภาษาเท่านั้น เช่น ครูอาจยกตัวอย่างสภาพการใดขึ้น ให้นักเรียนตัดสินใจ วิเคราะห์ เลือกวิจารณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการมี หรือการขาดศรัทธาปสาทะ เป็นต้น แล้วครูประเมินว่านักเรียนมีความเข้าใจได้ลึกซึ้งพอใช้การได้หรือไม่

บทเรียนที่ 5

พระราชนิพนธ์ค่านำหนังสืออิเลิคราชคำฉันท์¹

เวลา 2 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ นักเรียนสามารถ

1. อธิบายลักษณะเนื้อหาสาระของค่านำนี้
2. เขียนค่านำหนังสือได้

บทอ่าน

หนังสืออิเลิคราชคำฉันท์นี้จะว่าได้เกิดมีขึ้นเพราะข้าพเจ้ายุ่งก็ได้ ที่ว่ายุ่งนั้นเพราะข้าพเจ้าได้ทราบอยู่ว่าหลวงสารประเสริฐ (พระยาศรีสุนทรโวหาร ฝัน สาลักษณ์) เป็นผู้มีฝีปากแต่งหนังสือเป็นกาพย์กลอนได้อยู่ ดั่งมีพยานปรากฏอยู่ที่เรื่องปัญญาสังขรคากลอนกับฉันท์ และกลอนเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ข้าพเจ้าได้อ่านแล้วก็เห็นว่าจินตกวีเกิดขึ้นในหมู่คนไทยชั้นหนุ่มอีกแล้ว แต่ข้าพเจ้าวิตกอยู่ว่า ถ้าไม่คอยระวัง กลัวหลวงสารประเสริฐจะใช้ความสามารถของตนนั้นเพื่อแต่งหนังสืออันไม่เป็นแก่นสาร

ในสมัยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 มา ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่ได้สังเกตเห็นว่า ฝีปากผู้แต่งกาพย์กลอนเลเวลกว่าในต้นรัชกาลที่ 5 นั้นเป็นอันมาก เพราะพอใจแต่งเพลง อวดดีไปว่าใช้โวหารอย่างใหม่ซึ่งมีคนบางจำพวกนิยมโดยสำคัญว่าเป็นโวหารอย่างฝรั่ง และนิยมว่าการแต่งหนังสือโดยใช้โวหารเพลงและคำซึ่งเข้าใจว่าเป็นคำฝรั่งปนเปื้อนอยู่นั้น เป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของตน ในชั้นเมื่อเกิดมีละครชนิดที่เรียกว่าละครร้องซุกซุมขึ้น นักแต่งบทละครร้องก็มีมากขึ้น และเป็นที่เข้าใจกันว่ากลอนที่จะใช้ในบทละครร้องเช่นนี้ต้องใช้เป็นอย่าง “สมัยใหม่” ใช้ถ้อยคำอย่างใหม่ เลี่ยงถ้อยคำซึ่งเรียกว่า “ภูมิเก่า” ให้มากที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงได้ เช่นต่างว่าจะแต่งบทโหม่ ถ้าแต่งอย่างแบบแผนแห่งจินตกวีนิพนธ์ไทยเก่าคงแต่งว่า

“โหม่งามทราวมสุดสวาทพี	ดาลฤดีจ้อจิตพิศวง
ขอแต่เพียงได้พึงอิงองค์	แนบอนงค์ขวัญฟ้ายาใจ” ดังนี้

แต่ถ้าใครแต่งเช่นนี้ก็มักถูกหาว่าเป็นภูมิเก่าไม่ทันสมัย ฝ่ายผู้แต่งถึงแม้จะมีความรู้แต่งได้ก็ไม่กล้าแต่งออกมา เพราะกลัวจะถูกติว่าเป็นคนผิดสมัย ฝ่ายผู้อ่าน ถึงแม้ว่าแท้จริงเมื่ออ่านบทกลอนเช่นข้างบนนี้แล้วจะรู้สึกในใจจริงว่าเพราะ ปากก็ต้อกล่าวติว่า “ศรี” หรือ “มุ่งงาม” เพราะถ้าแสดงออกมาว่าชอบบทกลอนเช่นนี้ก็เกรงจะเป็นเหมือนสารภาพว่าตนเป็นคนที่เกิดไม่ทันสมัย ด้วยเหตุนี้จินตกวีสมัยปลายรัชกาลที่ 5 เมื่อ

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระราชนิพนธ์ค่านำ” อิเลิคราชคำฉันท์ ไม่มีเลขหน้า

ปรารถนาจะแต่งบทโคลงให้ได้ความเช่นเดียวกับบทข้างบนนี้จะต้องแต่งว่า

“ไฉนงามโฉมประโลมทรุคูชีวิต ข่างถูกจิตนี้กระไรแม่ใจหวาน
 ขอบจบเจ้าคลังเกล้าเยาวมาลย์ กระสันสร้านกอดศอพอชื่นใจ” ดังนี้

ตัวผู้ที่แต่งบทกลอนเช่นนี้ถ้าเป็นผู้ที่มีนิสัยเป็นจินตวิแม้แต่เล็กน้อย ก็คงจะต้องรู้สึกว่าเป็นถ้อยคำอันเป็นภูมิคำ ซึ่งถ้าจะเปรียบกับคำกลอนบทข้างบนนี้ก็ต่อรู้สึกว่าเป็นเหมือนชั้นทองเหลืองเทียบชั้นทองคำ ก็จำเป็นต้องทำชั้นทองเหลืองขาย เมื่อเจ้าของโรงละครเขาชอบบทละครโศกโศก ก็ต้องแต่งเช่นนั้น

ข้าพเจ้าได้เคยรู้สึกรำคาญมานานแล้วแต่ไม่แลเห็นหนทางที่จะแก้ไขอย่างไร นอกจากที่จะมีผู้ที่เป็นจินตวิมาปรึกษาหารือแล้ว ข้าพเจ้าจึงสามารถจะแสดงความคิดเห็นพูดจาเกลี้ยกล่อมให้ช่วยกันรักษาวิชาภาษาไทยอย่าให้สูญเสียหรือเลวทรามไป ก็นับว่าได้มีผลสำเร็จบ้างแล้วบางราย แต่ยังเป็นส่วนน้อยนัก

ในส่วนตัวหลวงสารประเสริฐนี้ ข้าพเจ้าได้ถือโอกาสตักเตือนได้เต็มที่ เพราะพระยาศรีสุนทรโวหาร (กมล สาลักษณ์) ผู้เป็นบิดาเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยมาช้านาน ได้เคยพูดจาปรารภมีความเห็นพ้องต้องกันอยู่ ทั้งตัวหลวงสารประเสริฐก็รับรู้จักต่อเนื่องจากความคุ้นเคยจากบิดาเขานั้น ข้าพเจ้าจึงถือเอาโอกาสเพื่อแนะนำหลวงสารประเสริฐให้แต่งหนังสืออะไรอันหนึ่ง ซึ่งจะได้มีชื่อเสียงไปว่าเป็นจินตวิผู้หนึ่งซึ่งมิได้ช่วยให้ภาษาไทยเสื่อมทราม ข้าพเจ้าขอให้พยายามแต่งหนังสือขึ้นเพื่อให้ปรากฏต่อไปในพงศาวดารว่า ในรัชกาลพระมงกุฎเกล้ายังมีจินตวิอยู่ หลวงสารประเสริฐก็รับปากไว้ แต่ยังหาเรื่องที่จะประพันธ์ขึ้นนั้นไม่เหมาะได้ จนข้าพเจ้าได้แต่งหนังสือ “บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์” นั้นขึ้น หลวงสารประเสริฐจึงได้พบนิทานเรื่องอิเลราช ซึ่งมีอยู่ในอุตตรกัณฑ์แห่งรามายณะ เห็นว่าพอจะประพันธ์เป็นคำฉันท์ได้ หลวงสารประเสริฐจึงได้แต่งขึ้นด้วยความอุตสาหะแล้วนำมาให้ข้าพเจ้าช่วยตรวจ ข้าพเจ้าก็ได้ช่วยตรวจแก้ไขและแสดงความคิดเห็นให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมขึ้น และบางตอนที่เขาแต่งไม่ได้โดยพิสดารเพราะขาดความรู้ในกิจการนั้นโดยเฉพาะเช่น เรื่องพิธ้อศวเมธ เป็นต้น ข้าพเจ้าก็ได้ช่วยชี้แจงให้ฟังโดยพิสดาร ตามที่ข้าพเจ้าได้อ่านมาตามตำรับไสยศาสตร์ หลวงสารประเสริฐได้กำหนดจดจำเอาไปประพันธ์ได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นที่ควรสรรเสริญ

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่ได้เห็นว่าในรัชกาลของข้าพเจ้าได้มีจินตวิซึ่งมีความสามารถแต่งฉันท์ภาษาไทยได้หลายคนแล้ว และหลวงสารประเสริฐผู้แต่งอิเลราชคำฉันท์นี้เป็นคนหนึ่งนั้น ข้าพเจ้ามีความยินดีเขียนคำนำนี้แก่หลวงสารประเสริฐ เพื่อแสดงความพอใจแก่ข้าพเจ้า ณ บัดนี้

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอถือเอาโอกาสอันนี้ เพื่อแสดงว่า ถ้าแม้ผู้ใดซึ่งริเริ่มจะนิพนธ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน มีความปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าตรวจและแนะนำอย่างใดที่ข้าพเจ้าได้ช่วยหลวงสารประเสริฐมาแล้วนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับข้าพเจ้าแต่ก่อนก็ตาม ข้าพเจ้ายินดีช่วยตรวจและแสดงความคิดเห็นเท่าที่ข้าพเจ้าสามารถจะทำได้ เพื่อช่วยอนุเคราะห์ผู้ที่มีความพอใจในจินตวินิพนธ์ และเพื่อประโยชน์แก่วิชาภาษาไทยเรานี้ด้วย

วชิราวุธ ป.ร.

สนามจันทร์ 1 มีนาคม 2456

คำอธิบาย

1. เมื่อเราแต่งหนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง ก็มักจะเขียนคำนำ เพื่อชี้แจงให้ผู้อ่านทราบที่มาของเรื่อง เนื้อหาของเรื่อง พอเป็นสังเขป ในบางครั้งผู้แต่งอาจให้คนมีชื่อเสียง หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือหรือยกย่องเขียนคำนำให้ ดังตัวอย่างที่ยกมา พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) เมื่อครั้งยังเป็นหลวงสารประเสริฐได้ประพันธ์เรื่อง อิลราชคำฉันท์ แล้วทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานให้ ทรงพระราชนิพนธ์คำนำ
2. ขั้นตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์มีดังนี้ ขั้นแรกทรงกล่าวถึงหลวงสารประเสริฐผู้ประพันธ์เชิงประวัติ และทรงยกกว่าเป็นผู้มีความสามารถในทางแต่งหนังสือ ขั้นที่สองทรงอธิบายถึงการเขียนกาพย์กลอนว่าตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 เรื่อยมา มีคนเขียนโวหารอย่างใหม่ซึ่งไม่ไพเราะ ขั้นที่สามทรงชมหลวงสารประเสริฐและเล่ามูลเหตุของการแต่งอิลราชคำฉันท์ ซึ่งเป็นที่พอพระราชหฤทัย สรุปตอนท้ายว่าถ้าใครอยากจะทำโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน จะใคร่ให้ทรงตรวจและแนะนำก็ทรงยินดีช่วย
3. การเขียนคำนำหนังสือที่ผู้อื่นแต่งมีปรากฏอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่หน่วยราชการพิมพ์ เช่น หนังสือที่ลิขสิทธิ์เป็นของกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร เมื่อผู้ใดขออนุญาตพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในงานนิทรรศการ กรมศิลปากรต้องเขียนคำนำ มักจะมีขั้นตอนการเขียนคือ ขั้นแรกจะทำความเข้าใจเจ้าภาพขออนุญาตพิมพ์เรื่องอะไร ในโอกาสอะไร และกรมศิลปากรยินดียินยอม ขันตอนที่สองกล่าวถึงหนังสือที่พิมพ์ว่ามีเนื้อหาลักษณะใด เคยจัดพิมพ์ที่ไหนเมื่อไรมาก่อน สุดท้ายถ้าเป็นหนังสืองานศพก็มักจะอนุโมทนาในบุญกุศล ขอให้เกิดผลเป็นประโยชน์แก่ผู้วายชนม์ ถ้าเป็นหนังสือในงานมงคลก็จะอวยพรเจ้าของงาน
4. กล่าวถึงเนื้อเรื่องอิลราชคำฉันท์โดยสังเขป เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจให้ได้ศึกษาค้นคว้าต่อไปในเรื่องนี้ และสามารถทำกิจกรรมในข้อ 2.1 ได้
5. ศัพท์และสำนวน

อิลราช

ชื่อบุคคลสำคัญในเรื่องอิลราชคำฉันท์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) ผู้แต่งเก็บความจากตอนหนึ่งของเรื่องรามายณะ ตอนอุตรกัณฑ์ ซึ่งอยู่ในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ กล่าวถึงพระรามเล่าเรื่อง พระราชาชื่อ อิละ ทำพิธีอโศกเมธถวายพระอิศวร (พระศิวะ) เพื่อขอพรให้พระองค์ดำรงความเป็นบุรุษสืบไปโดยไม่เปลี่ยนแปลงเป็นสตรีอีก

เรื่องมีว่า ท้าวอิลราชเป็นกษัตริย์เมืองพลหิกา แคว้นพลหิ ในฤดูวสันต์ได้เสด็จล่าสัตว์ในป่า หลงเข้าไปในเขตป่าที่พระอิศวรทรงเล่นบันเทิงสุขอยู่ด้วยพระอูมา และทรงสาปว่าใครที่เป็นชายล่วงล้ำเข้ามาในป่านั้นจะกลับเพศเป็นสตรีไปทันที พระอิลราชพร้อมด้วยบริวารต้องคำสาปกลายเป็นสตรี

	หมด แต่พระอุมาเมตตาช่วยลดหย่อนค่าสาปให้ครึ่งหนึ่ง คือให้เป็นชายได้เดือนหนึ่ง และเป็นหญิงเดือนหนึ่งสลับกันไป เมื่ออิธราขกลายเป็นหญิงได้นามว่า อีลา นางอีลาได้พระพุท (โอรสพระจันทร์) ซึ่งบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า นั้นเป็นสามี มีลูกด้วยกันคนหนึ่งชื่อปุรุรวาส ได้เป็นต้นกษัตริย์จันทวงศ์สืบมา ภายหลังอิธราทำพิธีอัฐมธวายพระอิศวร พระอิศวรพอพระทัย ยกเลิกคำสาป อิธราขได้เป็นชายตลอดไป
ยุยง	ปัจจุบันหมายถึงการกล่าวคำชักชวนให้ทำสิ่งอันไม่ควรเพียงอย่างเดียว
มีฝีปาก	มีความสามารถในการพูดและการเขียน
ซุกซม	มืออยู่มาก ภาษาปัจจุบันใช้เฉพาะกับสัตว์ หรือสิ่งที่ไม่ดี เช่น มีหนูซุกซม สัตว์ป่าซุกซม ใจผู้ร้ายซุกซม
นักเลง	ในที่นี้หมายถึงผู้ที่ฝึกไต่ซำของในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นในทางดีหรือไม่ดีก็ได้ เช่น นักเลงกลอนหมายถึงผู้ที่ชอบแต่งกลอน นักเลงหนังสือหมายถึงผู้ที่ชอบอ่านหรือสะสมหนังสือ นักเลงม้าหมายถึงผู้ชอบเล่นการพนันม้าแข่ง
บทโลม	บทเกี่ยวพาราสิ
จินตวิ	ผู้สามารถในการแต่งร้อยกรองตามแนวความคิดของตน
โลกโถก	หยาบโหลน
ป่อเกิดรามเกียรติ์	เป็นบทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์และพิมพ์ขึ้นพร้อมกับรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2456 หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงประวัติพระรามและคัมภีร์รามายณะภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นต้นเค้าเรื่องของเรื่องรามเกียรติ์ของไทย
อุตตรกัณฑ์	(หรือ อุตตรกานท์) เป็นชื่อบทที่ 7 หรือบทสุดท้ายของกาพย์เรื่องรามายณะ (คือรามเกียรติ์ในฉบับของไทย) เรื่องรามายณะของพรหมฤๅษีวาลมิกิก็คือนิทานเรื่องพระราม แต่งเป็นโคลงรวม 24,000 โคลง แบ่งเป็น 6 ตอนหรือ 6 บทใหญ่ ๆ คือ พาลกัณฑ์ อโยธยากัณฑ์ อรัณยกัณฑ์ กิษकिनธกัณฑ์ สุนทรกัณฑ์ ยุทธกัณฑ์ และอุตตรกัณฑ์ บทสุดท้ายที่ชื่อว่าอุตตรกัณฑ์นี้มีเนื้อความกล่าวถึงพระรามขณะเสด็จลงกาแล้วเดินทางกลับบ้านเมือง ขึ้นครองราชสมบัติ ณ เมืองอโยธยา ต่อมาเนรเทศนางสีดาไปอยู่ป่าครมฤๅษีวาลมิกิ (ไทยเรียก ฤๅษีวัชรมฤค) จนนางสีดาคลอดบุตร ภายหลังเมื่อลูกของนางโตแล้ว ฤๅษีวาลมิกิส่งไปขับร้องเรื่องพระรามที่นครอโยธยา พระรามทราบว่าเป็นโอรสของพระองค์ ก็เชิญนางสีดากลับเมือง และขอให้นางแสดงความเป็นผู้บริสุทธิ์เพื่อจะได้

ไม่เป็นที่กินแห่งแคลงใจของชาวเมือง นางสีดาอธิษฐานให้แม่พระธรณีช่วย พระธรณีก็ปรากฏขึ้นบนดอกบัวผุดขึ้นมารับนางสีดาพาหยากลงไปได้ดินและไม่ปรากฏให้เห็นอีกเลย พระรามเศร้าโศกมาก ในกาลต่อมาทรงมอบราชสมบัติให้พระกษัตริย์ครองเมืองแล้วเสด็จออกนอกพระนครไปสู่แม่น้ำสรย แล้วทรงกลับคืนสภาพเป็นพระนารายณ์เสด็จขึ้นสู่สวรรค์ชั้นไวกุนธุ์

อุตรกัณฑ์ แปลความว่า ตอนที่เกิน หรือตอนต่อท้าย หรือบทเสริม เนื้อเรื่องให้ยึดเยื่อออกไปอีก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “กัณฑ์แถม”

พิธีอัศวเมธ

(อัศว = ม้า + เมธ = ฆ่า) หมายถึงพิธีฆ่าม้าศักดิ์สิทธิ์ ไทยเรียกพิธีปล่อยม้าอุปการ พิธีอัศวเมธเป็นพิธีที่ทำเพื่อแผ่เดชาานุภาพของกษัตริย์โบราณในอินเดีย โดยเอาม้าลักษณะดีเลิศมาเข้าพิธีทำให้เป็นม้าศักดิ์สิทธิ์ตามแบบของศาสนาพราหมณ์ แล้วปล่อยม้าให้วิ่งไปในดินแดนต่าง ๆ เป็นเวลา 1 ปี มีกองทัพติดตามไป เมืองใดต้อนรับม้าเป็นอย่างดีก็เท่ากับยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นโดยดี กองทัพก็จะไม่ทำอันตราย แต่ถ้าเมืองใดไม่ต้อนรับม้านั้นก็ถือว่ากระด้างกระเดื่องอวดดี กองทัพก็จะทำลายเมืองนั้นเสีย ม้าวิ่งไป 1 ปี ได้ดินแดนเท่าไร ก็ถือว่าดินแดนนั้นเป็นราชอาณาจักรของพระราชอาญาผู้ทำพิธีอัศวเมธ เมื่อม้ากลับบ้านเมืองแล้วก็จะนำม้าเข้าพิธีอีกครั้งหนึ่งแล้วฆ่าเสียเป็นเสร็จพิธี

โดยพิสดาร

โดยละเอียด

ไสยศาสตร์

ในที่นี้หมายถึงลัทธิที่เชื่อถือตามศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู)

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

1.1 ตอบคำถามต่อไปนี้ เช่น

- 1.1.1 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอพระราชหฤทัยเรื่องอิลราชคำฉันท์หรือไม่ ขอให้อธิบายด้วยว่า ข้อความตอนไหนในคำนำที่ทำให้ท่านทราบว่าทรงพอพระราชหฤทัยหรือไม่ อย่างไร
- 1.1.2 หลวงสารประเสริฐได้เค้าโครงเรื่องอิลราชคำฉันท์มาจากหนังสือเรื่องอะไร
- 1.1.3 เหตุใดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงถือโอกาสดักเตือนหลวงสารประเสริฐได้เต็มที่

- 1.2 อ่านคำนำจากหนังสือต่าง ๆ อย่างน้อย 5 เล่ม แล้วสรุปสาระสำคัญของการเขียนคำนำนั้น ๆ ในแต่ละเล่ม
- 1.3 ทดลองฝึกเขียนคำนำหนังสือ โดยเลือกเขียนจากเรื่องต่อไปนี้
 - 1.3.1 นางสาวมาลี บทจร ได้มาติดต่อขออนุญาตกรมศิลปากรเพื่อพิมพ์พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนาในงานฉาบปณิกศพนายมา บทจร ผู้บิดา สมมุติว่านักเรียนเป็นเจ้าของหน้าที่กรมศิลปากร จงร่างคำนำในการพิมพ์หนังสือครั้งนี้
 - 1.3.2 เพื่อนของท่านแต่งหนังสือเล่มหนึ่ง (สมมุติชื่อเรื่องเอง) ขอให้ท่านแต่งคำนำให้
2. **กิจกรรมเลือก** ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง
 - 2.1 อ่านอิสรราชคำฉันท์ แล้ววิจารณ์แสดงความคิดเห็นว่าการที่อิสรราชถูกลงโทษนั้นมีความเป็นธรรมหรือไม่ อย่างไร และการที่อิสรราชพ้นโทษนั้นเป็นการสมควรหรือไม่
 - 2.2 หัวข้อที่ควรอภิปราย “ในการเขียนบทประพันธ์ควรเขียนให้ถูกต้องตามหลักวิชา หรือตามความนิยมของตลาด”

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. การเขียนคำนำหนังสือตามกิจกรรมบังคับข้อ 1.3 ว่าทำได้ในเกณฑ์ครบถ้วน ใช้ได้ หรือยังขาดสิ่งใดควรเพิ่มอะไร โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 1.1 เขียนได้ถูกต้องตามขั้นตอนการเขียนคำนำ
 - 1.2 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย
 - 1.3 เขียนหนังสือได้สวยงาม สะอาด ชัดเจน อ่านง่าย
 - 1.4 จัดรูปแบบของการเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแยกหัวข้อ ย่อหน้า และวรรคตอนได้ถูกต้องเหมาะสม
2. การให้นักเรียนเขียนโครงร่าง หรือขั้นตอนของการเขียนคำนำหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งว่าควรดำเนินไปอย่างไร เพื่อทดสอบขั้นตอนของความคิด และสิ่งที่ควรบรรจุไว้ในคำนำของหนังสือนั้น ซึ่งอาจจะมีคำนำอยู่แล้ว ในกรณีดังกล่าวให้เปรียบเทียบขั้นตอนและสาระสำคัญของโครงร่างที่เสนอกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งวิจารณ์แล้วประเมิน

บทเรียนที่ 6
พระราชหัตถเลขา¹
เวลา 3 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. สรุปสาระสำคัญของพระราชหัตถเลขาได้
2. เขียนจดหมายเล่าเรื่องได้
3. ให้ข้อสังเกตเชิงเปรียบเทียบภาษา ศัพท์ และสำนวนที่ใช้ในสมัยรัชกาลที่ห้ากับสมัยปัจจุบันได้

บทอ่าน

ที่ 3

หนังสือฉบับนี้ ลงมือเขียน วันที่ 23 เมษายน

เมืองโกลัมโบ เกาะลังกา

วันที่ 20 เมษายน ร.ศ. 116³⁰

ถึงแม่เล็ก,

ด้วยจดหมายระยะทางฉบับนี้ฉันไม่มีเวลาเขียนในวันนั้น จึงได้หวัด ๆ ไปให้คงจะผิดแลขาดเป็นอันมาก บัดนี้จะได้ตั้งใจเขียนใหม่ตามที่จะทำได้ แต่ตามความรู้สึกที่ลังกานี้ฉันเชื่อเสียแล้วว่าการที่คิดจะจดหมายทุกวัน ตามที่ตั้งใจไว้นั้นน่าจะไม่สำเร็จ แต่จะอุตสาหะจนเต็มกำลังที่สุดจนสี่ห้าบรรทัดก็จะเขียน ที่จะยาวเช่นนี้ไม่ได้แน่แล้ว แต่เวลานี้ยังมีเวลาพอก็เขียนตามได้ จะจับเรื่องต่อไป

ไม่ทราบว่าจะเพราะเหตุใด ถึงย่ำรุ่งเป็นต้องตื่น วันนี้อย่างไม่ทันรุ่งตื่นฝนตกเปรอะเต็มที แลไม่เห็นฝั่งจะปลุกใครเขาก็ใช่เหตุ นอนอีกก็ไม่หลับ จนโมงเศษจึงเห็นฝั่ง ไม่เป็นช่องเป็นอ่าวอันใด แต่ไม่มีใครมีเขาสูงริมน้ำเช่นคอล เห็นต้นมะพร้าวมาก เชื้อกันคลื่นนั้นก็อย่างปัดเตเวียนนั่นเอง แต่เป็นความประสงค์คนละอย่าง ที่โน่นทำเป็นกำแพงสองข้างยื่นออกมา ที่นี้ก่อกำแพงชกตรงออกมาจากหัวแหลม จึงทำเป็นกำแพงด้านเดียว ก่อเห็นจะหนากว่ากันหน่อยหนึ่ง มีเรือนตะเกียงต่ำ ๆ ที่ปลายเขื่อน ในเขื่อนกว้างกว่าแลสบายดีกว่ายามาก ที่โน่นเรือจอดไม่ได้ก็ลำ นี้จอดได้หลายสิบลำ ในเวลานี้มีเรือเมล์จอดถึง 7 ลำ ทั้งเรือซีลอนที่เราออกสัญญาให้ล่องมาก่อน ไม่ต้องแวะที่คอล มีเรือรบอังกฤษลำหนึ่งแต่งเรือ กับทั้งบนบกสลุดด้วย คนมายืนตามหลังเขื่อนแลลยเรือดูเต็มไปแล้ว พระก็มีบ้าง พวกขอทานว่ายน้ำผิดกับสิงคโปร์ ไม่ได้ใช้เรือ ใช้แต่มาดไม่ได้เบิก ดูออกจะ

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ หน้า 42 - 51

ดู ๆ ด้วยซี่ข้างขัดมากบ้าง พายใช้ไม้ไผ่ผ่าสองซีก มีวิธีร้องเพลงที่ตลกเราจะเลียนได้ทันที ลูกขึ้นยืนกระพือปีก เอาแขนกระทบสี่ข้างเป็นจังหวะ แต่ดูไม่มีมากคนนัก เรื่องที่เห็นที่คอลเป็นเรือหาปลา มีอีกอย่างหนึ่งรูปร่างก็เป็นเรือพระทันตธาตุเหมือนกัน คือมีไม้ซุงเสียมปลายเสียม ถากให้โอนหน้อยหนึ่ง รูปร่างคล้ายพระทันตธาตุนั่นเอง ฟ่วงข้าง แปลกแต่มีกระดานเลียบหลังกระดานที่ตั้งขึ้นไปเป็นกราบ พอคนโดยสารเอากันนั่งห้อยตีนลงไปในห้องเรือได้ เรือเช่นนี้เป็นเรือจ้าง

ไชนันต์ รัชนี หนีคลื่นไปก่อนแต่คอลมาทางบก พระยามหาโยธา หลวงสุนทรกับมิสเตอร์ยั้งที่เลือกสำหรับตั้งเป็นกงสุลลงมาค่อนข้างกาล เพราะคำตอบทั้งภาษามคร ภาษาไทยที่แปลเป็นอังกฤษ ต้องแก้บ้างร่างบ้างแต่คืนนี้จนดึกฉันยังไม่ได้เห็นเลย ต้องแก้ไขบางตัวก็ยุ่งแลเล็กขยับจะชวนให้ใส่แว่นตาฉันเหลวไปกว่าแต่ก่อนอีก เพราะอ่านหนังสือมาก แลต้องกะการต่าง ๆ กินข้าวสายไป พอลงมือประเดี๋ยวเซอร์ในลวกเกอร์ เล็บตแนกแว่น เขาว่าหน้าก็เท่ากันกับโกลเนี่ยลสิเกรตารี เรียกเช่นนี้เป็นแต่ความยกย่องเท่านั้น ตัวแกก็อยู่ไฮเตลที่พวกเราอยู่ แลพวกนักเรียนจะขึ้นอยู่นั้นกับมหามุทลียศที่ฉันอยากรู้ อยู่ ได้ความว่าเป็นพวกเดียวกับกระเด่นอธิปติ แต่อ่านจน้อยกว่าเพราะไม่ได้ว่าความ แต่มีทางที่จะให้คนกลัวเกรงได้มากกว่า เพราะมีคนเดียวไม่ได้แบ่งเป็นเขตแขวง มีอำนาจเหนือมุทลียศทั้งหลาย ตรงกับเวโดในฤๆ เวदानา ถัดนั้นลงไปอีกมีลำดับจนขั้นที่สุด เท่ากับชั้นเดสซาของยวากกลายเป็นเรียก วิธานะ ค่อยเป็นภาษามครดีขึ้นเป็นนายบ้านสำหรับเก็บภาษี มหามุทลียศนี้เป็นคนหนุ่มตัดผมเป็นฝรั่งหน้าอยู่ข้างกล้อ แต่เป็นคนฉลาดแลมีอาการเป็นไก่อ่าน จะเรียกว่าแท็กคือเป็นแต่ติดใจอยู่นิดหนึ่ง ที่เป็นอินเดียวเรเบอล์ในการกระดิกลูกคางอย่างขากเนือง ๆ เรียกว่าเป็นแอตติงเกวเนอด้วย แต่ไม่ได้เป็นทหารแลไม่ต้องตามไปไหนด้วย ไม่ได้รับเงินเดือน ไม่ใช่จะเป็นเพราะไม่มีตำแหน่ง เขาไม่รับเพราะน้อย เขาเป็นคนมั่งมีบริบูรณ์อยู่แล้ว ผู้นี้เคยรับรองกรมตำรวจแลท่านเล็ก

เวลาเช้า 4 โมงขึ้นบก เขาเอาเรือมาลากเรือเราขึ้นไป ที่ท่าสะพานเป็นโรงสังกะสีคร่ำคร่ำ การแต่งสะพานคอเวอนเมนต์ท่า ต่อขึ้นไปเป็นหลังคาห้องฉนวนยาวกว่าเส้น กันเข็อกเป็นที่คนนั่งสองข้างแต่ไปไม้แลธง ๆ ที่ใช้แต่ใช้ทกสียังดูไม่ถนัด แต่ได้ความว่าเป็นธงสำหรับพระพุทศศาสนา จะให้ใช้เป็นเครื่องหมายทั่วกันคิดมาจากฉพรณรังษี ที่ออกจากพระองค์พระพุทศเจ้า การทำแลตกแต่งเหล่านี้เป็นของพวกพุทศศาสนาทั้งนั้นที่ได้นั่งในฉนวน เขาบันเป็นตอน ๆ ที่นั่งเหล่านี้มีตึกเกดว่าชายกันถึงที่ละ 5 รูเป็ยครึ่ง เป็นเงินหนุนหนุนในการทำ ปลายฉนวนเป็นโรงสี่เหลี่ยม ยอดเป็นพระเจดีย์หุ้มเหลือง แต่งหรุหรามาก มียกพื้นด้านหนึ่ง ตั้งพระพุทศรูปกลาง พระสงฆ์อยู่ข้างขวา พรหมณ์อยู่ข้างซ้าย ที่นั่งฉันอยู่กลางลดกับที่พระนั่งหน้อยหนึ่ง เมื่อถึงต้นฉนวนพวกกรรมการมารับ แต่งตัวอย่างหรุตามอย่างเขา นำไปสองข้างคนพากันร้องสาธุ ๆ ลั่นตลอดทาง จนถึงปลายฉนวน คอลอแลลอลเดอคือคนอเมริกันที่ประกาศตัวว่าเป็นคนถือศาสนาพระพุทศ กับคนอื่นอีกมาต้อนรับคมแลสาธุอย่างลังกา เดิมฉันหมายว่าจะหนุ่ม ที่แท้แก่หัวขาว หน้าตามทำนองหมอดิน แต่ยังไม่แก่ถึง ยินสนทนาปราศรัยกัน ดูแกไม่แลดูหน้าฉันเลย นึกว่าแกเป็นคนฟรี ๆ ที่จะเคืองอะไรขึ้นมา หน้อยก็มีคนถือกะบะดอกไม้เป็นพวงมาลัยดอกพุดพวงหนึ่ง กับดอกไม้ต่าง ๆ เสียบไม้มัดขอมาส่ง แกก็ไม่แลดูหน้าอีก แต่ปากแกพูดอย่างดี

ไม่ได้โกรธเลย จึงรู้ว่าที่จริงแกจ้องดูเรานั้นเอง พวงมาลัยนั้นสวมคอบ้างอินเดียน แล้วมีคนถือกะบะดอกไม้ กับข้าวสารหัก ๆ ย้อมสีเหลืองเข้ามา ว่าเป็นธรรมเนียมรับขวัญอย่างลังกา เข้ามาช่วยกันเอาข้าวสารตะขังขึ้นไป บ้าง สาดมาบ้างกราว ๆ จนต้องหลับตา บนหัวแลด้วเต็มไปทั้งนั้น เสรีจพิธีแล้วขึ้นไปทีโตะตั้งพระเป็นม้ายาว เหมือนตุ้ตั้งกับข้าว ฟันศิลา มีพระกำไลตั้งองค์หนึ่ง เทียนไข 4 เล่ม กับขวดปักดอกไม้แลสุทร่าย ฉันทจุด เทียนของเราเองบูชาพระสวดมงคลสูตรแลมงคลคาถา ตาพรหามณ์สวดอะไรไม่ทราบ เสียงมันกระหลบกันไปหมด พอสวดจบท่านสุภูติเอาสุทร่ายน้ำมนต์มาให้ฉันรับทาที่ต้นคอ ข้างตาพรหามณ์ก็ลุกเอะอะมาเคาะอะไรเทือกบรมสุข รดน้ำที่มีอยู่แล้วเอาแบ่งกรากเข้ามาเจิมหว่างคิ้ว อีกคนหนึ่งเอาอะไรแดง ๆ เกือบเหมือนขาดแต่ไม่ใช่มา จะเจิม ฉันหนักใจเต็มทีออกจะหลบ ๆ แล้วนึกว่าแกทำโดยไม่ตรีจิต แลหลบแกไม่ทันด้วย แกก็เจิมจนฉันนึกจะเข็ดเสียให้ได้ แต่สังเกตดูจะไม่โตนักก็นิ่งทนไปที อีกคนหนึ่งกรากเข้ามาเอาพวงมาลัยดอกไม้คล้ายกับมลิ เป็นสีขาวสวมคอบ อีกสองสามคนช่วยกันสาดข้าว ก้มหัวลงรวงออกกราวมาจนเย็นข้าวสารยังร่วงเรื่อยไปทุกหนทุกแห่ง แกทำคล่องแคล่วมากที่จะชำนาญทำเนือง ๆ อยู่พอเสรีจพิธีนี้ ก็เชิญให้ยืนที่หน้าพระพุทธรูป พระหนุ่ม ๆ องค์หนึ่ง ดูท่าทางเป็นคนฉลาดรู้ทั้งบาลีแลอังกฤษ เป็นพวกท่านสุ่มังคละอ่านแอตเดรส เป็นภาษาบาลีว่าพอใช้แล้ว ลงมาชั้นลตที่ตั้งเก้าอี้ ผู้ใหญ่ผู้หนึ่งขึ้นมานยกพื้นเป็นแคร่ต่ำลงไปอีกหน่อย ขอให้ฉันนั่งเสียก่อนจึงจะอ่านแอตเดรส เขาตั้งเก้าอี้ให้ไชยันต์แลกรมสมมติข้างขวา ปลัดเมืองข้างซ้าย อ่านภาษาอังกฤษแล้ว ฉันอ่านภาษาบาลี หน้าหน้าข้างพระ อ่านอังกฤษหน้าหน้าข้างคฤหัสถ์ มีสารุกกลาง ๆ บ้าง ลงปลายสาธุสามครั้งเป็นเลิก ฉันล้างผ้าเช็ดหน้ามาเช็ดทันที แลไปเดินดูแถวทหารแลสุนทรภักดา ตามประเพณีข้างโก้หร่าน แล้วขึ้นรถมากับปลัด แลพระยาเดโชกับมหามุทลีย คนตั้งแต่ทำไปเห็นแต่หัวไม่เห็นพื้นดินเลย ตามหน้าต่างตึกเต็มไปทุกหน้าต่าง บ้างก็สุเร บ้างก็สาธุ บ้างก็ร้องเฮ ๆ กรีก ๆ ตบมือลั่นไปตลอดทาง เจ้าสารถิอากรหนักมาก ม้ามันจะเปิดไปเสียให้ได้ คนทำยรถต้องลงช่วยยัด ที่หน้าเรือนก็มีซุ้มใหญ่ การตกแต่งนี้เป็นการยากของเขามาก พระยามหาโยธาว่า ทำกันมานาน เมื่อคืนนี้รุ่งด้วยกันทั้งคนคอเวอนเมนต์แลพวกศาสนาพระพุทท ใช้โบมะพร้าวอ่อนถักเป็นลายต่าง ๆ ดอกมะพร้าวติดเป็นระย้า ใบไม้เลื้อย เฟินอย่างเลวทำเป็นรูปสิงห์สาราสัตว์มากอยู่ แต่ถ้าเราทำก็เห็นจะไม่เป็นการใหญ่ถึงเพียงนี้ บรรดาท่านพวกกรรมการติดโรเซ็ดเหลืองทั้งนั้น พอถึงบ้านพวกชาวเมืองที่ถือศาสนาอื่น มาแอตเดรสเพราะไม่ยอมเสียเงินพวกโน้นเขาไม่ยอมให้เข้าปราทที่เขาทำ เจ้าพวกที่ทำโทรนให้ที่นั่งอ่านแลตอบกันเป็นภาษาอังกฤษแล้ว เขานำให้ดูห้องหับเนอันเล็กได้อาบน้ำ ข่างสบายเสียจริง ๆ เพราะสกปรกมาหลายวัน

ที่เรือนนี้ใหญ่โตมาก โดยยาวจะเท่าพระที่นั่งจักรีทั้งหมู่แต่เห็นจะแคบกว่า ทำนองบ้านสุลต่านยะโฮ แต่คนละครูปแลคอนจะอยู่ข้างคร่ำคร่า ยังซ่อมแซมอยู่นั่งร้านด้านหลังยังรื้อไม่หมด ว่าทำมา 70 ปี คนเราที่อยู่ หลวมเหลือหลาย มีสวนเป็นเขตแดน แต่รักษาไม่สะอาดเหมือนคอเวอนเมนต์เฮาส์ที่สิงคโปร์ เจ้าเมืองมีบ้านที่นี้แห่งหนึ่ง ที่แกนตีแห่ง 1 ที่นิวารลียะแห่ง 1 แต่มีเครื่องเรือนสำหรับเดี่ยว เหลือติดที่แต่ของใหญ่ ๆ อยู่ข้างจะคร่ำคร่าเปิดดูไม่ได้ทั้งนั้น จุดไฟฟ้าแต่ 4 โมงเช้า แต่มีไขโคมใหม่ ๆ เอาแต่ดวงไฟมาติดลงในโคมที่เหมือนเช่น แขวนพระที่นั่งอนันตสมาคมครั้งทูลหม่อมทั้งนั้น คนใช้แลการกินอยู่ ฤฯเฟอร์นิเจอร์ที่ขาดเป็นของเรา ว่าที่

คอนเฟลไฮเทลหันหน้าไปตรงเมืองคอลที่แวะแรกทั้งสิ้น เจ้าพนักงานเข้ามาแต่งต้นไม้ปาล์มงาม ๆ ดี ๆ มีเป็นอันมาก กินข้าวกลางวันกับข้าวคืนัก คนครัวฝรั่งเศสทำ ฉันไปเดินดูตามสวนก่อนจนกระทั่งคนครัวคนใช้มกกันเรื่อยไปทั้งนั้น เวลาบ่าย 4 โมงขึ้นรถไฟไปกับพระยาเดโช สฤษดิ์ แลมหามุทลีย การให้ร้องตบมือแลวิ่งตามไม่ได้เบาบางเลย ม้าจะเอาตัวไม่รอดเสียให้ได้ ที่นี้มีตึกใหญ่ ๆ ริมน้ำ เป็นออฟฟิศต่าง ๆ ใหญ่ ๆ สักสี่ห้าหลัง ไฮเทลใหญ่ ๆ สอง ทำตึกว่าที่สิ่งโคปร่มาก ตึกลูกค้าใหญ่ ๆ มีมาก ปรภาคารเอาขึ้นมาไว้กลางสี่กั๊กทีเดียว พอพ้นจากแถบนี้ ไปก็เป็นสนามหญ้าริมทะเล เรียกตำบลคอลเฟส นอกนั้นบ้านเรือนร้านตลาดอะไรก็ตามะลอกว่าที่สิ่งโคปร้อไปอีก ท่างหอกันน้อยเพราะเรื่องไม่มีเจ็ก มีหนองน้ำใหญ่กว้าง มีเกาะแลน้ำเขียนกินไม่ได้ เขาใช้น้ำพ้อมาจากที่อื่น ไม่มีสวนหลวงมีแต่วิกตอเรียเปียก เป็นหญ้า ๆ ไม่ใครมีต้นไม้อะไร ได้ลงเดินดูบ้าง มีสนามม้ารูปร่างก็ไม่ดี เป็นป่า หญ้ากร ๆ มาก ดินบางแห่งเหมือนกับหว่างเมืองโซโลกับสมารัง ปลูกอะไรไม่งาม ในเมืองนี้เป็นเนื้อหนังอยู่ที่แต่ มะพร้าวกับขนุน ข้าวทำนาไม่พอกิน ข้าวก็มีแต่ข้าวแดง ต้องซื้ออินเดียน เดียวนี้ราคาแพงเต็มทน ราษฎรกิน ขนุนต่างข้าวมาก ปลาไม่มีแต่ปลาทะเล ปลาน้ำจืดกินเฉย ๆ ไม่มีรสอันใดเลย ไม่มีกะปิ ไม่มีปลาร้า คนกินข้าว กับกะทิ คือข้าวแขกที่ทูลหม่อมเกลียด กับกินเผือกมันพักมากกว่ากินเนื้อสัตว์ คนจน ๆ ไม่ได้กินเนื้อเลยโดยมาก เจ้าของเมืองเขาขอมว่าเป็นเมืองกันดารอาหาร กลับมาเวลาพลบค่ำแลตอบโทรเลขบางกอกแลยุโรป แล้วกินข้าว เย็น เรียกท่านปลัดเมืองกรมการมากินด้วย ฝนตกมากเล็กแต่หัวค่ำเพราะเหน้อยเต็มที

ต่อมาพุดถึงเหน้อยจึงนึกได้เวลากินข้าวแล้ว พระมาหาแต่จาตุรทิศรับกันอยู่เกือบ 2 ชั่วโมง ห้องที่ รับสักเท่าห้องเลื่อง แต่สั้นกว่าหน้อยเต็มไปทั้งนั้น แกให้ของเรา ๆ ให้ผ้าไตรแก่ ยุงเต็มที จะขอเล่าเรื่องพระ ต่อไปต่อพุดนี้

เรือนที่นี้มันโหดเลี้ยวเดินหลงกันเสียออกปณปี นอนเหมือนตาย

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

คำอธิบาย

1. พระราชหัตถเลขา คือจดหมายที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเขียนเอง และลงพระปรมาภิไธย (ลงชื่อ) ก่อนสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระบรมราชโองการ ว่าจะมี เสนาบดีรับพระบรมราชโองการ และพระบรมราชโองการนั้นจะประทับตราเสนาบดีเป็นสำคัญ

ในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงติดต่อกับชาวต่างประเทศหลายคน สมัย นั้นมีผู้รู้ภาษาอังกฤษน้อยคน จึงทรงร่างจดหมายและลงพระปรมาภิไธยเอง นอกจากนั้นยังทรงมีพระราช หัตถเลขาพระราชทานแก่ผู้ใกล้ชิด เช่น พระราชโอรส เป็นการส่วนพระองค์ ในเรื่องราชการยังโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ระเบียบเดิม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยึดถือตามแบบนั้นสืบมา

พระราชหัตถเลขา ก็เหมือนกับจดหมายที่คนทั่วไปเขียนถึงญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นจดหมายส่วนตัว ไม่ใช่จดหมายราชการหรือจดหมายธุรกิจ ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาพูดเหมือนคนคุยกัน อาจจะมีศัพท์สำนวน บางประการที่ใช้กันในหมู่คนรู้จัก ซึ่งคนอื่นจะไม่เข้าใจรวมอยู่บ้าง

2. พระราชหัตถเลขาที่ยกมาในที่นี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียนเป็นฉบับที่ 3 พระราชทานแก่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในการเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรก พ.ศ. 2440 พระราชหัตถเลขานี้เขียนในยุคที่คาบเกี่ยวระหว่างภาษารุ่นต้นรัตนโกสินทร์กับภาษาปัจจุบัน การเรียงประโยค ศัพท์ที่ใช้ จึงต่างกับภาษาที่เราใช้กันทุกวันนี้อยู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ชื่อยศตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย

ผู้อ่านควรศึกษาเปรียบเทียบภาษาในพระราชหัตถเลขานี้ กับภาษาปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เช่น

2.1 หน้าที่ของคำ ในสมัยก่อนคำที่ใช้เป็นคำกริยา นาม หรือคำขยาย ปัจจุบันอาจใช้เป็นคำขยายอย่างเดียว ลักษณะทางไวยากรณ์ต่าง ๆ เช่น นาม สรรพนาม กริยา บุพบท ลักษณะการใช้ คำซ้อน คำซ้ำ คำคล้องจอง ส่วนวน การเปรียบเทียบ การเพิ่มคำ การตัดคำ การลำดับคำ การใช้ศัพท์ต่างประเทศ อักษรวิธี (การสะกดตัว)

2.2 การใช้ภาษา ศัพท์ ส่วนวน และลีลาของภาษาที่ใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 จะเห็นว่ามีลักษณะการบรรยายด้วยภาษาที่กระชับ สั้น แต่สละสลวยได้ความ มองเห็นภาพ แม้จะเป็นส่วนวนภาษาที่อาจจะถือว่าเก่า ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบกับส่วนวนภาษาที่ใช้กันในปัจจุบันซึ่งไม่จำเป็นต้องดีเสมอไป การศึกษาในระดับนี้นั้นไม่จำเป็นที่จะมุ่งจำเพาะเจาะจงอยู่กับภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือกับเหตุการณ์ที่ใกล้ตัวแต่ถ่ายเดียว การเรียนรู้ในเรื่องที่ไกลตัว และด้วยส่วนวนภาษาที่ใช้ต่างยุคสมัยกัน โดยการเปรียบเทียบอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ย่อมมีประโยชน์ในด้านการศึกษาร่วมกัน นอกจากนี้ผู้เรียนยังจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงขนบธรรมเนียมในต่างแดน แต่ใกล้กันกับธรรมเนียมไทยพอที่จะเปรียบเทียบกันได้อีกด้วย

3. ศัพท์และส่วนวน

ร.ศ. 30
ร.ศ. 116

เลข 30 หมายถึงขณะที่เขียนเป็นปีที่ 30 ในรัชกาล ร.ศ. 116 คือ รัตนโกสินทร์ศักราช 116 (ตรงกับพุทธศักราช 2440) หมายถึงสร้างกรุงเทพฯ มาได้ 116 ปี หลังสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เราหันมาใช้พุทธศักราชแทน

หวัด ๆ ไป

เขียนอย่างรีบร้อน ใช้เป็นกริยา ปัจจุบันใช้ขยายคำกริยา “เขียน”

แล

และ

จดหมาย

“การที่คิดจะจดหมายทุกวัน” ในที่นี้ใช้เป็นคำกริยา แปลว่า เขียนจดหมาย ในสมัยรัชกาลที่ 5 คำว่าจดหมายใช้ในความหมายว่า จดไว้ เขียนไว้ (เป็นคำกริยา) ก็ได้ หรือหนังสือที่มีไปมาถึงกัน เป็นคำนามเหมือนในภาษาปัจจุบันก็ได้ คำว่าจดหมายใช้ในรูปแบบคำกริยานี้ มีปรากฏในพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 4 เช่นเดียวกัน

ย่ำรุ่ง	6.00 น. ที่เรียกเช่นนี้เพราะในสมัยก่อนมีการตีกลองบอกเวลา ย่ำหรือตีกลองครั้งแรกเมื่อรุ่งเช้า 6.00 น. ครั้งที่สองเมื่อเวลา 11.00 น. เรียกว่ากลองเพลเป็นเวลาพระฉัน และครั้งที่สามเวลาเย็น 18.00 น.
ฝนตกประอะเต็มที	ฝนตกมาก (ให้สังเกตคำขยายของลักษณะฝนที่ตกทำให้เฉอะแฉะ เปื้อนเปรอะ แต่จะไม่ใช่สำนวนนี้แล้วในปัจจุบัน)
คอร	ชื่อเมือง
บัดเดเวีย	จากการดำ
ยาวา	ชะวา
ซีลอน	ลังกา
สลุต	มาจากศัพท์อังกฤษว่า Salute แปลว่าคำนับ หมายความถึง การยิงปืนเพื่อเป็นเกียรติสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือประมุขของประเทศ ปัจจุบันยิง 21 นัด
ไม่ได้ใช้เรือใช้แต่มาดไม่ได้เบิก	มาด เรือขุด เบิก ทำให้เรือแบะออก โดยการเอาไฟสุมนให้ร้อน แล้วทำให้เรือที่ขุดเอาไว้ข้างออก
ด้วยซี่บ้างขัดมากบ้าง	เพราะใช้ (เรือ) นั้นบ้าง ขัดเรื่อนั้นบ้าง (ทำให้เรือฝุ) ปัจจุบันคำว่าซี่ หมายถึงอาการที่เอาขาคร่อมพาหนะ ซึ่งอาจจะเป็นสัตว์หรือพาหนะ เช่น จักรยาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 อาการไปมาด้วยพาหนะต่าง ๆ เรียกว่าซี่ได้ทั้งนั้น เช่น ซี่เรือ ซี่รถ
เรือพระทันตธาตุ	เรือที่รูปร่างคล้ายพระทันตธาตุ (ฟันของพระพุทธเจ้า) ให้สังเกตว่าการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบเทียบพระทันตธาตุกับเรือ แสดงว่าไม่ทรงเชื่อว่าสิ่งที่ลังกานำมาถวายทอดพระเนตรว่าเป็นพระทันตธาตุนั้นเป็นพระทันตธาตุที่แท้จริง ในพระราชหัตถเลขาฉบับต่อไปจะมีข้อความแสดงว่าไม่ทรงนับถือ
กราบ	ไม้เสริมปากเรือให้สูงขึ้น แคมเรือ
ไชยันต์	พระองค์เจ้าไชยันตมงคล (กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย)
รัชนี	พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส (พระราชมารวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) สมัยที่เสด็จไปยุโรปในฐานะนักเรียน
พระยามหาโยธา	ราชทูตไทยที่อังกฤษ
หลวงสุนทร	พระยาประดิพัทธ์ภูบาล (คออยู่เหล ฤ ณะนอง) ขณะนั้นเป็นหลวงสุนทรโกษา
ค่อนข้าง	สมัยก่อนใช้ว่า ค่อนข้างข้างหรืออยู่ข้าง ปัจจุบันใช้ว่าค่อนข้าง (ให้สังเกตคำที่ให้อยู่ในปัจจุบันที่ตัดคำสั้นลง)

กาหล	กร่อนมาจากคำเต็มว่าโกลาหล วุ่นวาย อลหม่าน อีกทีก็ ประวัติของคำนี้คือ เดิมมีชื่อขุนนางตำแหน่งเจ้ากรมตราสั่งขี้ว่าหลวงกาหล (กาหลหมายถึงตราของ) ให้สังเกตว่าปัจจุบันใช้คำเต็มโกลาหล
ภาษามคธ	ภาษาบาลี (ต้องมีพระราชดำรัสเป็นภาษาบาลี เพราะที่ลังกามีผู้เข้าใจภาษา บาลีมาก)
ขยับจะชวนให้ใส่แว่น	เกือบจะทำให้ต้องใส่แว่น
ตาฉันเหลว	ตาฉันไม่ค่อยดี
เล็บตแนนเกาวเนอ	มาจากศัพท์อังกฤษว่า lieutenant governor แปลว่า รองข้าหลวง หรือรอง ผู้ว่าราชการจังหวัด
โกโลเนียลซีเกรตารี	มาจากศัพท์อังกฤษว่า Colonial Secretary หมายถึง บุคคลที่เมืองแม่ส่งมา ดูแลอาณานิคม
โฮเทล	มาจากคำอังกฤษว่า hotel แปลว่าโรงแรม
มหามุทลีย	ชื่อตำแหน่งข้าราชการของลังกา
ระเด่นอธิปติ	ชื่อตำแหน่งข้าราชการของชวา
ว่าความ	พิพากษาคดี ปัจจุบันนายความว่าความ แปลว่า แก้อ้อกล่าวหา หรือฟ้อง ร้องให้ลูกความ
เวโดโน	ชื่อตำแหน่งข้าราชการลังกา
ฤๆ	หรือ ปัจจุบันใช้แต่ในคำประพันธ์
เวเดนา	ชื่อตำแหน่งข้าราชการลังกา
เดสา	ชื่อตำแหน่งข้าราชการชวา
วิธานะ	ชื่อตำแหน่งข้าราชการลังกา
หน้าอยู่ข้างกล้อ	หน้ากล้อ คือ หน้ากลม ลั้น
โก้หฺร่าน	ทำอย่างฝรั่ง ทำตามธรรมเนียมฝรั่ง สมัยปัจจุบันใช้ในความหมายกว้างออกไป ว่าติงมากกว่า หรือแสดงกิริยาให้อิ่งกว่าธรรมดา นิยมใช้คำว่าโก้หรือซ้อนกับคำ อื่นว่าโก้หฺรู่หรือโก้เก๋

ประวัติคำ คำนี้มีประวัติมาแต่พวกอิสลามในไทยไปเมกกะ และเมื่อ กลับมาจะเรียกกันว่าหะยี แต่ก่อนหากผู้ใดไปยุโรปกลับมา คนอื่น ๆ ก็มักจะ แกล้งเรียกว่าหะยี ตามอย่างพวกอิสลามไปเมกกะ ผู้ที่เคยไปยุโรปมักจะทำกล่าว อ้างธรรมเนียมนอก เหมือนกับพวกอิสลามที่เคยไปเมกกะมักอ้างคัมภีร์โกหฺร่าน (หรือที่สมัยก่อนคนไทยออกเสียงว่าโก้หฺร่าน) ถ้าใครอ้างธรรมเนียมยุโรปจึงมัก เรียกกันว่า อ้างคัมภีร์โก้หฺร่าน แล้วร่อนคำลงเหลือ “โก้” คำเดียว

อินเคียวเรเบอล์	มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า incurable แปลว่า แก้มไม่ได้ แก้มไม่หาย
แอดดิทิง	มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Aide-de-comp แปลว่าองครักษ์ ผู้รักษา
กรมตำรวจ	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ท่านเล็ก	จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
คอเวอนเมนต์	มาจากคำอังกฤษว่า government แปลว่ารัฐบาล
ฉนวน	ทางเดินซึ่งมีฝากำบัง
เส้น	มาตราวัดของไทยยาว 20 วา
ฉพรรณรังษี	แสงทกลีที่เชื่อกันว่าเปล่งออกจากพระกายพระพุทธเจ้า คือ
	1. นิล เขียวเหมือนดอกอัญชัน
	2. ปิต เหลืองเหมือนทรดาลทอง (ทรดาล คือแร่ชนิดหนึ่งประกอบด้วยธาตุสารหนูและกำมะถัน มีสีแดงอมเหลือง ใช้สำหรับเขียนลายรดน้ำและสมุดดำ)
	3. โลहित แดงเหมือนตะวันอ่อน
	4. โอทาท ขาวเหมือนแผ่นเงิน
	5. มัญเชฐ สีแดงเหมือนน้ำฝาง สีหงสบาท (แสด) เหมือนดอกชั่ง หรือ หงอนไก่
	6. ประภัสสร เลื่อมพรายเหมือนแก้วผลึก
	ปัจจุบันเขียน ฉัพพรรณรังสี
บันเป็นตอน ๆ	แบ่งเป็นตอน ๆ ทำให้เป็นส่วน ๆ ปัจจุบันนี้บันแปลว่า แบ่งให้ หรือใช้คู่กับคำว่า “แบ่ง” ว่า “แบ่งบัน” แปลว่า แบ่งให้ สมัยนี้คำว่า “บัน” ไม่ใช่ในความหมายว่าทำให้เป็นส่วน ๆ
ติกเกต	มาจากภาษาอังกฤษว่า ticket แปลว่าบัตร, ตั๋ว
รูเปี้ย	เงินลังกา
ลดกัณฑ์พระนั่ง	ต่ำกว่าที่พระนั่ง
คอลลอนเนล	มาจากคำภาษาอังกฤษว่า colonel แปลว่านายพันเอก
คม	ไหว่ ย่อจากบังคม, ถวายบังคม
ฟรี ๆ	มาจากคำภาษาอังกฤษว่า free แปลว่าอิสระ ในพระราชหัตถเลขานี้ก็ใช้ในความหมายว่าอิสระ แต่ปัจจุบันเวลาใช้ทับศัพท์เรามักจะใช้ไปในความหมายว่าเปล่า ๆ ไม่เสียค่าตอบแทน

กำไหล่	อาบหรือชุบโลหะมีค่า เช่น ทอง หรือเงิน ปัจจุบันใช้ว่ากะไหล่
โต๊ะตั้งพระเป็นม้ายาวเหมือนตู้ตั้งกับข้าว	ให้สังเกตการเปรียบเทียบของที่ใช้อยู่ในเวลานั้น ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่ก็พอจะนึกภาพออกเข้าใจได้ ตู้ตั้งกับข้าวชนิดนี้ในบางบ้านที่เก่ายังใช้อยู่
สุหรั่ย	เครื่องโปรยน้ำให้เป็นฝอยอย่างฝักบัว
มงคลสูตร	ชื่อพระสูตรหนึ่งในคัมภีร์ขุททกปาฐะ และสุดตนิบาต ขึ้นต้นด้วย อเสวนา จพาลานั
มงคลคาถา	ในที่นี้จะหมายถึงชัยมงคลคาถา ที่ขึ้นต้นว่า ขยมนุโต โภชิตยา มูละ
กระหลบ	(ตลบ) ปะปน เชิงแช่
ท่านสุภูติ	ชื่อพระภิกษุลังกา
เศกอะไรเทือกบรมสุข	ในที่นี้หมายถึงกล่าวให้พร (ไม่ใช่สำนวนที่ใช้กันทั่วไป) สังเกตได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงกล่าวถึงพราหมณ์นี้ด้วยความยกย่อง เทือกหมายถึงทำนอง, ประเภท
ชาติ	วัตถุอย่างหนึ่งสีแดงสด เป็นผงก็มี เป็นก้อนก็มี ใช้ทำยา และประสมกับน้ำมันสำหรับประທပ်ตรา และทาของให้เป็นสีแดง
มลิ	ปัจจุบันเขียนมะลิ
ท่านสุมังคละ	พระเถระลังการูปหนึ่ง
แอดเดรส	มาจากภาษาอังกฤษว่า address แปลว่า กล่าวสุนทรพจน์
กรมสมมติ	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมติอมรพันธ์ แต่ยังเป็นกรมหมื่นทรงหน้ที่รักษาหนังสือ แพลโทรเลข จ่ายเงิน
ปลัดเมือง	หมายถึง เซอร์ โนล วอกเกอร์ (Sir Noel Walker) เลียบตแนนแถวเนอเมืองลังกา
สาธุกลาง ๆ	มีคนร้องแทรกว่าสาธุขึ้นมาขณะทีกล่าวสุนทรพจน์ ปัจจุบันเราไม่ใช้สำนวนแบบนี้ ต้องเรียงเป็นประโยคใหม่ให้เต็มว่า มีคนร้องสาธุในระหว่างทีกล่าวสุนทรพจน์นั้น
สุนทรกถา	ถ้อยคำอันงดงาม ถ้อยคำอันดีงาม ปัจจุบันใช้ว่า “สุนทรพจน์” ในพระราชหัตถเลขาใช้ในรูปคำกริยา หมายความว่า “กล่าวคำปราศรัย”
สารดี	คนข้บรถ คนบังคับม้า ในที่นี้หมายถึงคนข้บรถม้า
อาการหนักมาก	หนักใจ ทำไม่ไหว
โรเซ็ต	มาจากศัพท์อังกฤษว่า rosette หมายถึงโบว์ที่ทำให้เป็นรูปดอกกุหลาบเล็ก ๆ

ปรา	อ่านว่า ประรำ ปัจจุบันเขียนประรำ แปลว่าที่ปักชั่วคราวหลังคาแบน ๆ คาดด้วยผ้าหรือใบไม้
โทรน	มาจากคำอังกฤษว่า throne แปลว่า บัลลังก์หรือแท่น
คนเราที่อยู่หลวมเหลือหลาย	หมายถึงคนอยู่กันน้อยในที่อยู่มากใหญ่
เปิดดูไม่ได้	เปิดดูที่คลุมเครื่องเรือนนั้น ๆ ไม่ได้
จุดไฟฟ้า	ปัจจุบันใช้เปิดไฟฟ้า คำว่าจุดเราจะใช้กับสิ่งที่มีเชื้อไฟไปต่อ เช่น จุดเทียน จุดไฟ (ในสมัยนั้นจะหมายถึงจุดไฟแกสกระมัง)
ทูลหม่อม	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เฟอร์นิเจอร์	มาจากคำอังกฤษว่า furniture แปลว่าเครื่องเรือน
คอนเฟลโซเตล	ชื่อโซเตลมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในเกาะลังกา (หรือประเทศศรีลังกาปัจจุบัน) เป็นที่ประทับชั่วคราวของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในนครโคลัมโบ ครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 พ.ศ. 2440
พระยาเดโช	ข้าราชการที่ตามเสด็จผู้หนึ่ง
สฤษดิ์	พระยามหาอำมาตย์ (เสง วิริยะศิริ) ครั้งเป็นพระยาสฤษดิ์พจนกร
ม้าจะเอาตัวไม่รอดเสียให้ได้	ม้าตื่น เกือบจะบังคับไม่ได้
กลางสี่กั๊ก	ตรงกลางสี่แยก
ก้ามระลอก	ของเทียมไม่ทนทาน
ห้างหอ	ปัจจุบันเราใช้คำว่าห้างร้าน หรือร้านขายของ
ป้าก	มาจากคำอังกฤษว่า park แปลว่าสวนสาธารณะ
จาดูรทิศ	แปลว่าสี่ทิศ หมายความว่าจากทุกทิศทุกทาง มากันจำนวนมาก

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 เขียนสรุปสาระสำคัญของพระราชหัตถเลขา
- 1.2 ท่านได้ไปเที่ยวหรือเรียนต่อที่ต่างจังหวัด ต่างประเทศ หรือไปสถานที่ที่น่าสนใจในจังหวัดของท่านเอง ให้เขียนจดหมายถึงพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนสนิท เล่าถึงการไปเที่ยวและสิ่งที่ได้กระทำที่ที่น่าสนใจ ณ สถานที่นั้น ๆ ในความยาวไม่เกิน 3 หน้ากระดาษ หรือประมาณ 1,000 คำ
- 1.3 เขียนจดหมายถึงเพื่อนหรือพี่น้องที่อยู่ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ เล่าถึงตัวท่าน การดำเนินชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้
 - 1.3.1 ใช้รูปแบบของการเขียนจดหมายส่วนตัวถูกต้อง

- 1.3.2 ใช้ถ้อยคำ เช่น สรรพนาม ศัพท์ สำนวน สุภาพไม่หยาบโลน แม้จะเป็นจดหมายส่วนตัว
- 1.3.3 การเขียนตัวหนังสือสะอาด ชัดเจน สวยงาม เป็นระเบียบ ไม่มีรอยขีดขีดฆ่า หรือหวัดจนอ่านไม่ออก เว้นวรรคตอนและย่อหน้าถูกต้องเหมาะสม
- 1.4 เปรียบเทียบภาษาที่ใช้ในพระราชหัตถเลขากับภาษาปัจจุบัน
2. **กิจกรรมเลือก** ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง
 - 2.1 ค้นคว้าเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งที่ 1 แล้วเขียนรายงาน
 - 2.2 หากผู้เรียนสนใจพระราชหัตถเลขาในทำนองนี้ ให้อ่านพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน หรือพระราชหัตถเลขาอื่น ๆ จะเป็นบางตอนหรือตลอดเรื่องก็สุดแล้วแต่เวลา และความสนใจจะอำนวยแล้วให้เขียนรายงานเกี่ยวกับจุดที่น่าสนใจ สำนวน ศัพท์ การใช้ภาษา ฯลฯ ในพระราชหัตถเลขานั้น ๆ
 - 2.3 เปรียบเทียบแล้วรายงานด้วยปากเปล่าถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของลังกา ที่แสดงอยู่ในพระราชหัตถเลขากับธรรมเนียมปฏิบัติของไทย เช่น พิธีรับเสด็จพระเจ้าแผ่นดิน หรือต้อนรับประมุขของประเทศ พิธีสงฆ์ การจัดลำดับที่นั่งของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ เป็นต้น ครูอาจใช้รูปภาพหรือให้นักเรียนช่วยกันหาภาพมาประกอบคำรายงาน โดยจัดทำเป็นกิจกรรมกลุ่ม

การประเมินผลหลังการเรียน

ประเมินผลจาก

1. การเขียนจดหมาย มีเกณฑ์ประเมินดังต่อไปนี้
 - 1.1 สรุปลักษณะสำคัญได้ถูกต้อง
 - 1.2 เรียบเรียงได้เป็นลำดับขั้นตอนถูกต้อง
 - 1.3 ใช้ภาษาถูกต้องและสละสลวย
2. การเขียนจดหมาย มีเกณฑ์ประเมินดังต่อไปนี้
 - 2.1 ให้อารมณ์ของการเขียนจดหมายส่วนตัวถูกต้องตามแบบนิยม
 - 2.2 ใช้สรรพนาม ถ้อยคำ ศัพท์ สำนวน สุภาพไม่หยาบโลน แม้จะเป็นจดหมายส่วนตัว ความเหมาะสมด้วยกาลเทศะ และความสัมพันธ์ของผู้เขียน และผู้รับจดหมาย
 - 2.3 การเรียบเรียงความคิดในเนื้อหา
3. การเขียนจดหมาย และการเขียนรายงานมีเกณฑ์ประเมินเพิ่มเติมดังต่อไปนี้
เขียนตัวหนังสือสะอาด ชัดเจน สวยงาม เป็นระเบียบ ไม่มีรอยขีดขีดฆ่า หรือหวัดจนอ่านไม่ออก เว้นวรรคตอน และย่อหน้าถูกต้องเหมาะสม

บทเรียนที่ 7
สุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์¹
เวลา 1 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. สรุปใจความสุนทรพจน์ได้
2. เขียนสุนทรพจน์ได้
3. อ่านสุนทรพจน์ได้เหมือนเสียงพูด

บทอ่าน

สาร

เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ

วันจันทร์ ที่ 1 ตุลาคม 2505

นักเรียนและยุวชนของชาติ ที่รักทั้งหลาย

ในโอกาสที่วันเด็กแห่งชาติได้เวียนมาบรรจบครบรอบปีอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 1 ตุลาคมนี้ ข้าพเจ้าขอส่งความรักใคร่และปรารถนาดี มายังเด็กที่รักทั้งหลายโดยทั่วถึงกัน

วันเด็กแห่งชาติ เป็นวันที่รัฐบาลถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งวันหนึ่ง เพราะเป็นวันที่จัดขึ้นเพื่อให้คนทุกคนไม่เลือกเพศและวัย ได้ตระหนักในความสำคัญของบรรดาเยาวชนผู้เป็นอนาคตของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลปฏิวัติอันมีข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่นี้ ได้มีความห่วงใยเป็นที่สุด การที่รัฐบาลได้พยายามสร้างและดำเนินงานตามแผนและโครงการพัฒนาการต่าง ๆ ของชาติ ทั้งในด้านการเศรษฐกิจและการศึกษาอยู่อย่างขมุกขมัวในเวลานี้ ก็เพราะเป็นห่วงใยในการอยู่ดีกินดีของพี่น้องประชาชนคนไทยและความปลอดภัยของชาติในอนาคตนั่นเอง

ในแต่ละปีที่แล้วมา ข้าพเจ้าได้ถือเอาวันอันเป็นมงคลยิ่งนี้ วิจารณ์ขอร้องให้นักเรียนและยุวชนที่รักทั้งหลาย ได้พากันประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ตามเรื่องซึ่งข้าพเจ้าได้คัดเลือกแล้วเห็นว่าสำคัญเพียงปีละ 1 เรื่อง เช่นในปี 2502 ข้าพเจ้าขอให้เด็กในสมัยปฏิวัติ จงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า ในปี 2503 ถัดมา ข้าพเจ้าขอให้เด็กในสมัยปฏิวัติ จงเป็นเด็กที่รักความสะอาด และเมื่อปีที่แล้ว คือเมื่อปี 2504 ได้ขอให้เด็กในสมัยปฏิวัตินี้ จงเป็นเด็กที่อยู่ใกระบียบวินัย การที่ข้าพเจ้าขอร้องกันเพียงปีละเรื่องเดียวก็เพื่อจะให้ท่านจดจำนำเอาไปปฏิบัติ

¹จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในปี 2505 หน้า 280 - 283

ให้บังเกิดผลดีให้จงได้

สำหรับวันเด็กแห่งชาติปีนี้ ข้าพเจ้าก็จะขอร้องดักเตือนท่านให้เป็นผู้ที่ดึกเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว เช่นกันคือ ขอให้เด็กในสมัยปฏิวัตินี้ทุกคน จงเป็นเด็กที่ประหยัด

การประหยัดหมายถึงการอดออมใช้ทรัพย์สินเงินทองที่ตนมีอยู่หรือที่หามาได้ ให้เป็นคุณเป็นประโยชน์ ตามที่สมควรและจำเป็นจริง ๆ เช่นใช้ซื้ออาหารมารับประทานตามความต้องการ เท่าที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย ใช้ซื้อหาเสื้อผ้ามาแต่งตามความจำเป็นเหล่านี้เป็นต้น การประหยัดมิใช่หมายความว่าเป็นการตระหนี่ถี่เหนียวที่ไม่ยอมกินไม่ยอมใช้อะไรเลย แต่ก็ไม่ใช่การใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่มีคุณ ไม่มีประโยชน์ หรือไม่มีความจำเป็นเหมาะสมกับฐานะ เช่น เล่นการพนัน ซื้อเสื้อผ้าอาหารหรู ๆ ดูหนังดูละคร ซื้อของกินของเล่นเกินความจำเป็นเหล่านี้เป็นต้น การประหยัดเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับความว่างเปล่า สิ่งใดที่เราใช้จ่ายไปแล้วไม่ได้อะไรขึ้นมา หรือมีผลไม่คุ้มค่า เราเรียกว่าไม่ประหยัด หรือถึงจะมีผลคุ้มค่า แต่ถ้าเกินกำลังทรัพย์ที่เราหามาได้ หรือเรายังมีสิ่งอื่นที่มีความจำเป็นจะต้องใช้เงินมากกว่ารออยู่ ดังนี้ ก็เรียกว่าไม่ประหยัด เช่น ท่านเป็นนักเรียน ผู้ปกครองให้เงินค่าอาหารกลางวันมาวันละ 3 บาท แทนที่จะซื้ออาหารรับประทานกลางวัน แต่ท่านกลับไปซื้อของเล่นเสีย ดังนั้นก็นับว่าไม่เป็นการประหยัด

หนทางที่ท่านทั้งหลายซึ่งยังเป็นเด็กอยู่จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้นั้น มีอยู่ด้วยกันหลายอย่าง นอกจากจะประหยัดค่ารถไปโรงเรียน ประหยัดค่าซื้อของที่ไม่มีประโยชน์แล้ว ท่านอาจประหยัดค่าหนังสือ ค่าเสื้อผ้า และเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้ โดยการทะนุถนอมใช้ ไม่โยนทิ้งขว้างให้ชำรุดเสียหายรวดเร็วกว่ากำหนด ประหยัดกระดาษ ดินสอ น้ำหมึก โดยไม่ฉีกหรือขีดเขียนเล่น หรือประหยัดด้วยการช่วยผู้ปกครองทำงานในเรื่องที่ท่านสามารถทำได้ เช่น ช่วยทำงานในบ้าน ก็จะช่วยให้ประหยัดค่าจ้างคนใช้คนสวน ได้เดือนละหลายร้อยบาท ช่วยในการซักเสื้อผ้า ก็จะประหยัดค่าซักกรีดลงไปได้มาก หรือแม้แต่หากท่านจะมีมานะพยายามเดินไปโรงเรียนในกรณีที่อยู่ไม่ไกลมากนัก ก็จะประหยัดค่ารถลงไปได้อีกมิใช่น้อย ดังนั้นเป็นต้น

การหัดนิสัยให้ประหยัดได้วิธีหนึ่งก็คือการทำแผนการใช้จ่ายเงินของตนไว้ เช่น ท่านได้รับเงินจากผู้ปกครองมาเป็นค่าอาหารกลางวัน ไม่ว่าจะป็นรายวันรายเดือนหรือรายสัปดาห์อะไรก็ตาม ก็ขอให้ท่านเขียนกำหนดจดลงไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องแบ่งเป็น ค่ารถเท่าไร ค่าอาหารเท่าไร ค่าซื้อของเท่าไร และจะเก็บเท่าไร แล้วพยายามใช้ตามที่กำหนดไว้แล้วนั้นให้ได้ ดังนั้นเป็นอาทิ การกำหนดตารางใช้จ่ายไว้ล่วงหน้า แล้วพยายามทำให้ได้ตามที่วางไว้ นั้น เป็นวิธีที่นิยมทำกันมากในชาติที่เจริญแล้ว เช่น ในอเมริกา ในเยอรมนี และที่ญี่ปุ่น เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี การประหยัดก็มีอุปสรรค หรือมีสิ่งยั่วใจไม่ให้คนธรรมดาสามัญกระทำได้อยู่หลายสิ่งหลายประการ ท่านจะต้องมีความตั้งใจจริง หมั่นฝึกหมั่นหัดและหมั่นบังคับความอยากได้ อยากเล่น อยู่เป็นประจำ จึงจะกระทำได้ดี เด็กที่รักทั้งหลาย ท่านยังเป็นเด็กอยู่ จึงยังมีโอกาสดีที่จะฝึกฝนตนให้เป็นคนมีนิสัยประหยัดได้ง่ายกว่าคนอื่น ๆ ฉะนั้นจึงขอให้ทุกคนจงแข่งกันในการเป็นคนตั้งใจจริงต่อการประหยัดเสียแต่บัดนี้ จะได้กลายเป็นนิสัย เป็นเครื่องแสดงความเข้มแข็งของท่านต่อไปในภายหน้า การประหยัดเป็นการสร้างอนาคต

ที่ดีให้แก่ทั้งบุคคลผู้ประหยัด และแก่ประเทศชาติ ซึ่งท่านก็ย่อมจะพอรู้แล้วว่าในบรรดาชาติที่กล่าวนามมานั้น เขาได้เจริญก้าวหน้ากันเพียงใด ถ้าท่านรักชาติไทยของท่าน อยากให้ประเทศชาติของเราเจริญก้าวหน้า ก็จงพากันหัดเป็นคนประหยัดเสียแต่บัดนี้ ชาติไทยที่รักยิ่งของเรายังต้องการให้คนไทยมีนิสัยรักการประหยัดอีกมากนัก จึงหวังว่าบรรดาเยาวชนที่รักของข้าพเจ้าทั้งหลายคงจะให้ความร่วมมือร่วมใจฝึกหัดตนให้เป็นคนมีนิสัยประหยัดเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติที่รักของเราสืบไป

ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติ จงได้รับความรักใคร่และปรารถนาดีจากใจจริงของข้าพเจ้า และ “จงเป็นเด็กประหยัด” ทุกคน

คำอธิบาย

1. ความบทรนี้เป็นตอนหนึ่งจากประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี 2505 ที่พิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2506 เนื่องในวันครบรอบจัดตั้งคณะรัฐบาลปฏิวัติ จอมพลสฤษดิ์ได้เขียนคำนำไว้ “บรรดาสารและสุนทรพจน์ทั้งหมดนี้ เกิดจากความปรารถนาดีและความจริงใจของข้าพเจ้าทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงใคร่วิงวอนขอความสามัคคีจากบรรดาท่านที่หวังดีต่อประเทศชาติทั้งปวง โปรดได้สนใจให้ความร่วมมือปฏิบัติตามเพื่อสร้างความมั่นคงและก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ และนำความผาสุกมาสู่มวลพี่น้องราษฎรชาวไทยเพื่อนร่วมชาติที่รักยิ่งของเราสืบไป” แสดงให้เห็นว่าท่านต้องการให้มีการปฏิบัติตามสารและสุนทรพจน์เหล่านั้น โดยถือว่าเป็นนโยบายของรัฐบาล ฉะนั้นการเขียนสารที่มีความสำคัญเช่นนี้จะต้องรัดกุม แสดงเจตนาที่แจ่มแจ้ง, หนักแน่น และแน่นอน
2. สารเนื่องในวันเด็กแห่งชาตินี้ ท่านเขียนโดยลำดับความตามขั้นตอน คือ
 - แสดงความปรารถนาดีต่อเด็ก
 - อธิบายความสำคัญของวันเด็กแห่งชาติ
 - ทำความถึงโอวาทในปีก่อน ๆ
 - ให้อวาทหรือแนวปฏิบัติเรื่องใหม่ ในที่นี้คือความอดออม
 - ให้คำจำกัดความของการประหยัด
 - วิธีการประหยัด
 - ทำไมจึงต้องประหยัดและคำขอร้องให้ประหยัด
3. ในครั้งนั้นถือว่าวันจันทร์แรกของเดือนตุลาคมเป็นวันเด็กแห่งชาติ
4. ศัพท์และสำนวน

เด็กในสมัยปฏิวัติ

คือเยาวชนไทยที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์กระทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์แสดงความเห็นว่าเยาวชนไทยรุ่นนั้นควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในอันที่ประเทศชาติจะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมตามเจตจำนงของรัฐบาลชุดใหม่

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 ฝึกอ่านให้เหมือนเสียงพูด
- 1.2 ตอบคำถามต่อไปนี้ เช่น
 - 1.2.1 วันเด็กแห่งชาติมีความสำคัญอย่างไรสำหรับประเทศไทย
 - 1.2.2 เท่าที่แล้วมารวมถึงในปี 2505 จอมพลสฤษดิ์ได้ขอให้เยาวชนของชาติมีคุณธรรมอย่างไรบ้าง
 - 1.2.3 ในทัศนะของจอมพลสฤษดิ์ การประหยัคหมายความว่าอะไร
 - 1.2.4 ในฐานะที่เป็นเด็ก จะมีวิธีประหยัคอย่างไร ฯลฯ
- 1.3 สมมุติว่าท่านเป็นนายกรัฐมนตรี ให้ท่านเขียนสารแสดงสุนทรพจน์เนื่องในวันเด็กแห่งชาติตามรูปแบบที่ยกมาข้างต้น เป็นหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งดังต่อไปนี้
 - 1.3.1 ให้เด็กเป็นคนรักความก้าวหน้า
 - 1.3.2 ให้เด็กเป็นคนรักความสะอาด
 - 1.3.3 ให้เด็กอยู่ในระเบียบวินัย
 - 1.3.4 ให้เด็กมีคุณธรรม เช่น ซื่อสัตย์สุจริต, สามัคคี ฯลฯ

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 ให้นักเรียนแต่งสารประเภทสุนทรพจน์ มีความยาวพอสมควร สำหรับอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน ใช้กล่าวในวันที่นักเรียนนัดหมายให้มีการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน
- 2.2 ให้นักเรียนเลือกสุนทรพจน์ประเภทแสดงโอวาทหรือสั่งสอนมาเรื่องหนึ่ง และให้เหตุผลว่าสุนทรพจน์นั้นดีอย่างไร
- 2.3 ให้นักเรียนค้นประวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และทำรายงานส่ง
- 2.4 ให้นักเรียนตั้งกลุ่มหรือชมรมนิยมการประหยัคขึ้นในโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือเด็กด้วยกันให้ประหยัค โดยวิธีต่าง ๆ เช่นที่ปรากฏในสุนทรพจน์นี้เป็นต้น

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. การอ่านให้เหมือนเสียงพูด อ่านได้ชัดเจน ถูกต้อง
2. นักเรียนสามารถสรุปประเด็นสำคัญจากสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาอย่างน้อย 3 ประเด็น
3. การเขียนสุนทรพจน์โดยพิจารณาตามเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 3.1 ข้อความเป็นขั้นตอนเหมาะสมได้ตรงวัตถุประสงค์
 - 3.2 การใช้ภาษาชัดเจน สื่อความหมายได้ถูกต้อง
 - 3.3 เขียนหนังสือสวยงาม สะอาด ชัดเจน รู้จักแยกหัวข้อ ย่อหน้า เว้นวรรค จัดรูปให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

บทเรียนที่ 8
มนต์นักรบสยาม¹
เวลา 3 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ถอดบทสวดมนต์เป็นร้อยแก้ว
2. แสดงความคิดเห็นวิจารณ์ได้
3. เขียนรายงานเรื่องที่ค้นคว้าเกี่ยวกับพุทธประวัติได้
4. อ่านทำนองเสนาะและสวดเป็นทำนองสรภัญญะได้ถูกต้อง

บทอ่าน

มนต์นักรบสยาม

ปางเมื่อพระองค์ประระมะพุท-	ระวิสุทธะศาสดา
ตรัสรู้อุณหะระสมา-	ธินโพธิบัลลังก์
ขุนमारสะหัสสะพุกา-	หุวิชาวิทขลัง
ชีคีรีเมฆะละประทัง	คชะเทียมกระเทียมหาญ
สร้างเสกสะรวาฐะประดิษฐ์	กละคิดจะรอนราญ
รุมพลพหลพยุหพาน	พระสมุททะนองมา
หวังเพื่อผะจัญวะระมุณี-	ทะสุชินะราชา
พระปราบพหลพยุหะมา-	ระมะเลื่องมะลายสุญ
ด้วยเดชะองค์พระทศะพล	สุวิมลพะไพบุลย์
ทานาธิธรรมะวิธิกุล	ชนะน้อมมะโนตาม
ด้วยเดชะสัจจะวะจะนา	และนมาเมืองค์สาม
ของจงนิกรพละสยาม	ขยะสิทธิทุกวาร
ถึงแม้จะมีอิวิเศษ	พละเดชะเทียมมาร
ขอไทยผะจัญพิชิตะผลาญ	อิริแมนมุณีนทร ๖

¹จมีนอมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

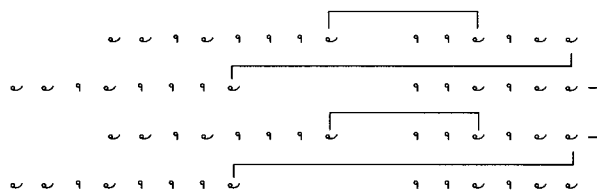
คำอธิบาย

1. ตามต้นฉบับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประวิสรรชนีย์ในที่ออกเสียงสระอะเพื่อถ่ายแก้การอ่าน อักษรวิธีที่ใช้กันในปัจจุบันของบทประพันธ์นี้เป็นดังนี้

ปางเมื่อพระองค์ปรมพทุ-	ธวิสุทธศาสตร์ดา
ตรัสรู้อนุตรสมา-	ธินโพธิบัลลังก์
ขุนมารสหัสพทุพา-	หุวิชาวิจิตขลัง
ชีคีรีเมฆลประทัง	คชเทียมกระเทิมทัญ
สร้างเสกสรวุทธประดิษฐ์	กลคิดจระรอนราญ
รุมพลพหลพยุหปาน	พระสมุททองมา
หวังเพื่อผจญวรมุณี-	ทสุชินราชา
พระปราบพหลพยุหมา-	รเมลืองมลายสุญ
ด้วยเดชะองค์พระทศพล	สุวิมลไพบุลย์
ทานาธิธรรมิวิธิกุล	ชนะน้อมมนโนตาม
ด้วยเดชะสังจวจนา	และนมาเมืองคสาม
ขอจงนิกรพลสยาม	ขยสิทธิทุกวาร
ถึงแม้จะมีอริวิเศษ	พลเดชะเทียมมาร
ขอไทยผจญพิชิตผลาญ	อริแมนมนินทร ฯ

ฉันท์ที่ยกมานี้เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับบทนมัสการคุณานุคุณแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระราชทานชื่อว่า “มนต์นักรบสยาม” สำหรับให้กองทหารและกองเสือป่าลูกเสือสวดมนต์เวลาค่ำ และยังปรากฏอยู่ในอุตตรกถาแห่งพระนลคำหลวง ตัวอย่างบทนี้เป็นการถอดคำจากฉันท์ภาษาบาลีมาเป็นคำฉันท์ภาษาไทย เป็นบทที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงผจญมารเมื่อก่อนจะตรัสรู้ มีเรื่องเล่าว่าพญามารได้ยกกองทัพใหญ่มารังควาน พระพุทธเจ้าทรงสู้ด้วยอาศัยทศบารมีจนเอาชนะมารได้ในที่สุด

2. **ลักษณะของฉันท์** ฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่บังคับ ครุ ลหุ คือบังคับเสียงหนักเบาเป็นสำคัญ บทประพันธ์นี้คือวลันตติลฉันท์ หรือฉันท์ 14 ซึ่งมีแผนดังนี้

ครุ = เสียงหนัก ลหุ = เสียงเบา

ข้อสังเกต

ฉันทที่แต่งในเมืองไทยสมัยก่อนมักไม่บังคับสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 2 คงบังคับเฉพาะคำสุดท้ายวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังตัวสุดท้ายวรรคที่ 3 เท่านั้น แม้ในบทละครพูดคำฉันทเรื่องมัทนะพาธาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ก็ถือสัมผัสบังคับแบบโบราณ ไม่ค่อยจะสัมผัสเต็มที่อยู่อย่างที่ยกมานี้

ในการแต่งบทประพันธ์คำฉันทมักแต่งกาพย์ฉมังและกาพย์สุรางคนางค์ปนอยู่ด้วย การแต่งฉันทต้องบรรจุกำให้ครบตามจำนวนที่บ่งไว้ จะบรรจุกำเกินกว่ากำหนดเหมือนการแต่งโคลง กลอน กาพย์ ไม่ได้ สมัยก่อนถือเสียงเป็นสำคัญ อ่านออกเสียงเขาก็เป็นลหุ เสียงหนักเป็นครุ สมัยนี้ถือว่าลหุคือพยางค์ที่ประกอบด้วยสระเสียงสั้นไม่มีตัวสะกด นอกนั้นเป็นครุ สมัยก่อนคำที่ประกอบด้วยสระอำให้เป็นลหุได้ ปัจจุบันไม่นิยมเพราะถือว่าไม่มีตัวสะกด

3. **ประวัติของฉันท** ฉันทเริ่มแรกเกิดในสมัยพระเวทคือราว 3500 - 4000 ปีมาแล้ว โดยฤๅษีโบราณเป็นผู้คิดขึ้นเพื่อแต่งบทสวดในคัมภีร์พระเวท มีลักษณะเป็นฉันทหมวด เช่น ฉันทหมวด 8 หมวด 11 และหมวด 12 ฯลฯ และมีชื่อเรียกฉันทหมวดว่า อนุษฏุก ตรีษฏุก ชคติ พฤติ ฯลฯ ต่อมาสมัยหลังเมื่อสิ้นสมัยพระเวทแล้ว จึงมีการแบ่งซอยออกไปอีกเป็นฉันทย่อย ๆ แยกออกจากฉันทหมวด กลายเป็นฉันทอื่นทวารวสารัตนตติลกา วิทฺยุนมาลา ฯลฯ

แต่สมัยมหากาพย์และปุราณะนั้น มีฉันทเกิดใหม่ขึ้นชนิดหนึ่ง เลียนแบบฉันทอนุษฏุกของสมัยพระเวท เรียกกันว่าโคลง เป็นที่นิยมกันมาก ใช้แต่งเรื่องราวประเภทโรแมนติก¹ ต่าง ๆ ตามตำนานกล่าวว่ามีพรหมฤๅษีชื่อวาลมิกีเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น โคลงเป็นต้นแบบของปรัยาวัตฉันทในภาษาบาลีและปรัยาวัตฉันทอาจเป็นแบบอย่างหรือต้นกำเนิดของกลอน 8 ของไทยเรา

เข้าใจว่าที่มาของฉันทไทยคือคัมภีร์วุดไตย ซึ่งพระสังฆรักขิตาจารย์แต่งเป็นภาษาบาลีในประเทศลังกา โดยลอกเลียนแบบอย่างมาจากตำราฉันทภาษาสันสกฤตโบราณชื่อ ฉันทศาสตร์ ของปิงคลาจารย์

ตำราแต่งฉันทของไทยเล่มแรก ได้แก่ หนังสือจินตามณีของพระโหราธิบดี ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ต่อมาในรัชกาลที่ 3 เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ มีพระราชประสงค์ที่จะบำรุงวรรณคดีไทยให้รุ่งเรือง จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสแก่กรมหมื่นไกรสรวิฑิตให้ทูลอาราธนากรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสฯ ให้ทรงแต่งตำราฉันท เพื่อจารึกไว้เป็นแบบอย่างให้คนได้ศึกษากันทั่วไป เมื่อ พ.ศ. 2384 กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสฯ ทรงแปลฉันทจากคัมภีร์วุดไตยเป็นภาษาไทย จากฉันทวรรณพฤติ 83 แบบนั้นทรงแปลงไว้ 50 แบบ และทรงแปลฉันทมาตราพฤติไว้เพียง 8 แบบ

¹โรแมนติก หมายถึงท่วงทำนองแสดงความรัก ความอ่อนไหว รวมทั้งการผจญภัยของพระเอกหรือนางเอก หรือการชมธรรมชาติ เรื่องเพื่อฝัน

เมื่อ พ.ศ. 2474 นายฉันทน์ ขำวิไล ได้แปลงแบบฉันทน์ในคัมภีร์วุตโตทัยใหม่ทั้งหมดโดยสมบูรณ์ครบ 108 แบบ คือ วรรณพฤติ 83 แบบ และมาตราพฤติ 25 แบบ พิมพ์เป็นเล่มให้ชื่อว่า ฉันทศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2474 นับว่าแต่นั้นมาเราก็มีแบบฉันทน์จากคัมภีร์วุตโตทัย ครบ 108 แบบ

นอกจากนั้นยังมีฉันทน์อีก 3 แบบ ซึ่งพระราชราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงแปลงจากแบบร้อยกรองของฝรั่งให้ชื่อว่า สยามมณีฉันทน์ สยามรัตนฉันทน์ และสยามวิเชียรฉันทน์ และในสมัยประชาธิปไตยมีผู้แต่งฉันทน์แบบใหม่อีกหลายคน เช่น พันโทสุจิต ศิกษมัต นายสุภร ผลชิวิน นายศักดิ์ศรี แยมันดดา ฯลฯ แต่ไม่เป็นที่แพร่หลาย

4. ศัพท์และสำนวน

ปาง	สมัย ขณะ
ปรม	ประเสริฐ
พุทธ	ผู้รู้ พระพุทธเจ้า
วิสุทธ	บริสุทธิ์อย่างยิ่ง
ศาสดา	ผู้สอน หมายถึงพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นครูหรือผู้สอนอันประเสริฐสุด
อนุตร	ไม่มีสิ่งใดสูงกว่า ดีเลิศ ยิ่ง วิเศษ
สมาธิ	การทำจิตให้แน่วแน่
โพธิบัลลังก์	แท่นที่ประทับแล้วทรงตรัสรู้
ขุนมาร	หัวหน้าพวกมาร ในที่นี้หมายถึงวัสวัติมาร
สหัส	พัน
พหู	มาก
พาหุ	แขน
ขุนมารสหัสพหุพาหุ	พญามารผู้มีแขนนับพัน
วิชิต	ได้ชัยชนะ ในที่นี้หมายถึงมีอำนาจ
ขลัง	กำลังแรง
วิชิตขลัง	ผู้มีอำนาจมาก
คีรีเมฆล	ชื่อขั้วทรงของพญามาร (แปลตามศัพท์ว่า สายรัดภูเขา)
ประทัง	ทรงอยู่ ชี
คช	ช้าง
เหี้ยม	ดุ
กระเหิมหาญ	กำเริบคึกคะนอง

สรวุฑ	อาวุธอันกล้า คือมีอำนาจร้ายกาจ เพราะพญามารมีแขนถึงพันย่อมถืออาวุธต่าง ๆ มิได้มีเพียงศรเท่านั้น และสร ในรูปบาลีที่จะหมายถึง “ศร” อย่างที่เข้าใจกันนั้นก็เกือบจะไม่มีที่ใช้เลยในภาษาไทย
กล	ประดุจ
รุมพล	รวมไพร่พล
พหล	กองทัพ
พยุห	กองทัพ กระบวน หมู่
วรมุนินทสุชินราชา	พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระราชกษัตริย์แล้วอย่างดี และเป็นพระมุนิผู้ยิ่งใหญ่อันประเสริฐ
เมลือง	รุ่งเรือง
เดชะ	อำนาจ
พระทศพล	ผู้มีกำลังสิบคือพระพุทธเจ้า (กำลังสิบคือกำลังบารมี 10 กำลัง ความรู้หรือญาณ 10 และกำลังกาย 10 เท่าของข้างฉัททันต์)
สุวิมล	บริสุทธิ์
ไพบุลย์	เต็มเปี่ยม
ทานาธิธรรมวิธิกุล	ทาน + อาทิ + ธรรม + วิธิกุล หมายความว่า โดยใช้วิธีธรรม (เข้าต่อสู้อย่างไร) เช่น อาศัยทานบารมี
มโน	ความคิด จิตใจ
วจนา	คำพูด ถ้อยคำ
นมามิ	ข้าพเจ้าขอเคารพ ข้าพเจ้าขอน้อมไหว้
องค์สาม	พระรัตนตรัย
นิกรพล	หมู่ทหาร
ชย	ชัยชนะ
สิทธิ	ความสำเร็จ
วาร	ครั้ง วัน
อริ	ข้าศึก
วิเศษ	อย่างยิ่ง ไม่เหมือนอื่น เช่น อริวิเศษ คือ ข้าศึกที่ดุร้ายอย่างยิ่ง

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

1.1 ถอดความบทสวดมนต์นี้เป็นร้อยแก้ว พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นวิจารณ์

- 1.2 ทัดอ่านออกเสียงให้ถูกแบบฉันทน์ อ่านทำนองเสนาะและสวดเป็นทำนองสรภัญญะ ในตำแหน่งที่เป็นลหุ นั้นจะต้องอ่านออกเสียงเบาไม่เน้นเสียง
- 1.3 ค้นคว้าและเขียนรายงานเรื่องพระพุทธเจ้ามัจฉิมารเพิ่มเติม จากพุทธประวัติสำหรับยุวชน (โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์)
2. **กิจกรรมเลือก** ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 กิจกรรม
 - 2.1 ให้นักเรียนเลือกวลีสันตติลลฉันทน์ที่มีในหนังสือเรียนหรือหนังสืออื่น ๆ ตรวจสอบว่ามีฉันทน์บทใดที่มีครุ ลหุ หรือเส้นโยงสัมผัสต่างออกไปจากแบบแผนบ้างหรือไม่ (กิจกรรมนี้ประสงค์จะให้นักเรียนให้รู้จักพิจารณาฉันทน์ที่ท่านแต่งไว้แล้ว ให้เกิดความชำนาญในการดูว่าคำไหนเป็นครุ คำไหนเป็นลหุ และอยู่ในลำดับในแผนหรือไม่)
 - 2.2 เปรียบเทียบวลีสันตติลลฉันทน์กับกลอน 8 (ในบทเรียนที่ 2) เพื่อให้เห็นความคล้ายคลึง และความแตกต่างกัน
 - 2.3 ให้นักเรียนนับคำศัพท์ (คือคำยาก) ที่มีใช้คำที่ใช้กันอยู่เป็นสามัญทั่วไปที่มีใน กากิคำกลอนในบทเรียนที่ 2 และมนต์นกรบสยัม บทเรียนที่ 8 นี้ ซึ่งมีความยากง่ายทัดเทียมกัน เปรียบเทียบจำนวนศัพท์ในคำประพันธ์ทั้งสองอย่างนี้ ถ้าหากจำนวนต่างกันมาก จงแสดงความคิดเห็นว่าเป็นเพราะเหตุใด

การประเมินผลหลังการเรียน

ประเมินผลจาก

1. ความสามารถในการถอดความบทสวดมนต์เป็นร้อยแก้วว่าอยู่ในเกณฑ์ ดี พอใช้ หรือยังต้องปรับปรุง
 - 1.1 ได้ใจความสมบูรณ์ถูกต้อง
 - 1.2 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย
2. ความสามารถในการสรุปประเด็นสำคัญ และแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณ และให้เหตุผลต่อประเด็นสำคัญได้
3. ความสามารถในการอ่านออกเสียงทำนองเสนาะแบบฉันทน์ และสวดเป็นทำนองสรภัญญะ ว่าถูกต้องชัดเจน ไพเราะ ลงเสียงหนักเบาได้ตรงจุด โดยพิจารณาจากเกณฑ์ในบทเรียนที่ 1 และให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของฉันทน์
4. ความสามารถในการค้นคว้าเขียนรายงานเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 4.1 การเสนอข้อมูลถูกต้อง
 - 4.2 จัดลำดับความคิดและเหตุผลได้ต่อเนื่องชัดเจน
 - 4.3 เขียนหนังสือได้สวยงาม สะอาด ชัดเจน อ่านง่าย
 - 4.4 จัดรูปแบบของการเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแยกหัวข้อ ย่อหน้า และวรรคตอนได้ถูกต้องเหมาะสม

บทเรียนที่ 9
บทละครเรื่อง เทียวเมืองไชยา¹
เวลา 2 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. สรุปและแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่อ่านได้
2. นำเรื่องสั้นมาดัดแปลงเป็นบทละครวิทยุได้

บทอ่าน
เทียวเมืองไชยา

ตัวละครตามลำดับพูด

1. ศิษย์
2. อาจารย์

- ศิษย์** (เรียก) อาจารย์ครับ อาจารย์
- อาจารย์** อ้าว เธอทำอะไรอยู่ที่นี่นะ
- ศิษย์** ผมเคยทราบว่าอาจารย์ชอบมาที่พิพิธภัณฑสถานในวันเสาร์ตอนบ่าย ผมก็เลยตามมาดูๆ เผื่อจะพบอาจารย์บ้าง ก็ได้พบจริง ๆ
- อาจารย์** ถูกแล้ว วันเสาร์บ่ายโดยมากใคร ๆ ชอบไปดูหนังกัน ใจฉันมันเป็นคนไม่ชอบเบียดกับใครก็เลยมาดูพิพิธภัณฑสถาน ที่นี่นะถึงจะมาก็ครั้ง ๆ ก็ไม่เบื่อ มีอะไรแปลก ๆ ให้ดู ให้คิด ให้ค้นคว้าเสมอ
- ศิษย์** ที่นี่นะซีครับ แต่ถ้าผมคนเดียว สงสัยอะไรก็ไม่รู้จะถามใคร วันนี้ผมถึงได้ตามมา เผื่อจะพบอาจารย์บ้าง
- อาจารย์** เธออยากจะถามอะไรฉันล่ะ
- ศิษย์** หลายเรื่องครับ ในห้องสำริดนี้ ผมมาดูบ่อย ๆ สงสัยอะไรหลายอย่าง
- อาจารย์** สงสัยอะไรก็ถามได้นี่ ฉันรู้ก็จะบอกให้ ในห้องนี้เธอคงรู้จักรูปพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ที่ว่าได้จากวัดพระธาตุเมืองไชยาแล้วกระมัง
- ศิษย์** รู้จักซีครับ ผมเห็นว่างามที่สุดเลย ผมมาเฝ้าพิจารณาครั้งละนาน ๆ เออ อาจารย์ครับ พระพุทธรูปขนาดปรกที่อยู่ถัดออกไป ซึ่งได้จากไชยาเหมือนกัน นี่ก็แปลก พักตร์ทำงามเหลือเกินนะครับ

¹ว. ณ ประมวลมารค “เทียวเมืองไชยา” ประมวลเรื่องสั้น หน้า 273 - 293

- แต่ผมรู้สึกว่ามีอะไรก็ไม่ทราบ ที่ไม่เหมือนพระพุทธรูปขนาดปรภรรมาดา
- อาจารย์** อ้อ ที่เธอเห็นแปลกก็เพราะพระพุทธรูปองค์นั้นเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งตามธรรมดาพระนาคนปรภภักเป็นปางสมาธิยังงละ นั้นแหละถึงได้มีคนว่าสร้างนาคนขึ้นที่หลังพระ หรือไม่ก็สร้างพระขึ้นที่หลังนาคน อย่างใดอย่างหนึ่ง
- ศิษย์** อาจารย์ครับ เมื่อครั้งกระโน้นไชยาเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัยไชใหม่ครับ ชื่อไชยากับศรีวิชัยนี้ถึงได้ฟังดูคล้ายคลึงกัน
- อาจารย์** พุดยาก นครชัยศรีที่ชื่อคล้ายศรีวิชัยไม่ใช่ไร แต่อย่างไรก็เถอะ มีหลักฐานอื่น ๆ แสดงว่าไชยาอยู่ในอาณาจักรศรีวิชัย แต่จะเป็นเมืองหลวงหรือไม่นั้น ยังเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันอยู่เสมอ
- ศิษย์** ครั้งนั้น ถือพระพุทธรูปศาสนาลัทธิหินยานหรือมหายานกันแน่ครับ เพราะพระพุทธรูปเป็นแบบหินยานก็มี เป็นพระโพธิสัตว์ก็มี
- อาจารย์** นั่นเป็นเรื่องยาว ไว้มีเวลาฉันจะเล่าให้ฟัง ฉันนะนี่ก็อยากจะลงไปเที่ยวไชยาสักที แต่เวลายังหาทำยายากเต็มที
- ศิษย์** ฟรุ้งนี่ก็เป็นวันอาทิตย์ แล้ววันจันทร์ก็เป็นวันเด็ก หยุดราชการงละครับ สองวันไปไม่พอหรือครับ
- อาจารย์** เออ เห็นจะพอ วันอังคารก็กลับมาถึงกรุงเทพฯ ว่าแต่เธอจะไปกับฉันใหม่ละ ถ้าฉันไปฟรุ้งนี้
- ศิษย์** ไปซิครับ ผมสู้เต็มที่เลย แล้วเราจะไปอยู่ที่ไหนครับ
- อาจารย์** ฉันมีญาติอยู่ที่ชุมพร พอจะไปอาศัยบ้านเขาค้างอยู่สักคืนหนึ่งได้ นี่นะ ถ้าเราจะลงไปเที่ยวไชยาเราต้องออกเดินทางฟรุ้งนี้เข้าโดยทางรถไฟขบวนธนบุรี-ชุมพรนะ นั่งชั้น 3 ไปก็ได้ จะได้พุนทรัพย์หน้านี้คนไม่ค่อยแน่นดอก ตกงใหม่ละ
- ศิษย์** ตกงครับ
- อาจารย์** ถ้างั้น ฟรุ้งนี้เข้าเธอไปพบฉันที่สถานีบางกอกน้อยเวลาย่ำรุ่งครึ่งได้ใหม่ละ
- ศิษย์** ได้ซิครับ สถานีบางกอกน้อย เวลย่ำรุ่งครึ่งครับ
- (เพลงคั่น)
- (เสียงรถไฟแล่นดังกอนแล้วค่อย ๆ เบาลง ๆ)
- ศิษย์** แหม อาจารย์ครับ เดินทางหน้าฝนสบายนะครับ อากาศก็เย็นสบาย ฝนก็ไม่ยักตก ภูมิประเทศก็งาม มองไปทางไหนเขียวชอุ่มชุ่มชื้นนัยน์ตา คนก็ไม่แน่นถูกอย่างที่อาจารย์ว่าจริง ๆ เรามารถเร็ว นั่งชั้น 3 อย่างนั้นนอกจากพุนสดางค์แล้ว ยังเห็นอะไร ๆ ซึ่งถ้ามารถด่วนไม่เห็นอีกด้วย
- อาจารย์** นั่นนะซี ถ้ามารถด่วนจะถึงแถวนี้ตอนดึก นี่อีกประเด็ยเราก็จะถึงบางสะพานใหญ่ ต่อจากบางสะพานใหญ่ไป ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงเล็ก ๆ แปลกตากว่าที่อื่นเพราะไม่ใช่ป่ารก เป็นพุงหญ้า มองดูราบรื่นสบายตาดี
- ศิษย์** อาจารย์ครับ โปรดเล่าเรื่องศรีวิชัยอีกซิครับ

อาจารย์ เรื่องศรีวิชัยนี่นะ ฟังจะรู้จักกันขึ้นเมื่อไม่ถึง 40 ปีมานี้เอง มีศาสตราจารย์คนหนึ่งชื่อเซเดช ซึ่งเคยทำงานอยู่ที่หอสมุดของเรานี้เองไปแปลศิลาจารึกที่มาจากบริเวณไชยาเข้า ได้ความว่า พระเจ้าศรีวิชัยโปรดให้สร้างพระสถูปขึ้นสามองค์เมื่อ พ.ศ. 1318 คือเมื่อประมาณ 1200 ปีมาแล้ว แล้วก็มีการยกพระเกียรติดีย้ายตามเคย แต่ถึงกระนั้นก็สำคัญสำหรับเรา เพราะศิลาจารึกอันนั้น บอกให้เราในสมัยนี้รู้ว่าเคยมีราชอาณาจักรศรีวิชัยอยู่แถวนั้นเมื่อกว่าพันปีมาแล้ว เมื่อเอาเนื้อความ มาผสมกับจดหมายเหตุของจีนอี่จิงเข้า เราก็เลยได้รู้เรื่องศรีวิชัยมากขึ้นเพราะจีนอี่จิงผู้นี้กล่าวถึง ประเทศชิลิโฟซิ ซึ่งสันนิษฐานกันว่าคงจะเป็นศรีวิชัยนั่นเอง

ศิษย์ จีนคนนั้นเขาเขียนบอกอะไรไว้บ้างครับ เขาว่าชิลิอะโรนั้นซึ่งสันนิษฐานกันว่าเป็นศรีวิชัยอยู่ที่ไหนแน่
อาจารย์ เขาก็ไม่ได้บอกไว้ชัดว่าชิลิโฟซิอยู่ที่ไหนแน่ เรื่องภูมิศาสตร์กับคนครั้งกระโน้นต้องยกไว้ เอาแน่ไม่ได้ ก็ดูแต่คอลัมน์บัพชิต เขาลงเรือใบตั้งใจจะไปเมืองจีนแท้ ๆ กลับไปเจอเอาทวีปใหม่คืออเมริกา เข้า (หัวเราะ) จีนอี่จิงนี้เขากล่าวถึงเมืองชิลิโฟซิว่า อยู่ระหว่างเมืองจีนกับเมืองอินเดียเท่านั้นเอง แล้วก็ว่าเมืองชื่อชิลิโฟซินับถือพระพุทธศาสนาแบบหินยาน

ศิษย์ อ้าว ถ้าอาณาจักรศรีวิชัยนับถือพระพุทธศาสนาแบบหินยาน ทำไมถึงเจอรูปอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นของมหายานล่ะครับ

อาจารย์ ก็เพราะเมื่อแรกเป็นหินยาน ตามที่จีนอี่จิงเขียนไว้ ครั้งต่อมาเปลี่ยนเป็นมหายาน จึงมีพระรูปพระโพธิสัตว์และพระพิมพ์แบบมหายานเยอะแยะแถวไชยา เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาเช่นนี้แหละถึงได้พบพระหลายแบบ

ศิษย์ อ้อ อย่างนี้นี่เอง ผมสงสัยมานานแล้ว ฟังจะเข้าใจเดี๋ยวนี้เอง เออ อาจารย์ครับเราจะถึงชุมพรกี่โมงครับ

อาจารย์ คำ ๆ สักหุ่่ม 35

ศิษย์ แล้วเราจะไปไชยาเมื่อไหร่ล่ะครับ

อาจารย์ พรุ่งนี้แต่เช้า โมงครึ่งขึ้นรถไฟออกจากชุมพรก่อนเที่ยงก็ได้เที่ยวเมืองไชยา

(เพลงคั่น)

ศิษย์ แหมอาจารย์ครับ เมืองไชยานี้สถานีรถไฟเล็กนิดเดียวนะครับ เหมือนตำบลอะไรธรรมดา ๆ เท่านั้นเอง อ้อ ดูซิครับ ตลาดก็ไม่เห็นค่อยมีอะไร

อาจารย์ เขาไม่ได้มาดูตลาดกันนี่นา จะมีอะไรหรือไม่มีอะไรก็ช่างเป็นไร เรายังไปดูของโบราณกันดีกว่าที่ ๆ จะดูมีมากแต่เวลานี้น้อย ดินนี้สักห้าหุ่่มก็จะต้องขึ้นรถด่วนกลับกรุงเทพ ฯ แล้วไม่มันเสียงาน

ศิษย์ เราจะไปไหนกันก่อนล่ะครับ

อาจารย์ ไปวัดพระธาตุเลยดีไหม

ศิษย์ ใต้ปะดะดีล่ะครับ แต่จะไปยังงั้ล่ะครับ

- อาจารย์** ไปได้ซิหน้า แผนทีของฉันมี แล้วเราเที่ยวถามเขาไป
- ศิษย์** ผมหมายความว่าเราจะใช้พาหนะอะไรล่ะครับ จะย่ำต๊อกไปอย่างนี้แหละหรือครับ รถสามล้อทั้งเมืองผมเห็นมีอยู่คันเดียว แต่เห็นผู้หญิงนั่งจากสถานีไปโน่นแล้ว รถยนต์ก็ไม่เห็นมี ถนนก็ไม่เห็นเป็นถนน เป็นทางยังกับทางเกวียน และเป็นตมแดง ๆ ไปทั้งนั้น รองเท้าของผมไม่เป็นรองเท้าคู่เดิมเสียแล้วล่ะครับ
- อาจารย์** เออ เธอนี่ เป็นชาวกรุงแท้ทีเดียว ไปถึงไหนก็คิดแต่จะนั่งรถนั่งรา มาอย่างนี้มันก็ต้องเดิน เอาชีนากลับอะไรกับโคลนแดง ๆ อย่างดีก็เข้าม้ตัวเล็ก ๆ ที่เขาใช้ขนของพวกนี้ไงล่ะ หรือไม่ก็เขารถถีบหรือขอยืมรถถีบเขา แน่ที่ชั้นล่างของสถานีตำรวจ มีรถถีบหลายคัน ฉันจะลองไปขอยืมสัก 2 คันสำหรับเราขึ้นไปเที่ยวนะ
- ศิษย์** ครับ (นั่งไปเป็นครู่) เวิร์กกรรมแท้ ๆ เมืองนี้โคลนทั้งนั้น รถถีบเราก็อึดไม่ค่อยแข็งแรงเสียด้วยนา แล้วยังต้องขี่ไปตามถนนและ ๆ สิ้นไปสิ้นมา มีหัวลงไปนั่งจมโคลน ดายจริง อาจารย์ขอยืมรถถีบจากสถานีตำรวจได้สองคันแล้วล่ะ ทำต้องรีบไปช่วยจุง
(เพลงคั่น)
- อาจารย์** โอ้โฮ กางเกงของเธอทำไมเปื้อนมากนักละ
- ศิษย์** ก็ผมขี่รถถีบสิ้นตกลงไปในโคลนไม่รู้ว่ากี่หนนี่ครับ แต่ก็สนุกจ้ะครับ เมื่อกี้ผมสิ้นจากถนนตกลงไปในนาข้างทางทั้งรถถีบ เศราะห์ดีผมยังตัวไว้ทัน ไม่งั้นจำเข้าลงไปนั่งจมโคลนทั้งตัวเลยคร้บ ตำรวจที่นี่ใจดีจ้ะครับที่ให้เราขอยืมรถถีบ ... นี้เมื่อไหร่จะถึงล่ะครับ
- อาจารย์** จวนแล้วล่ะ นี่ไงละวัดพระธาตุ พระธาตุองค์นี้ก็ไม่ใหญ่โตอะไร แต่น่าดูนักเพราะยังอยู่ในรูปร่างเดิมเหมือนเมื่อ 1200 ปีมาแล้ว ไม่มีผู้ศรัทธามาสรางปกคลุม หรือเปลี่ยนรูปร่างจากเดิมมากมายนักอย่างสถานที่โบราณบางแห่ง
- ศิษย์** เอ พระธาตุแบบศรีวิชัยนี่ผมว่างามดินะครับ เป็นรูปสี่เหลี่ยม ทุกด้านมีมุขยื่นออกไป เหนือมุขทุกมุขมีหน้าบันหินสลักอย่างประณีตเหมือนปราสาทเขมรอย่างที่เราเคยเห็นในรูปปั้นแหละ
- อาจารย์** เหนือข้างสังเกตสังกาพอใช้ ดูซิ ช่วงบนนั่นนะ ถูกส่วนสกัดที่เหลือเกิน เป็นสี่เหลี่ยมสามชั้นลดเรียวขึ้นหายอด ยอดเองนั่นก็เป็นรูประฆังอย่างผอมสูง
- ศิษย์** เออแน่ะ มองดูรูปเงาในแดด เหมือนรูปสามเหลี่ยมสูงตั้งอยู่บนรูปสี่เหลี่ยมนะครับ
- อาจารย์** นั่นนะซี แล้วดูอิฐซี เขาฝนอิฐเสียเรียบทุกแผ่นเที่ยว แล้วก็ก่อสร้างโดยไม่ใช้ปูนสอเลย อิฐทั้งหมดติดกันแน่นเหมือนเป็นก้อนหินใหญ่ก้อนเดียว ฝีมือประณีตมากทีเดียว เดี่ยวเราเข้าไปดูพิพิธภัณฑ์เสียหน่อยนะ แต่ของเอก ๆ จากที่นี่ท่าจะไปอยู่กรุงเทพฯ ๑ เสียเกือบหมดแล้วกระมัง เออ เธอดูข้างนอกนี่ซีมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ 3 องค์ แล้วมีข้างหมอบ มีศิวลึงค์ ทุก ๆ อย่างทำด้วยศิลาแดง ซึ่งต่อมาจากเขาลูกหนึ่งอยู่ใกล้แถวนี้เองทั้งนั้น

ศิษย์ ต่อจากพิพิธภัณฑน์ เราจะไปดูอะไรอีกไหมครับ
อาจารย์ ไปอีกซี ไปวัดเวียง ซึ่งเป็นวัดที่ได้พระพุทธรูปขนาดปรกที่เราไปดูกันที่พิพิธภัณฑน์ในกรุงเทพฯ ๗ เมื่อก่อนขึ้นโง๊ะ แล้วก็ไปวัดหลง ได้ยินว่ามีฐานพระเจดีย์อยู่แต่ยังไม่มีใครขุด สองวัดนี้เป็นวัดเก่าซึ่งเราคงไม่ได้เห็นอะไรมากนัก แต่ก็น่าจะไปดูเสียหน่อยไหน ๆ ก็มาทั้งทีแล้ว แล้วก็ไปวัดแก้วซึ่งเดี๋ยวนี้เปลี่ยนชื่อใหม่เก๋ทีเดียว ชื่อว่า วัดรัตนาราม มีเจดีย์องค์ใหญ่แบบศรีวิชัยอยู่ที่นั่น คงจะน่าดู

(เพลงคั่น)

อาจารย์ นี่โง๊ะวัดแก้ว เออเนาะ เจดีย์ที่วัดนี้รูปร่างคล้ายวัดพระธาตุนะ

ศิษย์ ครับ ชั่วแต่ใหญ่กว่าและสูงกว่า

อาจารย์ เออ นี่เนาะเธอ ฉันมีรูปถ่ายของเจดีย์นี้ซึ่งถ่ายเมื่อ 30 ปีมาแล้ว เราเอามาลองเทียบกับเจดีย์เดี๋ยวนี้นี้ดูดีกว่า อ้าว แล้วกัน ชุ่มประตู่ช่างขวาหายไปไหนเสียล่ะ ในรูปเห็นรอยร้าวอยู่ในอิฐ นี่ทำจะพังลงไปกองอยู่ในหญ้ารก ๆ นั่นกระมัง

ศิษย์ อาจารย์ครับ อะไร ๆ ที่พังลงมา ก่ออิฐโบกปูนทับเสียใหม่ไม่ดีหรือครับ จะได้เป็นของใหม่สวยงามมองดูจะได้ไม่เลอะเทอะหักพังอย่างนี้

อาจารย์ โอ้ย โอ้ย อย่าเลยพ่อคุณ ขอเสียที่ ไม่มีใครในโลกเขาทำอย่างเธอแนะนำนี้ดอก ของเก่าถ้าจะซ่อมใหม่ก็ต้องเพียงให้คงรูปอยู่ โดยไม่เอาของใหม่มาบังของเก่า ถ้าอยากจะทำใหม่ก็สร้างใหม่ให้สนุกไปเลย แต่อย่าไปสร้างทับของเก่าเข้าเป็นอันขาด เพราะเป็นการทำลายของเก่า คนมีความรู้เขาไม่ทำอย่างนั้นเป็นอันขาด ขอให้เธอจำไว้

ศิษย์ อย่างนั้นหรือครับ หลังจากวัดแก้วนี้แล้วเรากลับไปตลาดไปหาอะไรรับประทานรองท้องกันเสียที่ท่าจะดี ผมหมดแรงแล้ว เมื่อยจัง เหนื่อยด้วย

อาจารย์ อะไร นี่นะเพิ่งเริ่มต้นเท่านั้นนะ เรายังมีแหล่งสำคัญอีกแห่งหนึ่งที่จะต้องไปให้ได้ ถ้าเธอเมื่อย เธอเหนื่อย เธอก็ไม่ต้องไป พักอยู่แถวนี้ก็แล้วกัน เพราะถ้าไปเธอจะต้องย่ำโคลนลุยน้ำไปไกลถึงท่าหรือหกกิโลเมตร

ศิษย์ เวิร์กกรรม ผมเห็นจะขอตัวละครับ

อาจารย์ ตามใจเถอะ นี่ก็เกือบบ่ายสองโมงแล้วเราไปหาร้านอาหารอะไรกินท่าจะดี แล้วถึงค่อยคิดเรื่องไปสวนโมกข์

ศิษย์ ไปไหนนะครับ

อาจารย์ ไปสวนโมกข์พลาราม ไปนมัสการท่านพุทธทาสภิกขุนะซี

ศิษย์ (พูดอย่างตื่นเต็น) ถ้างั้นผมไป ผมไปครับ ย่ำน้ำลุยโคลนก็ทีโล ๆ ยอมทั้งนั้น

(เพลงคั่น)

อาจารย์ ว่ายังงัยเธอ ไปสวนโมกข์ เดินย่ำน้ำเข้าไปสองชั่วโมง ขากลับอีกสอง ยังจ้ออยู่กรุงเทพฯ ๗ ปีหนึ่งก็ไม่ได้เดินมากเท่านี้ จริงไหม

- ศิษย์** จริงครับ แต่ผมไม่เหนื่อยล้าสักนิด ไม่นึกเลยในชีวิตว่าจะได้พบสิ่งที่ไม่เคยนึกว่าจะมีจริงในโลกปัจจุบันนี้
- อาจารย์** นั่นนะซี สวนโมกข์เป็นสถานที่สงบสงัด ฉันทว่าที่อย่างนี้แหละที่เป็นความหมายอันแท้จริงของคำว่า อารามในสมัยพุทธกาล โมกขพลาารามก็คือสวนซึ่งเป็นกำลังใจให้พ้นทุกข์
- ศิษย์** แหม ผมชอบทุกอย่างในสวนโมกข์เลยครับอาจารย์ ภูมิประเทศเป็นป่าเป็นเขาซึ่งงดงามตามธรรมชาติ ภูมิทัศน์โดยรอบ อาหารน้ำไหล ศาลาแสดงธรรมและความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่วุ่นวาย ผมรู้สึกว่ายอย่างนี้สิ่งนี้จะเหมาะสำหรับผู้ที่ตั้งใจเรียนธรรมะ
- อาจารย์** ไม่ใช่แต่เรียนเท่านั้น ปฏิบัติด้วย การปฏิบัตินี้แหละที่สำคัญ อยู่กรุงเทพฯ นะพอจะเรียนได้ แต่จะปฏิบัติด้วยนั้นยากนัก เธอสังเกตหรือเปล่า ท่านพุทธทาสนั่น เป็นที่รู้จักกันว่าท่านฉันทเอกา แล้วจำวัดก็น้อย แต่กระนั้นท่านก็สมบูรณ์ ผิวพรรณของท่านเปล่งปลั่งเพราะผลของการปฏิบัติธรรมของท่าน
- ศิษย์** ท่านกรุณาต่อเรามากนะครับ อุตส่าห์พาชมเขามาชมสวนด้วยตนเอง พาไปดูห้องหนังสือของท่านซึ่งจัดใหม่
- อาจารย์** หนังสือของท่านเป็นหนังสือดี ๆ ทั้งนั้น ทั้งไทยทั้งอังกฤษ สันสกฤตบาลี แล้วท่านยังกรุณาฉายภาพ เล่าเรื่องไปอินเดียของท่านให้เราดูอีกเล่า เสียตายเหลือเกินเรามีเวลาน้อย ไม่งั้นเราคงจะได้เรียนรู้จากท่านอีกมาก
- ศิษย์** ความกรุณาของท่านมีแก่เรามากมายเหลือเกินนะครับ ถ้าท่านไม่ให้คนถือตะเกียงเจ้าพายุนำทางมาส่งเราถึงสถานี ผมว่าเราตกรถไฟแน่ ๆ ทีเดียวนี่ มืด ๆ แฉะ ๆ อย่างนี้ใครจะหาทางกลับจากสวนโมกข์ถูก
- อาจารย์** นั่นนะซี ที่เรากะไว้มันผิดไปหมด เราตั้งใจว่ากินข้าวกลางวันแล้วก็จะตรงไปสวนโมกข์ ฝนเกิดตกไม่ลืมหูลืมตา กว่าจะหายก็กว่าบ่ายสี่โมง
- ศิษย์** กว่าเราจะออกเดินทางก็ตั้ง 5 โมงแล้วนี่ครับ บุกโคลนย่ำน้ำไปตามทุ่งนา แล้วขึ้นเนินลงห้วยไปตั้ง 5-6 กิโลเมตร ไม่ใช่เล่นนี่ครับ
- อาจารย์** นั่นนะซี นี่ 5 ทุ่มพอดี เอ อีกสักครู่รถไฟก็คงจะมา เออ ว่าแต่เรายังไม่ได้กินข้าวเย็นเลย สิ่งสุดท้ายที่ตักถึงท้องก็คือโอเลี้ยงถ้วยหนึ่ง ก่อนเราออกเดินทางไปสวนโมกข์ เธอหิวไหม
- ศิษย์** เออ ดูเถอะครับ ผมเอิบอิมใจที่ได้ไปนมัสการท่านพระพุทธทาสภิกขุที่สวนโมกข์เสียจนลืมหิว อาจารย์ล่ะครับ
- อาจารย์** ฉันทลืมนึกถึงอาหารเหมือนกัน ฟังนี่ออกเตี๋ยนี่เองว่าย่างไม่ได้กินข้าวเย็น แต่ไม่หิวดอก
- ศิษย์** ถ้าเกิดหิวขึ้นมากก็โปรดเสียบยงได้นี่ครับ เรากลับรถด่วน กลัวอะไร
- อาจารย์** รถเสียบยงที่ไหนจะเปิดอยู่จนปานนี้ล่ะ แต่การเที่ยวไชยาและสวนโมกข์ของเราในวันนี้ ถึงจะอดอาหารเย็นก็คุ้ม อยากรู้ว่าแต่อดเพียงมือเดียวเลย ต่อให้สักสี่มือฉันทก็ว่าคุ้ม จริงไหม

ศิษย์ จริงครับ เป็นการเที่ยวที่พิเศษที่สุดเลยครับ ได้ทั้งความรู้ ทั้งความสุข แล้วยังอึ้งใจ
อาจารย์ อึ้งใจเสียจนลืมทิวข้าว (ทั้ง 2 คนหัวเราะ) แน่ะ รถด่วนมาพอดี (เสียงหวูดรถไฟแต่ไกล) พอขึ้น
 รถเราก็นอนเลย พอตื่นขึ้นเช้าก็เกือบถึงบ้านแล้ว (เสียงรถไฟใกล้เข้ามาทุกที)

คำอธิบาย

1. บทละครเรื่องเที่ยวเมืองไชยานี้เป็นนิพนธ์ของ ว. ณ ประมวลมารค (พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิภาวดี
 รังสิต) ออกอากาศรายการวิทยุปริทัศน์ ณ สถานีวิทยุศึกษา พ.ศ. 2504 เป็นบทสนทนายระหว่างศิษย์กับ
 อาจารย์ เกี่ยวกับความรู้เรื่องเมืองไชยา
2. การเขียนบทละครวิทยุต่างจากการเขียนนวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทละครโทรทัศน์ เพราะผู้ฟังมองไม่เห็น
 ท่าทางของตัวละครเหมือนในบทละครโทรทัศน์ และไม่สามารถติดตามคำบรรยายได้เหมือนในนวนิยาย
 ฉะนั้นผู้ทำบทละครวิทยุจะต้องมีความสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจจากปฏิกิริยาของตัวละครโดยอาศัยคำพูด
 ในขณะที่เดียวกันต้องให้คำพูดนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นการจงใจที่จะอธิบาย

3. ศัพท์และสำนวน

สำริด

โลหะผสมหลายชนิด จะประกอบด้วยโลหะชนิดใดขึ้นอยู่กับเนื้อที่ต้องการ
 ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยทองแดง ดีบุก เงิน ทองเหลือง

ศรีวิชัย

ความรู้เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัยยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหลาย ๆ แห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ศูนย์กลางที่แน่นอนของอาณาจักร ในสถานะความรู้
 ปัจจุบัน นักวิชาการเชื่อกันว่า ดินแดนที่ขนานนามกันว่าอาณาจักรศรีวิชัยนั้น
 คือบริเวณเกาะสุมาตราทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ (บริเวณรอบ ๆ ปาเล็มบัง)
 และอาจมีปาเล็มบังเป็นศูนย์กลางอาณาจักร ราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 ศรีวิชัยดู
 เหมือนจะมีอิทธิพลควบคุมเมืองท่ารอบ ๆ ช่องแคบมะละกา และเป็นศูนย์กลาง
 ของการค้าระหว่างดินแดนฝั่งมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ หลักฐานทาง
 โบราณคดีที่ถือกันว่าเป็นของศรีวิชัยมีปรากฏอยู่ในบริเวณคาบสมุทรมลายู ซึ่ง
 อาจรวมถึงบริเวณที่เป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและตะกั่วป่า
 ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีนักวิชาการบางท่านตั้งสมมุติฐานว่าศูนย์กลางของศรีวิชัย
 อาจอยู่บนคาบสมุทรมลายูก็ได้ เชื่อกันว่าอาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลงในต้นคริสต์
 ศตวรรษที่ 11

หาทำายาก

เป็นสำนวน หมายถึง อัดคัต, ไม่ค่อยมี ประวัติของสำนวนคือ ปกติต้นไม้ใบ
 หญ้าทั้งปวงยอมใช้ทำยาได้ทั้งนั้น ต้นไม้อะไรไม่มีคุณประโยชน์ ใช้ทำยาไม่ได้
 ดูเหมือนจะไม่มีเลย ฉะนั้นสำนวนนี้จึงแสดงความหมายไปทางความหายาก
 ทำนองไม่ค่อยมี หรืออัดคัต เป็นสำคัญ

จีนอี่จิง	หมายถึงหลวงจีนอี่จิง เป็นภิกษุจีน มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 635 - ค.ศ. 713 ท่านบวชเป็นสามเณรในพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อ ค.ศ. 671 ท่านได้จาริกโดยทางเรือเพื่อไปสืบทอดธรรมและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในอินเดีย หลวงจีนอี่จิงเดินทางกลับประเทศจีนเมื่อต้น ค.ศ. 689 แต่ในปลายปีนั้นก็เดินทางกลับมาสืบทอดธรรมอีก และได้เดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนเมื่อ ค.ศ. 695 รวมเวลาที่ท่านเดินทางและพำนักอยู่ที่อินเดียและเกาะสุมาตราเป็นเวลานานถึง 25 ปี เส้นทางจาริกของท่าน ได้แวะตามสถานที่ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายแห่ง และท่านได้จัดบันทึกการเดินทางที่มีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ยุคต้น ๆ ของภูมิภาคนี้ไว้
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร	พระโพธิสัตว์องค์หนึ่งในพุทธศาสนาหายาน เป็นผู้ช่วยเหลือในกิจกรรมของพระอมิตาภพุทธเจ้า นามของพระโพธิสัตว์องค์นี้ แปลว่า พระผู้เป็นเจ้าของลง (จากเบื้องบน) หมายถึง การมองความเป็นไปของสัตว์โลก พระโพธิสัตว์องค์นี้ถือกันว่าเป็นผู้มีความเมตตาสูง เป็นผู้พิทักษ์รักษาศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน การนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแพร่หลายในธิเบตและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงพบรูปเคารพในแถบนี้จำนวนมาก ในจีนและญี่ปุ่นเรียกพระกวนอิมหรือกวนยिन เป็นพิเศษ
ปางมารวิชัย	ปาง (หรือท่า) หนึ่งในพระพุทธรูป พระหัตถ์ข้างซ้ายจะหงายอยู่บนพระเพลา (ตัก) ข้างขวาวางคว่ำกดพระขานู (เข่า) นิ้วพระหัตถ์ทั้งห้าชี้ลงเบื้องต่ำ
ปางสมาธิ ย่ำรุ่งครึ่ง	ปาง (หรือท่า) หนึ่งในพระพุทธรูป พระหัตถ์หงายซ้อนกันอยู่บนพระเพลา 6.30 น.
หน้าบัน	หน้าจั่วของโบสถ์วิหาร พระที่นั่ง
ศิวลึงค์	เครื่องหมายแทนองค์พระศิวะ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ การเกิดเป็นที่นับถือของผู้ที่ถือศาสนาฮินดู ไศวนิกาย (นิกายที่นับถือพระศิวะเป็นใหญ่) และแพร่หลายมาถึงแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศิวลึงค์นี้มักทำเป็นสามตอน ตอนฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมหมายถึงพระพรหม ตอนกลางเป็นรูปแปดเหลี่ยมหมายถึงพระวิษณุหรือพระนารายณ์ ตอนบนเป็นรูปกลมหมายถึงพระศิวะ
ฉันเอกา	รับประธานมือเดียว (ใช้สำหรับภิกษุและสามเณร)
จำวัด	นอน (ใช้สำหรับภิกษุและสามเณร)
กฐินสันโดษ	คำว่า สันโดษ สร้างจากรูปศัพท์สันสกฤต ส + ตฺษ แปลว่า ยินดีพร้อม หมายถึงความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภ ไม่กระวนกระวายอยากได้สิ่งของผู้

อื่น หรือกระวนกระวายอยากมีอยากเป็นเทียมเท่าผู้อื่น

กุฏิสันโดษ มีความหมายว่า ตั้งตนอยู่แต่ผู้เดียวไม่สูงส่งกับผู้อื่น มีความพอใจเฉพาะของตนเท่านั้น

ตะเกียงเจ้าพายุ

เป็นตะเกียงแบบที่นำสมัยแบบแรกที่ได้ดัดแปลงมาจากตะเกียงโบราณ เพราะตะเกียงโบราณใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันที่หีบจากพืช แต่ตะเกียงเจ้าพายุเป็นตะเกียงรุ่นแรกที่ใช้ น้ำมันก๊าด และใช้ลมสูบไปที่ไส้ซึ่งเป็นวัสดุเคมีชนิดหนึ่ง ทำให้เกิดแสงสว่างมากกว่าตะเกียงธรรมดาหลายสิบเท่า การสูบลมอย่างเต็มที่ทำให้มีกำลังช่วยการลุกไหม้ เหมือนกำลังแรงของพายุ จึงเรียกกันว่า ตะเกียงเจ้าพายุ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 ตอบคำถามหรือสนทนาในเรื่องต่อไปนี้ เช่น
 - 1.1.1 ศิษย์มาพิพิธภัณฑท์ทำไม
 - 1.1.2 อาจารย์มาพิพิธภัณฑท์ทำไม
 - 1.1.3 ทำไมพระพุทธรูปขนาดปรกในท้องสำริดที่ได้จากไชยาจึงดูแปลกกว่าพระพุทธรูปขนาดปรกทั่ว ๆ ไป
 - 1.1.4 นั่งรถชั้น 3 คืออย่างไร
 - 1.1.5 จีนเรียกอาณาจักรศรีวิชัยว่าอย่างไร
 - 1.1.6 เมื่อไปถึงไชยา ลูกศิษย์และอาจารย์ไปที่ไหนกันบ้าง
 - 1.1.7 วิธีซ่อมของเก่าที่ถูกต้องควรทำอย่างไร

ฯลฯ
- 1.2 เขียนสรุปและแสดงความคิดเห็นเรื่องเมืองไชยา (อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี) โดยอาศัยข้อมูลจากบทละครวิทยุเรื่องเที่ยวเมืองไชยา หรือจะไปหาข้อมูลจากที่อื่นมาเพิ่มเติมก็ได้
- 1.3 นำเรื่องสั้นที่ท่านชอบสักเรื่องหนึ่งมาแต่งแปลงเป็นบทละครวิทยุ

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 ไปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อดูรูปหล่อพระอวโลกิเตศวร พระนาคนปรก พระพุทธรูปมารวิชัย ศิวลึงค์ ตามบทละคร แล้วเขียนสรุป ถ้าไปไม่ได้ ครูอาจจะหารูปให้นักเรียนดู แล้วให้เขียนสรุป
- 2.2 รวบรวมภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุในเมืองไชยา ทำสมุดภาพไว้
- 2.3 อ่านหนังสือที่ท่านพุทธทาสภิกขุแต่งสัก 2-3 เล่ม แล้วสรุปข้อสำคัญในคำสอนของท่านเป็นข้อ ๆ

2.4 ให้นักเรียนค้นคว้าลักษณะของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ สัก 2-3 ปาง แล้วให้เขียนบรรยายลักษณะพิเศษของพระพุทธรูปปางนั้น ๆ

2.5 ให้นักเรียนกระทำกิจกรรมกลุ่ม โดยแสดงบทละครวิทยุจากเนื้อหานี้

ฯลฯ

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. ความสามารถในการสรุปข้อความจากการอ่าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 1.1 ความสามารถเก็บประเด็นสำคัญจากเรื่องที่อ่าน
 - 1.2 ความสามารถในการใช้ความคิดและเหตุผลต่อประเด็นสำคัญ
2. ความสามารถในการเขียนบทละครจากเรื่องสั้น โดยพิจารณาตามเกณฑ์ต่อไปนี้
 - 2.1 ข้อความเป็นขั้นตอนเหมาะสมได้ตรงตามวัตถุประสงค์
 - 2.2 การใช้ภาษาชัดเจน สื่อความหมายได้ถูกต้อง
 - 2.3 สะท้อนความคิดออกมาในรูปแบบของบทละครได้น่าสนใจ ชวนคิดและติดตาม
 - 2.4 เขียนหนังสือสวยงาม สะอาด ชัดเจน รู้จักแยกหัวข้อ ย่อหน้า เว้นวรรคตอน จัดรูปให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

บทเรียนที่ 10
โรคพิษสุนัขบ้า¹
เวลา 1 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. อ่านแล้วสรุปใจความพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นได้
2. เขียนบทความสารคดีทางวิชาการได้

บทอ่าน

โรคพิษสุนัขบ้า

นายสัตวแพทย์ ดร.ถวิล เจริญศิริสุทธิกุล

ท่านเคยพบปัญหาแบบนี้ไหม และถ้าพบ ท่านจะทำอย่างไร

“คุณหมอคะ ลูกชายของดิฉันถูกสุนัขที่บ้านกัด ลูกดิฉันจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้าไหมคะ”

“คุณหมอคครับ วันนี้สุนัขที่ผมเลี้ยงไว้ซึ่มไป เจ้าดำไม่ยอมกินข้าวเลย มันจะเป็นบ้าไหมครับ”

“คุณหมอ ผมไปโรงเรียนถูกสุนัขของใครไม่รู้จับบ่นองเอา แล้วมันก็วิ่งหนีไป มันเป็นบ้าหรือเปล่าครับ แล้วผมจะเป็นบ้าไหม ฮือ ๆ ๆ ...”

“คุณหมอคะ เจ้าเหมียวซึ่มไป หนูบ่นองข้าวมันเลยชวนหนู เจ้าเหมียวเป็นบ้าหรือเปล่าคะ”

ฯลฯ

ข้อความเหล่านี้ถ้าท่านได้ยิน ได้อ่าน หรือเป็นผู้ถูกถาม คำตอบของคำถามเหล่านี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ท่านแน่ใจไหมว่าจะเป็นผู้ให้คำตอบได้ถูกต้อง ถ้าท่านอ่านต่อไป บางทีท่านอาจเป็นผู้ให้คำตอบเหล่านี้ได้

ในสังคมไทยบ้านเรา จะเห็นได้ว่าเกือบทุกครัวเรือนไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหลวงหรือสังคมชาวชนบท สุนัขและแมวเป็นสัตว์เลี้ยงประจำบ้านที่คู่มาอยู่กับคนเรานานแล้ว และโดยเฉพาะในวัด อารามต่าง ๆ จะพบว่า แทบทุกวัดจะมีสุนัขและแมวอยู่เสมอ อาจเป็นเพราะคนไทยมีนิสัยรักและเมตตาสัตว์เลี้ยงกระมัง

สุนัขนั้นเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีชื่อเสียงเกียรติประวัติในทางด้านความซื่อสัตย์ รักเจ้าของ จนกระทั่งมีอนุสาวรีย์ไว้หลาย ๆ แห่งในโลกนี้ สำหรับบ้านเรา ถ้าใครเที่ยวจังหวัดนครปฐมที่พระราชวังสนามจันทร์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสร้างอนุสาวรีย์ย่าเหล เพื่อระลึกถึงสุนัขชื่อ “ย่าเหล”

¹ถวิล เจริญศิริสุทธิกุล “โรคพิษสุนัขบ้า” เรื่องน่ารู้สำหรับประชาชนเล่ม 6 หน้า 14 - 25

ย่าเหลเป็นสุนัขเกิดในคุก มีลักษณะเฉลียวฉลาด พัสดี¹ ได้ทูลถวาย พระองค์ทรงโปรดมาก² เมื่อย่าเหลถูกลอบยิงตาย พระองค์ทรงอาลัยอย่างมากจึงสร้าง³ อนุสาวรีย์ และทรงประพันธ์⁴ คำกลอนไว้อย่างซาบซึ้ง

“อันตัวเพื่อนเหมือนมนุษย์สุจริต จะผิดอยู่แต่เพียงพูดไม่ได้
แต่เมื่อใครรู้ความในใจ ก็มองดูรู้ได้ในดวงตา”

ยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน สุนัขอาจเป็นเพื่อนที่ซื่อสัตย์ที่สุดก็ได้ และอาจช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานที่ตรากตรำมาตลอดทั้งวัน รวมทั้งช่วยป้องกันทรัพย์สินทั้งเวลากลางวันและกลางคืน เพราะสุนัขมีประสาทสัมผัสดีกว่าของคนมาก โดยเฉพาะหู และจมูก เมื่อต้องการเลี้ยงสุนัขอย่างเพื่อนหรือเป็นยามที่ซื่อสัตย์ละก็ ขอให้เลี้ยงสุนัขให้มีความสุขสมแก่สภาพ และมีจำนวนให้พอเหมาะกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันก็แล้วกัน

ส่วนแมวนั้นก็มีข้อดีอยู่หลายประการ ประจบเอาเซาะเจ้าของเก่งนักทีเดียว แมวมีความนุ่มนวลและน่ารัก โดยเฉพาะคุณสาว ๆ จะรักแมวเป็นพิเศษ นอกจากนี้แมวมินิสัยที่ดื้ออย่างก็คือ คอยช่วยจับหนูให้ ในสมัยก่อนมีคำพังเพยที่นำฟังหลายอย่างเช่น

“กลัวกันยังกับหนูกลัวแมว”

“ใครจะกล้าเอากระพรวนไปผูกคอแมว”

“แมวไม่อยู่หนูร่าเริง”

คำพังเพยเหล่านี้เป็นอุปมาอุปไมย กับสังคมทั่วโลกได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันโดยเฉพาะในเมืองไทยของเรา หนูบางทีตัวโต ขนาดแมวเห็นแล้วยังถอยกรูด ๆ ดีไม่ดีคงมีสักวันที่หนูอาจจะไล่กัดแมว แล้วคนเราจะทำอย่างไร

สุนัขและแมวจึงเป็นสัตว์เลี้ยงที่ปรารถนารักเสมอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ก็มีข้อระวังที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อชีวิตของคนที่รักสัตว์ เพราะมีโรคสัตว์ติดต่อมาสู่คน และเป็นโรคร้ายแรงที่สุดโรคหนึ่ง คือโรคพิษสุนัขบ้า โรคหมาบ้าหรือโรคกลัวน้ำ (Rabies) ถึงแม้ว่าเราจะรู้ว่าโรคนี้มีสุนัขและแมวเป็นพาหะหรือตัวนำโรคมาสู่คน เราเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ข้อที่จะห้ามการเลี้ยงสุนัขกับแมวนั้นรู้สึกจะเป็นข้อยุ่งยากและคงจะทำได้เป็นแน่สำหรับคนรักสัตว์ ปัญญาของคนเราจะหมดภูมิโดยการทำลายชาติพันธุ์ของสัตว์ที่เป็นเพื่อนที่ใกล้ชิดคนเรามากที่สุดได้อย่างไร ยิ่งเฉพาะพวกลูกหลานเด็กเล็กด้วยแล้ว ก็มักจะนับเอาสัตว์เลี้ยงเหล่านี้เป็นสมาชิกของครอบครัวไว้ด้วยทีเดียว ทางที่ดีเราควรมาเรียนรู้โรคพิษสุนัขบ้ากันดีกว่า เพื่อที่จะได้ช่วยกันและขจัดโรคร้ายนี้ให้หมดไปจากบ้านเรา

¹ ตัวสะกดที่ถูกต้องคือ “พัสดี”

² ภาษาที่ถูกต้องควรใช้ “โปรด”

³ ภาษาที่ถูกต้องควรใช้ “โปรดให้สร้าง”

⁴ ภาษาที่ถูกต้องควรใช้ “ทรงพระราชนิพนธ์”

โรคพิษสุนัขบ้า โรคหมาบ้า หรือโรคกลัวน้ำ

เมื่อพูดถึงโรคนี้ทุกคนคงรู้จักกันว่า คนหรือสัตว์ที่ป่วยเป็นโรคนี้ไม่มีโอกาสที่จะรักษาให้หายได้เลย มีแต่ “ตาย” สถานเดียว และคนป่วยหรือสัตว์ป่วยต้องตายอย่างทุกข์เวทนายอย่างแสนสาหัสยิ่ง ถ้าเป็นสิ่งที่รักใกล้ชิดด้วยแล้วก็ยิ่งทรมานจิตใจของผู้เกี่ยวข้องยิ่งขึ้นไปอีก เพราะรู้ว่าจะให้รักษาให้ได้อย่างไรก็ตาม ไม่เกิน 10 วันก็ต้องตายอยู่ดี ที่สำคัญ จากสถิติขององค์การอนามัยโลกได้ทำการรวบรวมรายงานไว้ว่า มีผู้ป่วยตายจากโรคนี้ปีละประมาณ 1,000 คน ในจำนวนนี้เป็นรายงานจากประเทศไทย 300 คน นับได้ว่าประเทศไทยมีผู้ป่วยตายเพราะเป็นโรคพิษสุนัขบ้ามากเป็นอันดับ 2 ของโลก หรือในขณะนี้อาจได้เต้าขึ้นเป็นอันดับหนึ่งแล้วก็ได้กระมัง

สถิติผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

ปี พ.ศ.	จำนวนตาย (คน)	ปี พ.ศ.	จำนวนตาย (คน)	ปี พ.ศ.	จำนวนตาย (คน)
2472	180	2490	126	2508	267
2473	135	2491	68	2509	265
2474	172	2492	142	2510	274
2475	179	2493	177	2511	321
2476	166	2494	187	2512	311
2477	202	2495	216	2513	278
2478	214	2496	227	2514	298
2479	186	2497	278	2515	276
2480	172	2498	271	2516	297
2481	151	2499	239	2517	237
2482	183	2500	293	2518	231
2483	180	2501	233	2519	304
2484	207	2502	181	2520	322
2485	170	2503	256	2521	353
2486	156	2504	208	2522	302
2487	215	2505	244	2523	121
2488	183	2506	282	(ม.ค. - ส.ค.)	
2489	99	2507	251		

กองสถิติสาธารณสุข กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข

สาเหตุของโรค

โรคพิษสุนัขบ้าเกิดจากเชื้อไวรัสซึ่งมีขนาดเล็กมาก ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เชื้อไวรัสกลุ่มนี้จะทำอันตรายโดยตรงต่อระบบประสาทส่วนกลางของทั้งคนและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม แต่ไม่เป็นอันตรายต่อพวกสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ปีก สัตว์ที่พบเป็นโรคนี้นมากที่สุดคือสุนัข จึงเรียกโรคพิษสุนัขบ้า ถ้าเป็นในคนจะแสดงอาการกลัวน้ำ กลัวลม จึงเรียกว่าโรคกลัวน้ำ ส่วนสัตว์อื่น ๆ ที่เป็นรองลงมาคือแมว ในบ้านเรายังพบว่า มีหนูชนิดต่าง ๆ ที่มีเชื้อไวรัสอยู่ในสมอง รวมทั้งพบในค้างคาวบางชนิดด้วย

การติดต่อและแพร่กระจายของโรค

โรคพิษสุนัขบ้าที่เกิดขึ้นในสุนัขทั่ว ๆ ไป เนื่องจากสุนัขกัดคลุกคลีหรือถูกสุนัขป่วยเป็นโรคกัดเอาเชื้อไวรัสซึ่งอยู่ในน้ำลายของสัตว์ป่วยเข้าทางบาดแผลที่ถูกกัด เชื้อนี้ยังสามารถเข้าทางเยื่อเมือกที่ตา หรือปาก และบางทีอาจเกิดจากสัตว์ปกติหายใจเอาเชื้อเข้าไปก็ทำให้เกิดโรคได้

- ในคน ส่วนใหญ่มักเป็นโรคกลัวน้ำในวัยเด็กซุกซน และบุคคลที่มีอาชีพคลุกคลีใกล้ชิดกับสัตว์ เพราะ
- ถูกกัดหรือเลียจากสัตว์ที่ป่วย โดยมากจากสุนัขหรือแมว
 - เล่นคลุกคลีกับสัตว์ที่ป่วย (โดยที่ผู้เป็นเจ้าของไม่ทราบ) จะมีโอกาสติดเชื้อได้มากเช่นกัน เพราะเชื้อสามารถที่จะผ่านเข้าทางผนังเยื่ออ่อนได้ เช่น เยื่อตา เยื่อปาก หรือบาดแผล เป็นต้น
 - ทางลมหายใจ พบไม่บ่อยนัก แต่ก็มีรายงานในคนพบว่า มีผู้ป่วยตายด้วยการรับเชื้อทางนี้ คือผู้ที่ทำงานในถ้ำซึ่งมีค้างคาวที่มีเชื้อโรคนี้อยู่มาก ๆ และพนักงานวิทยาศาสตร์ที่เตรียมวัคซีนป้องกันโรคนี้ การเป็นโรคพิษสุนัขบ้าโดยติดต่อทางการหายใจได้พิสูจน์ในสัตว์ทดลองอีกหลายชนิดพบว่าเกิดโรคขึ้นได้จริง

ระยะฟักตัวของโรค

ระยะเวลาตั้งแต่คนหรือสัตว์ที่ถูกสัตว์ป่วยกัดหรือได้รับเชื้อเข้าไปจนกระทั่งแสดงอาการป่วยของโรคออกมา เรียกว่าระยะฟักตัวของโรค ในสุนัขหรือแมวที่ได้รับเชื้อจะแสดงอาการป่วยภายใน 10 วัน ถึง 6 เดือน ส่วนในคนที่ได้รับเชื้อเข้าไปจะแสดงอาการป่วยในเวลา 15 - 60 วัน หรืออาจนานถึง 6 เดือน และเคยมีผู้ถูกสุนัขบ้ากัดบางรายกล่าวว่า จะแสดงอาการเป็นโรคกินเวลานานถึง 2 ปี

อาการของคนและสัตว์ที่เป็นโรค

อาการในคน หลังจากได้รับเชื้อและผ่านระยะฟักตัวไปแล้วจะมีอาการดังนี้ ระยะแรก ผู้ป่วยจะคันบริเวณที่ถูกกัด หรือปวดขา แม้ว่าแผลจะหายแล้วก็ตาม มีไข้ ปวดศีรษะ ง่วงซึม เบื่ออาหาร บางครั้งมีอาการเวียนอาการนี้กินเวลา 2 - 10 วัน ระยะต่อมามีอาการทางประสาท หายใจถี่ยาวผิดปกติ ตื่นตกใจง่าย สะดุ้งผวา

เมื่อถูกลมหรือมีเสียงดัง กลืนน้ำไม่ลง บ้วนน้ำลายตลอดเวลา มีอาการกลืนน้ำ ประสาทหลอน เพ้อคลั่ง ทุนทุราย ชักเป็นพัก ๆ อัมพาต เข้าชั้นโคม่า ท้ายสุดจะถึงแก่ความตาย ผู้ที่ป่วยเป็นโรคกลืนน้ำจริง ๆ จะไม่มีโอกาสรอดชีวิตได้เลย

อาการในสัตว์ มีแตกต่างกันดังนี้

อาการในสุนัข มีอาการป่วย 3 แบบ คือ

1. แบบชนิดดุร้าย บ้าคลั่ง เริ่มด้วยมีไข้ หงุดหงิด ไม่กินอาหาร เดินพล่าน ทางตก มันจะกัดคนหรือสิ่งของที่ขวางหน้าไม่เลือก น้ำลายฟูมปาก ปากอ้า ลิ้นห้อย ไม่สามารถกลืนอาหารและน้ำได้ เป็นระยะแพร่โรคเป็นอันตรายมาก กินเวลา 3-7 วัน ต่อมาเดินโงงเงง ชัก เป็นอัมพาต และสัตว์ป่วยจะตายหลังแสดงอาการ 4-7 วัน
2. แบบชนิดซึม สัตว์ป่วยชอบนอนแอบตามมุมเงียบ ๆ และมีดี ไม่กินข้าวและน้ำ มีอาการชัก เป็นอัมพาต สัตว์ป่วยจะตายหลังแสดงอาการ 2-4 วัน
3. แบบชนิดผสมคือสัตว์ป่วยมีอาการดุร้ายและซึม สัตว์ป่วยแสดงอาการผิดปกติไม่นาน 2-3 ชั่วโมงก็ตาย

อาการในแมว

อาการในแมวไม่ค่อยชัดเจน ดังนั้นจะเป็นอันตรายต่อเจ้าของมาก ส่วนมากจะหลบนอนในที่มืดและดุร้ายเพิ่มขึ้น มีนิสัยผิดไป เป็นอัมพาตและตาย สัตว์ป่วยจะตายหลังแสดงอาการ 1-7 วัน

ข้อปฏิบัติเมื่อถูกสุนัขบ้าหรือสัตว์อื่นที่สงสัยเป็นบ้ากัด

แบ่งออกได้เป็น 2 กรณีคือ

กรณีที่หนึ่ง เป็นสุนัขจรจัดกัดแล้วหลบหนีไป ให้สังเกตลักษณะอาการของสัตว์เป็นบ้าหรือไม่ ส่วนแผลที่ถูกกัดให้รีบล้างน้ำและสบู่หลาย ๆ ครั้ง แล้วล้างน้ำสะอาด ใส่ยารักษาแผลสด เช่น ยาแดง ทิงเจอร์ ไอโอดีน ทิงเจอร์เมอร์ทีโอเลท หรือ อัลกอฮอล์¹ 70% รีบไปหาแพทย์เพื่อขอคำแนะนำในการฉีดวัคซีนป้องกัน และจะต้องฉีดวัคซีนให้ครบตามที่แพทย์สั่ง จึงจะป้องกันโรคได้

กรณีที่สอง สุนัขมีเจ้าของกัด ให้ทำความสะอาดรักษาแผลเหมือนกรณีที่หนึ่ง แล้วให้เจ้าของสุนัขขังสุนัขไว้ดูอาการ 10 วัน ให้อาหาร น้ำ ตามปกติ ถ้าสุนัขนั้นไม่มีอาการ สามารถกินข้าวน้ำได้ตามปกติ แสดงว่าไม่จำเป็นต้องฉีดวัคซีน ยกเว้นกรณีถูกกัดหลายแผล หรือแผลลึกบริเวณที่หน้า ที่คอ และที่ศีรษะ รีบไปหาแพทย์ทันทีเพื่อขอคำแนะนำ แต่ถ้าสุนัขตายให้ตัดหัวสุนัขใส่ถุงพลาสติกมัดให้แน่น แล้วแช่ลงในถังน้ำแข็งที่มีฟาปิดมิดชิด นำส่งสถานที่ที่รับบริการตรวจเชื้อโรคต่อไป ถ้าผลปรากฏว่าสุนัขนั้นมีเชื้อพิษสุนัขบ้า ให้ปรึกษาขอคำแนะนำจากแพทย์เพื่อรับการฉีดวัคซีนได้ทันที

ในสัตว์อื่นที่สงสัยให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

¹ตัวสะกดที่ถูกต้องคือ "แอลกอฮอล์"

สถาบัน สถานที่ให้บริการตรวจชันสูตรโรคพิษสุนัขบ้า

1. ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
2. ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
3. ศูนย์ชันสูตรโรคสัตว์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่าพระ จังหวัดขอนแก่น
4. ศูนย์ชันสูตรโรคสัตว์ภาคใต้ พังงา จังหวัดนครศรีธรรมราช
5. สถานเสาวภา กองวิทยาศาสตร์ สภาวิทยาศาสตร์ ถนนพระราม 4 กรุงเทพฯ 4¹
6. กรมปศุสัตว์ ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 4²
7. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ทหาร ถนนโยธี กรุงเทพฯ 4
8. สาขาไวรัสวิทยา ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพราณอก กรุงเทพฯ 7³
9. สถาบันวิจัยไวรัส กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ยศเส กรุงเทพมหานคร

สถิติผลการตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า

ปี พ.ศ.	จำนวนหัวสุนัข	พบเชื้อพิษสุนัขบ้า	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ (%)
2511	751	662	88
2512	1013	843	83
2513	903	676	75
2514	1395	1159	83
2515	1810	1472	81.3
2516	1866	1405	75
2517	1875	1456	77.6
2518	2290	1677	73
2519	3003	2448	81.5
2520	5267	3871	73.37
2521	5925	4358	73.55
2522	5119	3720	72.67

(ม.ค. - ก.ย.)

วิธีเขียนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน คือ "กรุงเทพฯ ๑ 10500"

วิธีเขียนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน คือ "กรุงเทพฯ ๑ 10400"

วิธีเขียนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน คือ "กรุงเทพฯ ๑ 10700"

สถิติผลการตรวจสมองสุนัข ปี 2511-2519 ได้มาจากสถานเสาวภา สภากาชาดไทย ปี 2550-2522 ได้มาจากสถาบันที่รับตรวจขั้นสุดโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

จากสถิติทั้งตารางที่ 1 และตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าจำนวนสุนัขในประเทศไทย และจำนวนผู้ป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าตายมีจำนวนมาก และยังมีข้อระลึกรีกว่า จำนวนทั้งผู้ป่วยตายและสุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าคงจะมีจำนวนสูงกว่านี้ เพราะถ้าเป็นผู้ป่วยในชนบทบางที่ที่ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลก็ย่อมไม่มีสถิติ หรือสมองสัตว์ที่ตายสงสัยว่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้าอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้ส่งสมองมาตรวจขั้นสุดโรค และบางทีสมองที่ส่งมาก็เน่าเสียจนไม่สามารถตรวจวินิจฉัยได้

การควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

- นำสัตว์เลี้ยงไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามคำแนะนำของสัตวแพทย์
 - สุนัข ควรรับการฉีดวัคซีนครั้งแรกเมื่ออายุ 3 เดือน
 - แมว ควรรับการฉีดวัคซีนครั้งแรกเมื่ออายุ 3-6 เดือน
- ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการกำจัดสุนัขที่ไม่มีเจ้าของ เพื่อป้องกันการระบาดของโรค
- เมื่อสัตว์เลี้ยงถูกสุนัขบ้าหรือคลุกคลีด้วย ควรปรึกษาสัตวแพทย์ทันที
- สัตว์เลี้ยงแสดงอาการของโรคนี้ ห้ามนำสัตว์ไปปล่อย ให้กักขังไว้ดูอาการ 10 วัน และปรึกษาขอคำแนะนำจากแพทย์หรือสัตวแพทย์ทันที เพราะอาจมีบุคคลในครอบครัวหรือผู้อื่นได้รับเชื้อไปแล้วก็ได้
- ไม่คลุกคลีกับสุนัขหรือแมวที่ไม่ทราบประวัติ และทุกครั้งที่ยกออกต้องล้างมือทุกครั้ง
- เมื่อถูกสุนัขกัด ต้องล้างบาดแผลด้วยสบู่ทันที และล้างหลาย ๆ ครั้ง จึงใส่ยารักษาแผลสด และถ้าสงสัยสุนัขจะเป็นบ้าให้ปรึกษาแพทย์ทันที
- ถ้าสัตว์เลี้ยงตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ควรส่งซากหรือสมองสัตว์นั้นไปตรวจเนื้อเยื่อสมองทุกครั้ง
- กรณีทีบุคคลมีอาชีพเสี่ยงต่อการติดโรค ควรได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคนี้ตามคำแนะนำของแพทย์

ฉะนั้นถ้าไม่ต้องการคำว่า “เสียใจ” อันอาจจะเกิดกับสัตว์เลี้ยงที่รักของท่าน ตลอดจนชีวิตลูกหลานญาติมิตรหรือตัวของท่านเองแล้วละก็ โปรดนำสัตว์เลี้ยงของท่านไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และถ้าเกิดโรคไม่ตีถูกสุนัขบ้าก็รีบไปฉีดวัคซีนตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัด แล้วตัวท่านเองจะปลอดภัย

คำอธิบาย

- บทความนี้เป็นสารคดีจากเรื่องน่ารู้สำหรับประชาชนเล่มที่ 6 ของชมรมนักเรียนทุนมูลนิธิอานันทมหิดล พ.ศ. 2523 เนื้อหาสาระของหนังสือนี้ประกอบด้วยบทความด้านต่าง ๆ ที่สมาชิกของชมรมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และมีประโยชน์สำหรับประชาชนทั่วไป ทั้งในด้านการแพทย์ ความรู้ทั่วไปทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม

2. โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่อันตรายร้ายแรงและยังมีอยู่ทั่ว ๆ ไปในประเทศไทย เป็นโรคที่ควรระวังป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น และอาจกำจัดได้โดยอาศัยความร่วมมือกัน ฉะนั้นทุกคนจึงควรมีความรู้ในเรื่องโรคนี้ในแง่ต่าง ๆ ดร.ถวิลฯ ผู้เขียนบทความจึงเขียนบทความนี้ให้ง่าย มีข้อมูลมากและน่าสนใจอ่าน ดังนี้
- เริ่มต้นเรื่องด้วยการยกคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าที่มักจะมีผู้ถามหมอยู่เสมอ ๆ และสาเหตุที่มีผู้รักสุนัขและแมว แล้วสรุปนำเข้าสู่เรื่องว่าถึงสุนัขและแมวจะเป็นสัตว์ที่น่ารัก แต่ก็มีข้อควรระวังคืออาจนำโรคพิษสุนัขบ้ามาสู่คนได้ ในเมื่อเราไม่สามารถกำจัดสัตว์ทั้งสองประเภทได้ ก็ให้มาเรียนรู้เรื่องโรคดีกว่า
 - พุดถึงอันตรายของโรค และให้สถิติผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า การให้สถิติจะช่วยให้บทความน่าเชื่อถือขึ้นว่าพูดอย่างมีหลักวิชา ไม่ใช่พูดขึ้นมาลอย ๆ
 - สาเหตุของโรค
 - การติดต่อแพร่กระจาย
 - ระยะเวลาฟักตัว
 - อาการของคนและสัตว์ที่เป็นโรค
 - ข้อปฏิบัติเมื่อถูกสุนัขบ้าหรือสัตว์อื่นที่สงสัยว่าเป็นบ้ากัด
 - สถานันที่ให้บริการตรวจชันสูตรโรคพิษสุนัขบ้า
 - สถิติผลการตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า
 - แนะนำวิธีการควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
 - สรุปว่าควรจะนำสัตว์เลี้ยงไปฉีดยาป้องกันโรค ถ้าถูกสุนัขบ้ากัดก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งแพทย์อย่างเคร่งครัด จึงจะปลอดภัย
3. ภาษาในบทความนี้ เรียบ ง่าย ไม่มีศัพท์ยาก เพราะต้องการให้ผู้อ่านจำนวนมากที่สุดอ่านแล้วเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. กิจกรรมบังคับ

- 1.1 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความเพื่อทดสอบความเข้าใจในแก่นของเรื่อง โดยเฉพาะการตีความหมายตารางสถิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง
- 1.2 ให้นักเรียนย่อความบทนี้ จับแต่ใจความสำคัญ
- 1.3 เขียนบทความสารคดีวิชาการในลักษณะนี้ เรื่องใดก็ได้ที่ท่านถนัด เช่น การตอนต้นไม้ประโยชน์ของอาหารที่มีโปรตีน

2. กิจกรรมเลือก ให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมต่อไปนี้อย่างน้อย 1 อย่าง

- 2.1 ชมภาพสไลด์หรือภาพยนตร์สอนเรื่องโรคกลัวน้ำ หรือพิษสุนัขบ้า แล้วเขียนสรุป
- 2.2 ไปขอคู่อการสุนัขหรือแมวที่เป็นบ้าที่สถานบริการป้องกันพิษสุนัขบ้า แล้วเขียนบทความ

- “ข้าพเจ้าไปดูสุนัขหรือแมวบ้า” หรือ เขียนร้อยแก้วหรือร้อยกรองพรรณนาภาพสุนัขบ้า
- 2.3 พาสุนัขที่เลี้ยงไว้และยังไม่ได้ฉีดวัคซีนโรคกลัวน้ำไปฉีดยา แล้วเขียนบรรยายเรื่องการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
 - 2.4 ให้สรุปอาการของสุนัขหรือแมวที่เป็นบ้าและอาการของคนที่เป็นโรคกลัวน้ำ ตรวจสอบการใช้ภาษาให้รัดกุมถูกต้อง

การประเมินผลหลังการเรียนรู้

ประเมินผลจาก

1. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความ เพื่อทดสอบความเข้าใจในแก่นของเรื่อง โดยเฉพาะการตีความหมายตารางสถิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง
2. ทดสอบความสามารถในการย่อและจับใจความสำคัญของบทความนี้ ตามกิจกรรมบังคับข้อ 1.2 ประเมินผลงานออกเป็นกลุ่มที่ใช้ได้ดี ปานกลาง และยังต้องปรับปรุง
3. ให้วิจารณ์บทความนี้แล้ววิจารณ์ผลงานวิจารณ์ของผู้เรียนอีกทีหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อไป ให้ผู้เรียนประเมินผลงานของตนเองว่าควรอยู่ในเกณฑ์ใด
4. ให้สรุปอาการของสุนัขหรือแมวที่เป็นบ้า และอาการของคนที่เป็นโรคกลัวน้ำ ตรวจสอบการใช้ภาษาให้รัดกุมถูกต้อง นอกเหนือไปจากความถูกต้องชัดเจนของเนื้อความ
5. พิจารณาบทความทางวิชาการที่นักเรียนเขียนมา โดยพิจารณาในแง่การเสนอข้อมูล การใช้สำนวนภาษา และโครงเรื่อง

